

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

**УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ЗВИТЯГА –
ФУНДАМЕНТ ДЕРЖАВНОСТІ**

Матеріали

Регіонального круглого столу

(м. Дніпро, 22 жовтня 2021 року)

Дніпро
2021

УДК 355.1 (045)
У 45

*Схвалено Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол №4 від 17 грудня 2021 р.)*

У 45 Українська військова звитяга – фундамент державності:
Матеріали регіонального круглого столу (м. Дніпро, 22
жовтня 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ,
2022. 60 с.

Збірник містить матеріали регіонального круглого столу, у якому взяли участь науковці, викладачі та здобувачі закладів вищої освіти і наукових установ. Доповіді висвітлюють історичні сторінки розвитку військової справи, становлення державності, сучасний стан збройних сил та особливості роботи поліцейських. Матеріали круглого столу можуть бути використані в науково-дослідній роботі та в освітньому процесі спеціалізованих ЗВО.

Матеріали публікуються в авторській редакції. Зміст доповідей відображає персональну позицію учасників круглого столу.

Редакційна колегія:

д. філос. н., професор Олексій ХАЛАПСІС,
д. іст. н., доцент Артур МАРГУЛОВ,
к. іст. н., доцент Ольга ГОЛОВІНА,
к. іст. н., доцент Олег ЛЕВІН,
к. іст. н. Ольга ЯДЛОВСЬКА.

ЗМІСТ

<i>Андрух К. М.</i> Червона армія в умовах нацистської агресії: причини невдач на початковому етапі війни	5
<i>Антонова К. С., Ядловська О. С.</i> Початковий етап АТО	6
<i>Бебешко Д. С.</i> Сторінки становлення української державності	7
<i>Бєлова В. С., Ядловська О. С.</i> Напад німецької армії на українські землі у Другій світовій війні та рух опору	8
<i>Бідняк С. С., Головіна О. В.</i> Війна з точки зору моралі	10
<i>Біліченко П. С., Кушнірук В. М., Хойна Д. С., Шкіль А. Н.</i> Політична толерантність у сучасному українському суспільстві	11
<i>Бублік С. П., Маргулов А.Х.</i> Образ радянської жінки в засобах масової інформації	12
<i>Василенко А., Токар А.</i> Формування морально-психологічної стійкості курсантів в процесі навчання	14
<i>Винник Д. А., Ядловська О. С.</i> «Гібридна війна» та українсько-російське протистояння	15
<i>Воротінцев Д. В., Ядловська О. С.</i> Військова справа скіфів	16
<i>Граховський О. О., Токар А. А.</i> Професійна психологічна підготовка як фактор психологічної безпеки	18
<i>Джаним А. С., Левін О. Л.</i> Козацька земля. Запорізька Січ	19
<i>Домантович В. В., Левін О. Л.</i> «Чорна піхота» на Криворіжжі: регіональний вимір	21
<i>Єсіна С. С., Ядловська О. С.</i> Особливості управлінського апарату на Запорізькій Січі	22
<i>Завгородня М. Р., Руських І. В.</i> Проблеми розбудови української державності	23
<i>Завгородня М. Р., Маргулов А. Х.</i> Сучасна світова соціально-політична криза: чергова перемога реалістів	24
<i>Кадієвська І. А., Бикова С. В., Огороднійчук І. А.</i> Modern educational process in the paradigmal aspect	26
<i>Кальчук І. В., Токар А. А.</i> Оптимізація психологічної підготовки працівників правоохоронних органів	27
<i>Каримов А. О.</i> Вивчення адаптованості курсантів до умов навчання у закладах МВС України	28
<i>Кінах Б. І., Ядловська О. С.</i> Військова звитяга кочового племені кіммерійців	30

<i>Клеван І. В., Ядловська О. С.</i> Вплив козацтва на становлення української державності	31
<i>Красюк З. Ю., Ядловська О. С.</i> Войовничість племені жінок-сарматок	32
<i>Мацілецький Н. В., Токар А. А.</i> Жіноче насильство стосовно подружжя	33
<i>Мельник Д. С., Токар А. А.</i> Застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї	34
<i>Мякінін М. О.</i> Етапи розвитку української державності	35
<i>Оголь А. О., Ядловська О. С.</i> Запровадження Операції об'єднаних сил на території України	37
<i>Рудик Г. С., Руських І. В.</i> Ukrainian statehood: concepts, main features and symbols	38
<i>Родь К., Головіна О.</i> Сучасний стан Збройних Сил України: проблеми та перспективи	39
<i>Сарана В. В., Левін О. Л.</i> Українське козацтво. Духовність та сила українського народу	41
<i>Семченко А. О., Ядловська О. С.</i> Бойові операції на Донбасі: сучасна сторінка	42
<i>Скиба Е. К.</i> Роль інституту державності у забезпеченні суверенного розвитку країни	43
<i>Стоєва Т. І., Левін О. Л.</i> Роль битви під Жовтими Водами у Національно-визвольній війні (1648-1654 рр.)	44
<i>Тараненко А. О., Руських І. В.</i> До проблеми становлення державності в Україні	45
<i>Титаренко О. О.</i> Радянські військовополонені в контексті геноцидальної політики	46
<i>Тітова І. В., Ядловська О. С.</i> Причини Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького	47
<i>Токар А. А.</i> Розвиток Збройних Сил та інших військових формувань України на етапі агресії російської федерації	48
<i>Топчій К.</i> Нові напрямки навчання поліцейських	50
<i>Харченко Д. С.</i> Психологічна робота в навчальних закладах МВС України	51
<i>Хмеленко К. М., Маргулов А. Х.</i> Стандарти НАТО в Україні як нова геополітична реальність	53
<i>Шитикова В. С.</i> Армія Української Народної Республіки в добу Української національної революції	55
<i>Ядловська О. С.</i> Закон про національно-персональну автономію як реалізація політики міжнаціональної толерантності	56
<i>Яцечко О. О.</i> Визначення національної ідеї українців	57

ДОПОВІДІ УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ

Андрух Карина Миколаївна
здобувач вищої освіти 3-го курсу
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

ЧЕРВОНА АРМІЯ В УМОВАХ НАЦИСТСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ПРИЧИНИ НЕВДАЧ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ

Вісімдесят років тому, 22 червня 1941 р. фашистська Німеччина напала на Радянський Союз. Ця трагічна сторінка української історії змушує дослідників знову повертатися до тих подій. Сьогодні серед вітчизняних науковців точаться гострі дискусії щодо питань, пов'язаних із Другою світовою та Великою Вітчизняною війнами. Потребують подальших роздумів і наукових досліджень питання готовності колишнього Радянського Союзу до війни, ціни перемоги – матеріальних втрат і людських жертв.

Улітку 1941 року бої розгорнулися вздовж фронту протяжністю більше 3000 кілометрів, лінія фронту простяглася від Білого моря на півночі до Чорного на півдні. Відповідно до плану завоювання СРСР (план «Барбаросса»), війна повинна була закінчитися швидким розгромом Червоної Армії в прикордонних районах України і Білорусії. Важливе місце в планах німецького командування приділялося захопленню в перші два тижні війни України з її величезними сировинними ресурсами і родючими землями. План блискавичної війни – «бліцкригу» ставив перед групою армій «Південь» завдання блискавичного удару в напрямку Києва і створення сприятливих умов для наступу вглиб України. Перемога над СРСР повинна була відкрити Німеччині шлях до досягнення світового панування.

З боку німців та їх союзників в агресії проти СРСР брало участь близько 5,5 мільйонів чоловік і 4,3 тис. танків. Червона Армія перевищувала війська противника в танках – в 5 разів, за живою силою в 1,2 рази, в літаках – в 2,5 рази. На жаль, понад 80% усього цього воєнного багатства становила техніка застарілих конструкцій. За вмілої організації справи налагодити стійку оборону можна було і з нею, але, як і до війни, про масштабні й ефективні оборонні заходи у військах говорили тільки пошепки. Керівний склад не розраховував, що супротивник зосередить таку масу бронетанкових та моторизованих військ і використає їх в перший день потужними, компактними угрупованнями на всіх стратегічних напрямках, завдаючи нищівні, пронизуючі удари. На відміну від Німеччини та її союзників, котрі на початок червня 1941 року перебували у стані найвищої бойової готовності, радянські війська, що протистояли німецьким, виявилися не готовими до ведення бойових дій на всіх ділянках прикриття кордону. За перші три тижні війни було втрачено 850 тис. чол., 3,5 тис. літаків, 6 тис. танків, 9,5 тис. гармат. Із 170 дивізій діючої армії боєздатність зберігали тільки 70. Німецькі бойові втрати у живій силі були на цей час майже в 10 разів менші [1, с.65].

До числа головних причин поразок Червоної Армії в початковий період війни, окрім застарілої воєнної техніки, прорахунків в оцінці нападу Німеччини на СРСР, відносять також проблеми із командним складом: Червона Армія була ослаблена через репресії командного складу в 1937–1938 рр. Криваві сталінські «чистки» 30-х – початку 40-х рр. завдали Збройним силам СРСР непоправних втрат. За 17 місяців (з травня 1937 р.) з армії було усунуто не менше як 44 тис. представників командного складу, з 408 репресованих представників вищого командування 401 розстріляно [2]. Зниження професійного рівня командного складу мало наслідком погіршення бойової підготовки. Червонофлотці Чорноморського флоту, наприклад, щоб уразити одну ціль витрачали на навчаннях подеколи 150 снарядів.

Однією з причин тяжких поразок у початковий період війни вважається раптовий, віроломний напад Німеччини на СРСР. Наприклад, видатний воєначальник С. Штеменко у роботі «Генеральний штаб у роки війни» пов'язує причини цих поразок з тим, що не вдалося точно визначити термін нападу Німеччини на СРСР, називаючи цей факт прикладом великого прорахунку Верховного командування і особисто Сталіна. Невдачі Червоної Армії пояснюються також тим, що Сталін і його найближче оточення помилково оцінили військово-стратегічну обстановку, неправильно визначили напрямок головного удару агресора. Сталін був упевнений, що головний удар буде завдано на південному напрямку, який відкривав шлях до сировинних ресурсів України й Кавказу, в той час, як Німеччина головного удару завдала на центральному напрямку [3, с. 57–58].

Сталін був надмірно впевнений, що Гітлер не буде воювати на два фронти, й уперто не вірив у повідомлення розвідників про дату початку війни; війська прикордонних округів не було своєчасно приведено в повну бойову готовність і тому вони не змогли відбити наступу противника; командири були позбавлені права на самостійне ухвалення рішень з важливих питань і вимушені були чекати особистих

вказівок вищого керівництва [4, с. 70–72].

До об'єктивних причин можна віднести ту обставину, що перед нападом на СРСР Німеччина мала потужну матеріальну базу. Одинадцять європейських країн насильно чи з власної волі надали можливість розпоряджатися своїми економічними ресурсами. Тобто СРСР довелося воювати не тільки з Німеччиною, а, по суті, з усією Європою. Економіка Німеччини давно була переведена на воєнний лад. СССР на початковому етапі війни змушені були зосередити свої зусилля на демонтажі заводів та вивезення їх на схід країни. Модернізація та прискорений випуск військової продукції відійшли на другий план. Німеччина мала військовий блок, союзників, які взяли пряму участь в агресії проти СРСР (Італія, Угорщина, Румунія, Фінляндія). СРСР напередодні війни військового блоку не мали і змушені були розраховувати тільки на власні сили. Німецька армія вступила у війну з дворічним досвідом ведення сучасної війни з участю великих танкових і повітряних підрозділів. Військове командування Червоної Армії зустріли війну із старою доктриною.

У цілому ж, прорахунки політичного керівництва та недооцінка військово-політичних подій, які розпочалися в Європі у 1939 році, мали катастрофічні наслідки для населення, армії та економіки країни. Червона Армія виявилася неготовою ані до наступальних дій, ані до ефективної стратегічної оборони. Знадобилися величезні жертви, колосальні зусилля, щоб переломити хід збройної боротьби та згодом здобути перемогу.

Список використаної літератури

1. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.). Київ: Альтернативи, 1999. 335 с.
2. Соколов Б. Истребленные маршалы. Смоленск: Русич, 2000. 528 с.
3. Бережков В. Страницы дипломатической истории. М. : Международные отношения, 1987. 616 с.
4. Кноп Г. История вермахта. Итоги. СПб: Питер, 2009. 272 с.

Антонова Катерина Сергіївна
здобувач вищої освіти 1-го курсу
Ядловська Ольга Степанівна
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП АТО

Віськові події на Сході України тривають уже сьомий рік. За цей час кожен українець зміг на собі відчути біль та жах війни. Дана тема є актуальною, тому що, на жаль, саме зараз суспільство усвідомило, що війна набула затяжного характеру та досі не припиняється. За час Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил влада змінилась уже декілька разів, але більшість законів, наказів, договорів та міжнародних зустрічей на даний момент не вирішили питання припинення воєнних дій остаточно. Щодня захисники потерпають від обстрілів агресора, про що повідомляється у новинах. Згадуючи фатальний 2014 рік, вражають спогади щодо величезної кількості військової техніки, яка їздила вулицями щодня, а також розгублене суспільство, яке не розуміло, що відбувається та як на це реагувати. Початок військових подій та антитерористична операція мала такий пребіг.

6 квітня 2014 року відбулось захоплення будівлі Луганської обласної адміністрації. Спроби взяти та утримати будівлю сепаратистами неодноразово робилися й раніше, починаючи з 1 березня, проте цього разу представникам самопроголошеної «молодої республіки» вдалося домогтися захоплення установи. Цього ж дня в Луганську була захоплена будівля СБУ [1]. 7 квітня 2014 року О. В. Турчиновим було оголошено про створення спеціального антикризового штабу, а 14 квітня 2014 року було підписано указ про виконання ухваленого рішення «Про невідкладні заходи з подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності» і розпочалася Антитерористична операція зі звільнення окупованих територій Донецької та Луганської областей. Напередодні відбулося стрімке загострення ситуації: за підтримки російських спецслужб і «добровольців-волонтерів» бойовики зайняли Донецьк, Луганськ, Горлівку, Краматорськ, Слов'янськ, Лисичанськ, Маріуполь; під їхнім контролем опинилася половина Донеччини і Луганщини [2].

16 квітня 2014 року в Маріуполі терористи підпалили автозак, використовуючи вогнепальну зброю та коктейлі Молотова. Перше серйозне бойове зіткнення українських військових з незаконними збройними формуваннями відбулося 2 травня, коли в небі над Слов'янськом за допомогою переносного зенітно-ракетного комплексу було збито гелікоптер сил АТО [3].

9 травня 2014 року розпочалася облога Маріуполя, яка тривала до 13 травня. Бій за будівлю маріупольського міського управління міліції – фактично перша збройна відповідь Збройних Сил України на низку захоплень адміністративних будівель російськими окупантами у Донецькій і Луганській областях навесні 2014 року [4].

У перші місяці АТО кожна смерть українських військових на сході країни була шокуючою. Найбільшою одномоментною втратою ЗСУ тоді стало збиття українського літака Іл-76 в м. Луганськ. У ніч на 14 червня 2014 року проросійськими силами було збито військово-транспортний Іл-76. Унаслідок теракту загинули 49 осіб. На той момент це була найбільша період втрата Збройних сил України за період незалежності. 17 квітня 2014 року над входом до аеропорту було вивішено прапор «ДНР». Роботу аеропорту було припинено лише 6 травня 2014 року через загрозу безпеці польотів [5].

1 грудня 2014 року відновились запеклі бої у терміналах Донецького аеропорту. Станом на 13:00 аеропорт було обстріляно 11 разів. Ось що написала у цей день волонтерка і керівниця бригади швидкого реагування «Вітерець», Народний Герой України Галина Алмазова: «Найважчі 5 днів чергування під аеропортом. Загинули... Земля їм пухом! Поранені, вже втратила їм рахунок... Нічні виїзди і заїзди назад на передову під безперервними обстрілами. Це означає надможливі швидкості по засніжених дорогах, вимкнені фари, стогони поранених, благання, щоб довести їх живими, а нам повернутися назад» [6]. Загалом Донецький аеропорт обороняли 242 дні.

Отже, відтворюючи події самого початку війни, можна зрозуміти, що це був найскладніший рік за всю історію війни. Адже ні влада, ні воїни не були готові до війни. Наші захисники не мали надійних бронезилетів чи якісної зброї, деякі були навіть фізично не підготовлені, однак все одно гідно захищали рідну Батьківщину.

Список використаної літератури

1. Три роки війни на Донбасі: ключові події АТО. *Слово і діло*. 06.04.2017. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/04/06/infografika/bezpeka/try-roky-vijny-donbasi-klyuchovi-podiyi-ato> (Дата доступу: 19.09.2021)
2. Біла І. Минає 6 років від початку АТО, коли армія України почала «відроджуватися з попелу» – видання (огляд преси). *Радіо свобода*. 14.04.2020 URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30551479.html> (Дата доступу: 19.09.2021)
3. П'ять років тому розпочалась активна фаза АТО. *УкрІнформ*. 14.04.2019 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2680729-pat-rokiv-tomu-rozpocalas-aktivna-faza-ato.html> (Дата доступу: 19.09.2021)
4. 7 років від початку АТО/ООС: найважливіші цифри і факти про війну, яку РФ досі веде про України. *5 канал*. 14.04.2021 URL: <https://www.google.com.ua/amp/s/www.5.ua/amp/suspilstvo/7-rokiv-vid-pochatku-atoos-naivazhlyvishi-tsyfry-i-fakty-pro-viynu-iaku-rf-dosi-vede-pro-ukrainy-241873.html> (Дата доступу: 19.09.2021)
5. Романов Є. Бої за Маріуполь 9 травня 2014 року. Спогади учасників тих подій. 09.05.2020. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/05/boyi-za-mariupol-9-travnya-2014-roku-yak-cze-bulo-spagady-uchasnykiv-tyh-podij/> (Дата доступу: 19.09.2021)
6. Шторгін І. Грудень 2014 року в обороні Донецького аеропорту: хронологія, спогади, фотографії. 31.12.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/gruden-2014-hronologiya-oborona-donetskyu-aeroport/30980847.html> (Дата доступу: 19.09.2021)

Бєбешко Данило Станіславович,
здобувач вищої освіти,
Науковий керівник:
Руських Ірина Валеріївна,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СТОРИНКИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

За свою історію Українська Держава пережила багато потрясінь. Її знищували, мову забороняли та нав'язували іншу, але націю та державність вдалося не втратити.

Варто зазначити, що поняття «держава» – це суверенна політико-територіальна організація суспільства, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі юридичних норм, що забезпечують захист і узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів з опорою, у разі потреби, на легальний примус [1]. Державність – термін схожий, але додаються державні символи, національні традиції, віра. Якщо говорити про державність Української Держави, то треба починати з часів Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, Гетьманщини, намагання повернути незалежність, період незалежності України.

З Київської Русі починається об'єднання слов'ян у державну політичну силу. Київська Русь поступово ставала сильнішою, а в 988 році відбулась найвизначніша подія для українських земель – хрещення Русі. Ця подія є визначною для державності Русі-України. Після 988 року Русь переходить на свій

під могутності: максимально розширяється писемність (завдяки християнству), зміцнюється дипломатія. Після смерті Ярослава Мудрого Русь ділиться на окремі удільні князівства, які розвиваються, змагаючись за головний престол у Києві.

Галицько-Волинське князівство було створено у 1199 році Романом Мстиславовичем та мало дві політичні сили, які конфліктували між собою – Роман Мстиславович (Князь Київський, Галицько-Волинської держави) та бояри, а їх головна ціль – контроль над державою. Роман Мстиславович не зміг реалізувати повне панування над державою, бо почалась війна з Польським Королівством, де в 1205 р. він загинув. Це стало початком тимчасового розділення держави (1205–1238рр.), яку потім об'єднав Данило Галицький (син Романа Мстиславовича). Його вважають останнім самостійним князем Київським та князем Галицько-Волинської держави. Паралельно з подіями розділення та об'єднання Галицько-Волинської держави сталась монгольська навала. Монголи були надто потужними не тільки для Галицько-Волинської держави, а й для всієї Європи. Галицько-Волинська держава поступово послаблювалась, і її землями заволоділи Велике Князівство Литовське та Польське королівство.

XIV–XVII ст. – це період перебування українських земель під владою Великого Князівства Литовського та Польського Королівства, які з 1569 р. об'єднались у Річ Посполиту. З XVII–XVIII ст. з'являється Гетьманщина, але поступово втрачався суверенітет, 1775 року остаточно знищено Січ.

1917–1921 роки називають періодом національних змагань за незалежність. Україна боролася за право бути самостійною, незалежною державою, але більшовики перемогли [2]. У деяких історичних джерелах такі події все більше називають перебуванням української нації під окупацією. Почалась політика русифікації (політика, яка насильним шляхом нав'язувала російську мову), колективізації (процес об'єднання одноосібних селянських господарств у колективні).

В історії України було багато неприємних, складних сторінок, але українська самоідентичність перемогла. Україна стала незалежною державою у серпні 1991 року, що потім підтвердилось на Всеукраїнському референдумі. Сьогодні, як і в минулому, Україна бореться за свою культурну спадщину, захищаючи землі та кордони, виборює право бути незалежною. Можливо, саме зараз українська нація переживає найскладніший період своєї історії через військову агресію Росії: анексію Криму; окупацію частини Донецької та Луганської областей; підтримання бойовиків так званих «ДНР» та «ЛНР». Дивлячись на нашу історію та історичний досвід, віримо, що Україна збереже свою суверенність та незалежність.

Список використаної літератури

1. Держава поняття. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9803/>
2. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918). Київ, Львів, 1996.

Белова Валерія Сергіївна,
здобувачка вищої освіти 1-го курсу,
Ядловська Ольга Степанівна,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

НАПАД НІМЕЦЬКОЇ АРМІЇ НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ ТА РУХ ОПОРУ

Друга світова війна завдала великих збитків та втрат для багатьох країн світу. Для України вона стала однією з найжорсткіших сторінок й завдала найбільшої шкоди, ніж для будь-якої іншої країни. Українською землею пройшлися фронти: спочатку з заходу на схід, потім зі сходу на захід, руйнуючи все на своєму шляху.

Друга світова війна для України розпочалася 1 вересня 1939 р. Того дня Люфтваффе бомбардувало Львів та інші західноукраїнські міста, що перебували у складі Польщі. Між 12 та 22 вересня Львів пережив подвійну облогу із заходу нацистськими військами, із сходу – радянськими [3].

1 вересня 1939 р. німецькі війська напали на Польщу. Для швидкої перемоги над Польщею німецьке командування намагалось використати західноукраїнський фактор. Напередодні нападу на Польщу німецький абвер (служба армійської розвідки), зокрема, виношував план українського повстання в Галичині, яке б прискорило падіння цієї держави. У Словаччині був створений невеликий український військовий підрозділ, який складався з членів ОУН на чолі з Романом Сушком. Але «Пакт Молотова-Ріббентропа» поставив під сумнів доцільність цього плану, адже Галичина все одно опинялась у сфері впливу СРСР. ОУН вела консультації з німецьким урядом щодо можливого повстання українців у Галичині, за умови дозволу на

утворення української держави, однак А. Гітлер не дав націоналістам жодних гарантій. 22 вересня частини Червоної армії вступили у Львів. Німецькі війська на той час встигли захопити Дрогобич і Стрий, вийшли на околиці Львова, проте при зустрічі з радянськими підрозділами відступили за лінію, передбачену в таємному протоколі. 28 вересня 1939 р. у Москві підписано договір «Про дружбу і кордон» між СРСР та Німеччиною. До Радянського Союзу відійшло майже 200 тис. кв. км території Західної України і Західної Білорусії, де мешкали 7 млн. українців, 3 млн. білорусів, 1 млн. поляків і 1 млн. євреїв [4].

По всій Україні встановлювався окупаційний режим. Захопивши Україну, німці розчленували її на окремі частини: 1) Буковина, Одеська та Ізмаїльська області, частина Вінницької та Миколаївської областей були віддані Румунії, ці землі отримали назву «Трансністрія»; 2) Східна Галичина разом з польськими територіями увійшла до складу окремого генерал-губернаторства з центром у Кракові; 3) більшість українських земель увійшла до складу Рейхскомісаріату «Україна» на чолі з фанатичним нацистом, катом українського народу Еріхом Кохом. Адміністративне утворення включало 63,6 % всієї території України з центром у м. Рівне; 4) прифронтові області (Чернігівська, Сумська, Харківська області, Донбас і територія Криму) підпорядковувалися військовому командуванню.

Відповідно до «теорії расової винятковості німецької нації» українці підлягали масовому знищенню. І хоч окупаційний режим відзначався винятковою жорстокістю, але не забезпечив покори українського народу. Навпаки, нацистський «новий порядок» викликав масовий рух Опору в Україні [1].

В Україні рух набув насамперед форм підпільної та партизанської боротьби. Виокремилася дві основні течії: радянський та націоналістичний. Колишні політичні кордони розділяли рух Опору: на західноукраїнських землях колишньої Польської республіки переважали українські націоналісти, а на схід від кордону – радянські партизани. Партизани вдавалися до диверсій, нападів на ворожі штаби, підризу комунікацій та ліній зв'язку, доріг та мостів.

У 1940 р. ОУН розкололася на радикальне молодіжне крило під проводом Степана Бандери та на більш поміркованих прихильників старого лідера Андрія Мельника. Відповідно, за фракціями закріпилися назви бандерівці (ОУН (б)) та мельниківці (ОУН (м)). Бандерівцям вдалося укласти угоду з німецькою розвідкою (абвером) і створити у її складі два батальйони «Дружин українських націоналістів». Їхньою ціллю було проголошення незалежності України. 30 червня 1941 р. один із лідерів ОУН(б) Ярослав Стецько скликає Українські національні збори, на яких проголошує Акт відновлення української державності. Стецька обирають главою Державного правління. 14 жовтня 1942 р. вважається датою утворення Української повстанської армії, яку згодом очолив Роман Шухевич. Метою своєї діяльності УПА ставила створення незалежної української держави. Відповідно, воювала проти всіх, хто заважав цьому. Тобто буквально проти всіх: німців, радянських партизанів, польських повстанців, а потім найзапекліше – проти радянського режиму. УПА в уявленні її творців, могла стати зародком майбутньої регулярної армії України [2].

Трагедія українського народу в роки Другої світової полягала в тому, що на час початку війни він був розділений між кількома державами. Українці, позбавлені власної державності, змушені були воювати за чужі інтереси та вбивати інших українців [5].

2 вересня 1945 р. дійшла до свого логічного завершення найкровопролитніша в історії людства Друга світова війна, в якій перемогла антифашистська коаліція народів і держав. Ця перемога мала історичне значення для суспільства і світу загалом. Враховуючи те, що західноукраїнські землі попали у вир війни ще з 1939 року, з перших днів Другої світової війни, Україна стала плацдармом бойових дій ще в той період, коли СРСР був союзником Третього рейху. Сучасна українська історіографія відмовилась від нарративу про Велику Вітчизняну війну з огляду і на цей факт.

Список використаної літератури

1. Початок Великої Вітчизняної війни та окупація України гітлерівськими загарбниками: як то було. URL: http://vasrda.gov.ua/item/820pochatok_velikoi_vitchiznyanoi_viini_ta_okupaciya_ukraini_gitlerivskimi_zagarbnikami_yak_to_bulo.html (дата доступу 17.09.21).
2. Україна у Другій світовій війні, 1939–1945 рр. URL: <https://znohistory.ed-era.com/m5/l26> (дата доступу 17.09.21).
3. Посольство Румунії, Україна у Другій світовій війні (Історична довідка). URL: <https://romania.mfa.gov.ua/news/3612-ukrajina-u-drugij-svitovij-vijni-istorichna-dovidka> (дата доступу 25.09.21).
4. Початок Другої Світової війни, Вхідження Західноукраїнських земель до СРСР у складі УРСР. Освітній портал «Академія». URL: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3540> (дата доступу 25.09.21).
5. Подільська С. Що варто знати про українців та Україну у Другій світовій війні. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/05/shho-varto-znaty-pro-ukrayinciv-ta-ukrayinu-u-drugij-svitovij-vijni/> (дата доступу 25.09.21).

Бідняк Софія Станіславівна,
здобуваа вищої освіти 1-го курсу,
Головіна Ольга Володимирівна,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат історичних наук, доцент
(*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*)

ВІЙНА З ТОЧКИ ЗОРУ МОРАЛІ

Багато істориків намагаються об'єктивно подати події, які відбувалися в продовж Другої Світової війни, щоб усунути всі можливості подальшого повторення. З іншого боку, глибоке пізнання та розуміння історії надасть можливість правильно трактувати події, що відбуваються на сьогоднішній день. Крім того, сучасний рівень досліджень причин та фактів Другої Світової війни приділяє значну увагу гуманітарним проблемам.

Французький філософ Реймон Арон у своїй праці «Мир і війна між націями» досліджував, що мораль та війна – два не сумісні поняття [1]. Разом з тим зазначав, що «Війна зберігає людський характер тільки за тієї умови, коли вона є випробуванням сили, волі й розуму». Безумовно, можна зазначити, що часи, коли війну називали мистецтвом, а хоробрість ставили перед страждань, минули. Окрім того, війна – це небезпечний стан для суспільства, адже впливає не тільки на тіло, а й на моральний стан. Американські вчені з'ясували, що після переможної війни у Перській затоці бійці отримали значні ураження нервової системи, причини цього стало застосування хімічної зброї та медичних препаратів. І саме тому держава, надає змогу бійцям після повернення з фронту пройти повний курс обстеження та реабілітації для уникнення соціальної напруги. Це легітимізує порушення моралі мирного часу до загальної користі, однак не виправдовує звірства війни.

Унаслідок створення ядерної та хімічної зброї питання щодо моральності зникло зовсім, бо вона створює небезпечні умови для життя людей, починаючи ще від розробки. Безумовно, в пам'яті залишаються зруйновані атоли та забрудненні острова, не дивлячись на те, що більшість країни скоротила використання та вплив ядерної зброї.

Зараз кожен має змогу брати участь у війні за допомогою інтернет-з'єднання. Завдяки цьому люди бачать та розуміють всю аморальність війни, але якщо більш детально вглибитись у це питання, то можна побачити, що, з одного боку, вбивство – це аморальне явище, яке породжує велику кількість смертей та розкриває найжахливіші людські якості, що призводять до катування та вбивств полонених. З іншого боку, виникає дискусійне питання «Чи потрібно вважати аморальним вбивство ворога, захищаючи свою державу, територію та врешті-решт домівку?».

Отже, моральність війни існує тільки на рівні ідей. Це відображається у прагненні захистити свою землю та свої рідних. Проте для індивіда війна є аморальним явищем, бо солдат вбиває іншого, таким чином скоює антигуманний вчинок, який суперечить суспільним нормам. Таким чином, війна є аморальною, однак є і моральне виправдання, яке полягає в ідеях, за які солдати помирають на полях битви. Враховуючи все вище згадане, людство повинно нарешті зрозуміти, що війни несуть за собою смерть та страждання.

Список використаної літератури

1. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки : Монтеस्क'є, Конт, Маркс, Токвіль, Дюркгайм, Парето, Вебер / пер. з фр. Г. Філіпчука. Київ : Юніверс, 2004. 688 с.

Біличенко Поліна Олександрівна
Кушнірук Валерія Михайлівна
Хойна Дарина Сергіївна
Шкіль Анна Сергіївна
здобувачі вищої освіти 2-го курсу
Науковий керівник:
Маргулов Артур Худувич
професор кафедри міжнародних відносин,
доктор історичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОЛІТИЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

З огляду на процес євроінтеграції, толерантність українців має бути унікальною. Етична доктрина на сьогодні повинна посідати центральне місце у відносинах на всіх рівнях. Люди, які живуть в епоху глобалізації, потребують нової філософії, відкритості та розуміння від іншої спільноти. Однією з найважливіших умов демократизації українського суспільства є перехідний період від принципу ізоляції функціонування суспільно-політичної системи до відкритості та співпрацювання. З одного боку, расову, етнічну, національну та політичну толерантність не тільки варто розглядати як потенціал збереження миру та стабільності в країні, а й як індикатор, який буде показувати нам, наскільки добре люди підготовлені до масової свідомості європейської інтеграції.

З іншого боку, різноманітність інтересів, думок та позицій людей у сучасному суспільному та політичному просторі містить можливість конфлікту априорі, що відображає важливість толерантності у міжособистісному спілкуванні. Сьогодні як в українському суспільстві, чи у світі загалом, спостерігається зростання нетерпимості у стосунках на всіх рівнях спілкування. Це проявляється як конфлікти, суперечки тощо. Тож толерантність, коли немає політики, не може вимагати домінування, взаємної поваги і має на меті змінити або утвердити правила так званої, «політичної гри».

Навіть з нагоди 50-річчя ЮНЕСКО у листопаді 1995 р. було оголошено щорічно Міжнародний день толерантності, або по-іншому його ще називають – День терпимості, який святкується 16 листопада. Цей день символізує, що кожен повинен прагнути дотримуватися своїх принципів, толерантності, різноманітності, взаємоповаги та мирного співіснування. Люди повинні завжди бути підготовленими до усунення стереотипів та виступати за жертв дискримінації. Однак на практиці це можливо побачити на значних відмінностях у терпимості та продуктивності між українцями та мешканцями країни. Тому питання про природу толерантності та її роль у політиці та спілкуванні, взаємодії сучасного українського суспільства (наприклад, у східній частині країни стосунки з Росією) є недостатньо досліджені та і їх потрібно ще добре проаналізувати [1, с. 89]. Виходячи із зазначеної актуальності, метою дослідження є аналіз місця і особливостей прояву толерантності/нетолерантності в сучасному українському суспільстві.

Латинська «толєрантність» спочатку означала добровільну передачу болю, пасивності та терпіння [2, с. 15]. Досить успішно можна визначити, що це відносини між різними типами, наприклад, політичні партії, індивідами, державами, соціальними групами, які вони представляють та проявляють терпіння щодо різниці у поглядах, уявленнях, діях [3, с. 661-662].

Глобалізація сучасного світу продовжує нагадувати людству, що світ одночасно різноманітний і унікальний. Питання про толерантність – це питання про те, як в умовах різноманіття стає можливим створення єдиного культурного простору. У сучасному полікультурному світі, в умовах зростання багатоманітності, толерантність виконує роль важливої соціально-культурної цінності. Толерантність є ціннісною та соціальною нормою громадянського суспільства, що відображається у різних правах усіх громадян на повагу культурного різноманіття та забезпечує гармонію у взаєминах між різними культурами.

Список використаної літератури

1. Денисюк С. Г. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. *Політичне життя: науковий журнал*. Вінниця : Донецький національний університет, 2016. № 1. С. 89–93.
2. Ильинская С. Г. Толерантность как категория политической теории: дис... канд. полит. наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы, политическая конфликтология, политические технологии. Институт философии РАН. М., 2006. 210 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: Генеза, 2004. 736 с.

Бублік Сабіна Петрівна

здобувач вищої освіти 1-го курсу

Маргулов Артур Худувич

професор кафедри міжнародних відносин,

доктор історичних наук, доцент

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОБРАЗ РАДЯНСЬКОЇ ЖІНКИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Жінки часу СРСР значно відрізнялися від жінок сучасності. Починаючи зі способу життя, зовнішньої краси, домашнього побуту. Сучасні жінки виглядають на 20 років молодше, ніж їх однолітки в СРСР. Сучасна тридцятирічна панночка – це зовсім ще дівчинка, а до нинішніх п'ятдесятилітніх, які дуже стежать за собою, дам на вулиці нерідко звертаються «дівчина». Їх однолітки в СРСР вже мали зігнуті спини, золоті зуби і ходили в хусточках на голові і з візками на коліщатках. Порівнявши це, можна побачити колосальний прогрес.

У поданні любителів СРСР всі радянські жінки виглядали приблизно так, як героїні художника Валерія Барикіна – фігуристи, підтягнуті, модно одягнені, з хорошою шкірою і зубами, завжди усміхнені. Насправді художник Барикін створив цілу серію малюнків, які в іронічній формі копіюють американський стиль «пінап» і обіграють будь-які фривольні ситуації в декораціях радянської епохи. Це саме іронічні малюнки, тому що радянські жінки ніколи так не одягалися і не виглядали (навіть білизни в СРСР не було), а весь їхній зовнішній вигляд і пози скопійовані з американських плакатів середини ХХ століття – їх малювали для підняття настрою солдатам в казармах, тому всі жінки на них мають підкреслено гарний вигляд [1].

Поєднання ролей матері і трудівниці розглядалося в СРСР як стандарт. Жінки, які працюють, не маючи сім'ї та дітей, засуджуються громадськістю. Жінки, які мають дітей і не працюють, засуджуються державою. При цьому сам спосіб життя в СРСР був постійно зорієнтований на жертвовність. «Ваш дом идеален! Вы постоянно что-то стираете, чистите или полируете. Но, увы... Женщина, которая видит в домашней работе единственную цель своей жизни, не заслуживает звания хорошей хозяйки. Остановитесь! Полы и так блестят, как зеркало, в доме ни пилинки. Вспомните же наконец о кино, о книгах!» [4].

У тоталітарній країні працювати повинні всі. І тому документи щодо жінок, які були прийняті в Радянському Союзі, спрямовані саме на таке поєднання жіночих ролей. Хочу наголосити на тому, що законодавчо була затверджена така «професія» як домогосподарка. Люди, які не працювали більше чотирьох місяців на рік, притягувалися до кримінальної відповідальності. Не працювати могли лише домогосподарки, які мають дітей, – незаміжніх і бездітних жінок за дармоїдство притягували до відповідальності. Тобто радянська влада розрізняла тип домогосподарки й тип жінки-нероби, яка просто сидить вдома [2].

Жінки в ті роки працювали на підприємствах нарівні з чоловіками, тим самим реалізовували право на працю. Очевидно і те, що залучення жінок в середину суспільного виробництва обернулося залученням їх в сферу нежіночої праці. Вони працювали будівельниками і залізничними робітниками в місті, водіями машин, водіями трамваїв, вантажівок, машиністами підйомних кранів. Маса жінок виявилася на шкідливих для здоров'я виробництвах: хімічному, металургійному, навіть у «гарячих цехах». Перелік згадуваних «жіночих» професій в журналі «Робітниця» на початку 1940–1953-х рр. вражає своїм «нежіночим» характером.

Навіть існують випадки, коли жінка, яка отримувала диплом, наприклад, інженера та працювала за фахом, будучи прекрасним спеціалістом, змушена покинути роботу і стати домогосподаркою. Радянська жінка повинна вміти лікувати свою сім'ю, для цього навіть у періодичних виданнях була спеціальна рубрика «Кабінет здоров'я», де вона могла знайти такі необхідні поради. Радянська домогосподарка читає педагогічні книжки, щоб правильно виховувати свою дитину. З дитинства вчить свою доньку бути хорошою господинею, привчає її до спорту, танців, мистецтва тощо.

Дружина – завжди гарний друг і підтримка для чоловіка. Для того, щоб на рівні бути з ним, в журналах, окремим додатком під назвою «Хозяюшка», публікували статті про техніку та автомобіль, як поводитися з ним, як автомобіль ремонтувати та інше. Також деяких домогосподарок можна було назвати модними жінками, адже в багатьох номерах журналів є поради, як шити одяг, прикрасити його, як зробити прикраси для нової сукні чи піджака тощо. Радянська жінка – ідеологічно свідомо, вона могла бути і членом партії, і читати всі постанови партії, звернення перших секретарів і т.п. Наприкінці 80-х вона навіть дискутує з політичних тем: для прикладу можна згадати статтю «Логіка перебудови», яка обговорювалася на сторінках журналу «Робітниця».

У роки Великої Вітчизняної війни, як підкреслюють дослідники, жіночність мала три образи: що

чекає і молиться за порятунок синів матері; відданої і вірної дружини; дочки, що захищає свою Батьківщину. Особливу цінність набуває образ матері, з якою стала асоціюватися сама Батьківщина, і властиві їй співчуття, турбота, бажання захистити своїх дітей [3].

Варто зазначити, що тип жінки-домогосподарки не був типом героїні доби, хоча й був широко поширеним суспільним явищем. Пропагування образів «жінка-мати», «жінка-домогосподиня», «жінка-трудівниця» часто не стосувалися однієї і тієї ж особи. «К сожалению, вы неважная хозяйка, не умеете дорожить своим временем» [4]. Жіночі видання приділяють величезну увагу взаєминам у сім'ї, традиціям і звичаям, історії, проблемам моральності та моралі, жіночої кар'єри, проблемам жіночого здоров'я, фінансовим, економічним труднощам сім'ї. Якщо подивитися картинки, реклами і статті в старих жіночих журналах, можна прийти до висновку, що чоловіки, які все це складали, були впевнені, що «запах з туалету» і схуднення чітко обмежують наші інтереси. Ідеальні жінки тих років весь час намагалися скинути зайву вагу або, навпаки, набрати вагу, ночами і днями безперервно думали про якість туалетного паперу і про свої червоні й сухі руки. Як жилося жінкам в ХХ століттях, легко зрозуміти по вирізках з американських газет, в яких є все, що душі завгодно: прилад для створення ямочок, прилад для вимірювання краси, прилад для схуднення-потовстіння, корсети, перша реклама чаю «Ліптон», панталони і т.д.

А ось в обкладинках радянських журналах «Работница і Крестьянка», «Делегатка» зображувалися змучені некрасиві жінки в невдалих позах. Зараз можна задати питання «чому?». Мені здається, що журнали ці були багатотиражними, в той період ще не приведена в порядок «реальність» потрапляла на сторінки, в силу того, що часто перезняти кадри не було грошей і можливостей, потрапляла все на сторінці журналу в сирому вигляді, це такий зовнішній фактор.

Проаналізувавши жіночі журнали 1920-1930-х рр., можна виділити типи жіночої тілесності, які були на сторінках радянських журнал. Артистичні типи – радянських журнали формували певний образ жінок, культивувався в журналах мод. Це тип прекрасної жінки, жінки «дошечки», з короткою стрижкою, витончена, тоненька, зовнішністю як жінка-вамп, яскраві губи, красива пластика. Робітничо-селянський – втомлених, з поганим виглядом жінок з розпатланим волоссям. На обкладинках жінка, яка п'є з відра, лиця її не видно. Це свідчить про певний тип поглядів фотографа, для якого характерне не зауваження цих моментів, тобто фотограф фотографує не жінку, а трудовий процес. Для нього важливішими є статус і важлива подія, як вона виглядає фотографу не цікавить і не хвилює. Вивчаючи ці знімки, робиш висновок, що важливо, а що не дуже, на чому він робить акцент, а що він просто не бачить.

У жінок обличчя часто не видно, волосся або прибране, або коротко стрижене. Таке уявлення жінок і таке виразна різниця 20-30-х рр. зображення говорить про те, що якраз період 20-х рр. був спробою реформувати гендерні відносини і уявлення жінки, і саме тому, тілесність в принципі зникає зі сторінок жіночих журналів, і там їх зображують не як жінок, а як дійсно трудовий матеріал, а ось в 30-х рр., навпаки, повертається традиційний тип гендерних відносин і у жінки повинна бути нетрадиційна приємна зовнішність: гарна стрижка, доглянуте обличчя і т. д.

Отже, інтерпретація журнального дискурсу показує, що радянська жінка – це перш за все публічна жінка в хорошому сенсі цього слова: делегатка, працівниця, розумово розвинена, частий гість у бібліотеках, активний соціальний індивід, звільнений від гноблення і забобонів минулого. Таким чином, влада, через журнальні публікації, прагнула сконструювати культурні норми, дотримання яких встановлювало новий гендерний порядок у межах існуючого політичного режиму.

Список використаної літератури

1. Почему в СССР женщины так быстро старели? <https://maxim-nm.livejournal.com/427442.html>
2. Исторична правда. <http://www.istpravda.com.ua/research/4d3340f6bad25/>
3. Новикова Э.Е. Женщина. Труд. Семья. М.: Профиздат, 1978. С.122.
4. Хорошая ли Вы хозяйка? *Крестьянка*. № 3. 1985 р.

Василенко Андрій

курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Токар Андрій Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ КУРСАНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Проблема розробки педагогічної системи морально-психологічної підготовки курсантів забезпечує формування морально-психологічної стійкості майбутніх фахівців правоохоронних органів на досить високому рівні, і обумовлена зростаючими вимогами до професійної діяльності фахівців. На думку дослідників – науковців і практиків, професіоналізм співробітника багато в чому визначається ступенем засвоєння їм еталонних моральних вимог до оперативної-службової діяльності, а також рівнем розвитку його особистісних якостей, необхідних для ефективного виконання посадових обов'язків [1, с.16].

Важливо відзначити, що одним з найважливіших напрямів кадрової політики у правоохоронних органах є визначення основних шляхів і методів удосконалення всієї системи кадрової роботи через підвищення рівня професіоналізму співробітників поліції, тому що саме рівень професіоналізму і компетентності, морально-психологічна підготовленість визначають ефективність їх діяльності. Не випадково керівництво МВС України ставить на чільне місце концепції кадрової політики саме ці пріоритети. Професійна діяльність фахівців правоохоронних органів часто здійснюється в екстремальних умовах, коли від них вимагається не тільки здатність застосовувати на практиці набуті знання, вміння та навички, а й здатність мобілізувати фізичні, психофізіологічні резерви, готовність до чітких і грамотних високопрофесійних дій, нерідко пов'язаних з ризиком і небезпекою для життя і здоров'я.

Однак сьогодні загострюється протиріччя між вимогами до високого професіоналізму співробітників органів внутрішніх справ і недостатньою підготовленістю випускників навчальних закладів МВС до дій в екстремальних ситуаціях, зокрема – недостатній рівень їх морально-психологічної стійкості. Аналіз дій співробітників органів внутрішніх справ в екстремальних ситуаціях показує, що в деяких випадках має місце нерішучість співробітників при виконанні правоохоронних дій, невміння швидко орієнтуватися в екстремальних ситуаціях і діяти тактично грамотно [2, с.164].

Під морально-психологічною стійкістю співробітника будемо розуміти систему його особистісних якостей (знань, умінь, навичок, поглядів, переконань, мотивів, установок, рис характеру та ін.), що визначають здатність співробітника зберігати високу функціональну активність і успішно виконувати поставлені завдання в будь-яких, в тому числі екстремальних, умовах. Морально-психологічна підготовленість містить морально-психологічні знання, погляди, переконання (моральна свідомість), морально-психологічні мотиви, вміння, навички і морально-психологічні якості. Вона виступає особистісною гарантією постійного, неухильного і вмілого дотримання співробітниками органів внутрішніх справ всіх моральних вимог в будь-якій, в тому числі і екстремальній, обстановці. Це важлива характеристика професійного та особистісного розвитку фахівця, його свідомості, психології, загальної і професійної культури [3, с.106].

Ефективне формування морально-психологічної стійкості курсантів вимагає його організації як цілісного освітнього процесу, розробки всіх його системних елементів: цілей, завдань, програм, напрямів, умов, організації, форм, методичного та матеріально-технічного забезпечення, способів контролю і оцінки. В основу формування морально-психологічної стійкості курсантів в освітньому процесі навчання повинні бути покладені наступні положення:

1) рішення задач правоохоронної діяльності співробітниками органів внутрішніх справ покликани здійснювати в умовах прагнення російського суспільства до побудови сучасного цивілізованого, правової держави;

2) необхідне формування високоморального і культурного ставлення до громадян, навчання етики спілкування і поведінки при вирішенні професійних завдань; профілактика неповаги до громадян, порушення їх прав, проявів недозволеності, неправомірного застосування силових методів;

3) особливо важливого значення набуває розвиток моральної свідомості курсантів, їх морально-психологічних якостей, навичок, умінь і звичок морально зрілого вирішення питань; профілактика зловживань службовим становищем, порушень законності, корупції;

4) формування морально-психологічної стійкості стосовно до вирішення завдань професійної діяльності має супроводжуватися формування морально-психологічних якостей і звичок високоморальної і

культурної поведінки в побуті, в особистому житті, в проявах високої вимогливості до себе, невтомної роботи над собою [4, с.84].

Стосовно формування морально-психологічної стійкості курсантів в освітньому процесі навчання особливого значення набуває його розгляд в єдності трьох розгорнутих у часі процесів – навчання, виховання і особистісно професійної особистості – внутрішньо детермінований процес актуалізації особистістю своїх потенціалів, формування та вдосконалення властивостей, перетворюються в подальшому в особистісно, професійно- і соціально значущі якості. В основі цього процесу – власна активність курсанта, що реалізується з урахуванням зовнішніх умов. Протікає у взаємозв'язку з розвитком особистості курсанта професійний розвиток – це процес і результат підвищення рівня самоорганізаційного розвитку курсантів.

Формування морально-психологічної стійкості курсантів в освітньому процесі навчання відбувається в тому числі і на навчальних заняттях, де можуть використовуватися різні методи навчання, що відповідають цілям, завданням і особливостям вивчення конкретної дисципліни. Однак найбільш ефективним, на нашу думку, є такий специфічний метод як метод ситуативного морального вибору, курсантам пропонується заздалегідь підготовлена ситуація, характерна наявністю вираженого морального аспекту, на основі аналізу якої їм необхідно вибрати і обґрунтувати варіанти поведінки її учасників відповідно до вимог моралі. Підбирати ситуації необхідно так, щоб вони мали безпосереднє відношення до професійної правоохоронної діяльності, можливо, тільки що сталися або можуть статися в майбутньому; щоб вони характеризувалися досить вираженим і доступним розумінню курсантів моральним аспектом, але при цьому не містили правильних оцінок вчинків і дій беруть участь в ситуації суб'єктів.

Список використаної літератури

1. Ірхін Ю. Б. Психологічна підготовка працівників оперативних підрозділів: навч. посіб. К. : РВЦ КНУВС : Друкарня МВС, 2007. 94 с.
2. Лефтеров В.О. Психологічні тренінгові технології в органах внутрішніх справ: монографія. Том II: Психотренінг в ОВС: практичний досвід, організація проведення та перспективи подальшого впровадження. Донецьк: ДЮІ, 2008. 286 с.
3. Староконь Є. Г., Яценко К. А. Основи морально-психологічного забезпечення діяльності військ : Навчальний посібник. Житомир : ЖВІ, 2019. 212 с.

Винник Дмитро Анатолійович,
здобувач вищої освіти 1-го курсу,
Ядловська Ольга Степанівна,
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

«ГІБРИДНА ВІЙНА» ТА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ

Українсько-російська війна почалася з анексії Криму у березні 2014 року. Улітку того ж року Росія розпочала збройну агресію проти України на Донбасі, захищаючи «російськомовне населення». Ця війна дуже вплинула на наші два народи та стосунки між країнами, організаціями та зв'язками між ними; спричинила значний удар по економіці України, анексію Криму, Сімферополя, призвела до окупації українських земель. Разом з тим, українське питання розглядалося світовою спільнотою. Росія порушила міжнародне право, зафіксований Гельсінськими угодами принцип міжнародно визнаних державних кордонів у Європі.

Збройна агресія цієї країни є лише одним з елементів гібридної війни проти України. Елементами гібридної війни проти України стали: пропаганда, що базується на брехні та підміні понять; торговельно-економічний тиск; енергетична блокада; терор і залякування громадян України; кібератаки; категоричне заперечення самого факту війни попри наявність безлічі неспростовних доказів; використання у своїх інтересах проросійських сил та держав-сателітів; звинувачення іншої сторони у власних злочинах [1].

Існує загроза повномасштабних військових дій на території України, проте, на наш погляд, перепорою для цього можуть стати санкції проти РФ з боку світового співтовариства, а також підтримки України з боку США та НАТО.

З початком опору України військовій агресії Росії, її інформаційна політика змінилася на тотальну військову дезінформаційну агресію, спрямовану проти діючого керівництва України в очах світу та російського суспільства. Теперішню війну можна назвати новим способом реалізації нової агресивної політики. Вона дуже схожа на випробування російських керівників ще з XVII-XVIII століть, а також на діяльність більшовиків проти Української Народної Республіки під час Української революції 1917-1921

років. У гібридній війні проти України російська пропаганда поширює міфологему, що Крим був і залишається невід’ємною частиною Росії, що «історія Криму є перманентним подвигом російського народу» [2, с. 23, 31]. Стратегію Росії щодо України можна порівнювати з планами керівництва нацистської Німеччини перед Другою світовою війною. Керівництво Російської Федерації відштовхується від тези про приниження своєї країни способом загарбання сусідніх земель. Керівництво нацистської Німеччини намагалося захистити судетських німців, а керівництво сучасної Російської Федерації російськомовних мешканців України та Росіян.

«Гібридна» війна проти нашої держави засвідчила також відсутність дієвості міжнародних глобальних і регіональних безпекових інститутів (ООН, ОБСЄ, ЄС, Ради Європи, СНД) у врегулюванні міжнародних конфліктів і локальних воєн та, як наслідок, – втрату ними міжнародного авторитету. Конфлікт на Сході України виявив багато особливостей та новітніх підходів Росії у військовій сфері. Окуповані російськими військами Крим і ОРДЛО фактично перетворені в дослідницький полігон для іспитів та тестування нових російських озброєнь та військової техніки, а також для перевірки нових концепцій застосування російських військ та проведення спеціальних операцій [3].

У «гібридній війні» використовується широкий спектр дій, але одним із головних є застосування та вплив інформаційних технологій на свідомість людини. Наша держава не стоїть на місці, вона модернізується, відкриває для себе нові політичні горизонти, і тому змінюється і формат гібридної війни. Відчуваючи, що обороноздатність України значно зміцніла, зосереджуються зусилля ворожої сторони на підривних діях та дестабілізації ситуації всередині країни. Росія використовує весь спектр державних органів для просування своєї зовнішньої політики за кордоном у все більш агресивний спосіб – за допомогою пропаганди, шпигунства, диверсій і кібератак [4].

Варто зазначити, що військові події на Сході стали поштовхом до консолідації суспільства та утвердження патріотичних цінностей. На нашу думку, подальше проведення Росією «гібридної війни» проти України призводить до виснаження нашої країни. За таких обставин врегулювання українсько-російського конфлікту потребуватиме пошуку в нових та більших раціональних варіантів. Ця війна сприятиме посиленню розвитку секторів безпеки і оборони в інших країнах, у потребі створення коаліцій в умовах проведення «війн нового покоління». Затягування часу у вирішенні цього конфлікту тягне за собою втрату окремих територій України, а також перекреслює європейські та євроатлантичні перспективи країни на невизначений термін.

Список використаної літератури

1. 10 фактів про збройну агресію Росії проти України. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/10-faktiv-pro-zbrojnu-agresiyu-rosiyi-proti-ukrayini> (Дата доступу: 25.09.2021)
2. Україна в умовах воєнно-політичного конфлікту: історія та сучасність. Н. А. Агаєв, В. Т. Базарний, О. Н. Мацагор та ін. К. : ФОП Маслаков, 2018. 47 с.
3. Божко В. Особливості та уроки «гібридної війни» Росії проти України. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел». URL: https://bintel.org.ua/nukma/gibridnaja_vojna/ (Дата доступу: 25.09.2021)
4. Божко В. Особливості та уроки «гібридної війни» Росії проти України. URL: https://bintel.org.ua/nukma/gibridnaja_vojna/ (Дата доступу: 25.09.2021).
5. The Guardian, 1 november 2016. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/oct/31/andrew-parker-increasingly-aggressive-russia-a-growing-threat-touk-says-mi5-head>.

Воротінцев Данило Віталійович
здобувач вищої освіти 1-го курсу
Ядловська Ольга Степанівна
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВІЙСЬКОВА СПРАВА СКІФІВ

Скіфи здавна вважались войовничим народом, що доведено у багатьох історичних джерелах. Походи скіфів та війни за їх участі увійшли до літописів. В історії України скіфи відомі як гарні стратеги та вмілі воїни. Створена скіфами держава, Велика Скіфія, стала однією з наймогутніших держав Давнього Світу. Скіфи зробили свій особливий внесок у розвиток воєнного мистецтва. Їхня воєнна історія заслуговує уваги й вивчення [1].

Наприкінці 5 ст. до н. е. центром скіфської активності стала степова смуга Північного Причорномор’я, де проживали племена царських скіфів-кочовиків і скіфів-землеробів. Час воєнної

присутності скіфів у Передній Азії визначається в межах від початку 70-х років VII ст. до н. е. до середини 80-х років VI ст. до н. е. На Передньоазіатському театрі воєнних дій скіфи вперше згадуються в анналах царя Ассирії Асархаддона (681-668 рр. до н. е.), що датуються під другим роком його правління. Останніми згадками про скіфську воєнну присутність в Азії є тексти давньоєврейських пророків 90-х років VI ст. до н. е. Територія, де скіфи вели війни, простягалась на великі території. І скіфи, які опинились не у виграшному стані, завдяки своїй вправності могли переломити хід бою на свій бік. Скіфи з дитинства були вершниками, бо вели кочовий образ життя, пересувались швидко по степах, скіфам не було рівних у боях в степу. Характер азіатських війн скіфів свідчить про те, що їх загопи діяли оперативно, були не обтяжені обозами із сім'ями і домашнім скарбом, стадами худоби і тому подібним. Де ж на цей час знаходилося основне ядро скіфів, де був розташований вихідний район їх військових походів? Є різні думки про локалізацію «Скіфського царства», яке в ассирійських документах названо «царством Ішкуза». Одна група вчених схильна бачити його в районах поблизу озера Урмія в Іранському Курдистані, друга – в межиріччі Кури й Аракса на території сучасного Азербайджану. На думку автора, найбільш аргументована думка про перебування в VII - VI ст. до н. е. основного ядра скіфських племен на території Причорномор'я від Дунаю до Дону. Сам Геродот, описуючи повернення скіфів до «своєї країни» після походів до Передньої Азії, локалізує її саме в Північному Причорномор'ї. Етноплеменний склад скіфського військового об'єднання був доволі строкатим, бо включав загопи зі всіх областей Скіфії. Разом зі з'єднаннями скіфів царських у походах брали участь підкорені кіммерійці загопи з північно-причорноморського степу й лісостепу, і сусідні савромати, і воїни кавказьких племен. До складу скіфського об'єднання могли входити і загопи амазонок. Оскільки кочове скотарство не вимагало великої кількості робочих рук, значна частина населення могла відірватись від трудової діяльності й взяти участь у довготривалих воєнних походах. Прекрасно озброєні залізною зброєю відмінної якості, далекобійними складними луками, маючи високу маневреність, скіфи були грізною слою, ідеально пристосованою до ведення грабіжницьких війн у далекому відриві від своїх стратегічних тилів [2].

Також треба згадати зброю скіфів. Якщо подивитись на їх зброю, то можна зробити висновок, що вона була дуже розвинена для свого часу. Рукоятки на скіфських мечах виглядають як робота ювеліра й до наших часів, а скіфи жили багато років тому. Скіфи використовували дротики, що є цікавою знахідкою для істориків. Крім цього, скіфи прекрасно стріляли з лука, верхом на коні [3].

В озброєнні скіфів простежується два періоди: ранній (VII – VI ст. до н. е.), представлений передусім археологічними пам'ятками Причорномор'я і Північного Кавказу, і пізній, період розквіту (кінець VI–IV ст. до н. е.). Зброя і захисне озброєння раннього періоду реконструюється за Келермеськими, Ульськими та Костромськими курганами Причорномор'я. Основною зброєю скіфів був складний лук. Він мав обрис грецької літери «сігма» (увігнута середня частина, вигнуті «плечі», гаки для кріплення тятиви на кінцях), був складаний з дерев'яних, кістяних і рогових деталей. Розміри таких луків були невеликими – до 70 см у довжину, однак забезпечували луку потрібну дальність польоту і потужність удару стріли. Стріли до луків (довжиною 60 – 70 см) виготовляли з дерева чи очерету, вони мали оперення і вушка для закріплення на тязиві. Наконечники стріл були дво- чи трилопатеві (перші більш характерні для VII ст. до н. е.), втульчасті, нерідко з гаками на втулці. Такі наконечники виливали з бронзи, проте зустрічаються і залізні екземпляри (трилопатеві) та кістяні (округлі). Наконечники всіх трьох видів могли носитися разом. Футляром для стріл, так само як і для лука, був горит [4].

Військо скіфів складало усі здатні тримати зброю, причому не обов'язково чоловіки – у скіфських пам'ятках чимало жіночих поховань зі зброєю. Однак навіть у найбільш критичні моменти (наприклад, у війні з персами) дружини воїнів та діти не брали участі у війнах [5].

Окрім військової справи, скіфи також залишили після себе багато історичних пам'яток. Найвідоміші є кургани, прикраси з золота, на яких зображений побут скіфських племен. Однак саме скіфське військо у стародавньому світі вважалося непереможним і саме скіфи створили кінне військо. Усе це вплинуло на подальший розвиток військової справи та перебіг воєн.

Список використаної літератури

1. Ольговський С.Я. Скіфи. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Skify>.
2. Бережинський В. Військова організація і військове мистецтво скіфів. URL : <http://library.nuft.edu.ua/ebook/file/20.02.22GVMVMS.pdf>.
3. Іванчик А. І. Кіммерійці. Давньосхідні цивілізації і степові кочівники в VII-VI ст. до н. е. URL : <https://na5ballov.pro/lib/drevmir/2422-ivanchik-ai-kimmeriycy-drevnevostochnye-civilizacii-i-stepnye-kochevniki-v-viii-vii-vv-do-ne.html>.
4. Ольговський С. Володарі степу. Військова справа й озброєння скіфів VII ст. до н.е. – III ст. н.е. URL : <https://www.ucreinarma.org/materiali/olgovskij-s-ya-volodari-stepu-vijsk.html>.
5. Латишев В. Известия древних писателей греческих и латинских о Скифии и Кавказе. Т.1. Греческие писатели. URL: http://history-fiction.ru/books/all/book_139_1/.

Граховський Олег Олександрович
курсант I курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Токар Андрій Анатолійович
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОФЕСІЙНА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФАКТОР ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Діяльність сучасного співробітника поліції безпосередньо спрямована на захист громадян, їх прав і свобод, охорону громадського порядку і громадської безпеки, профілактику злочинів і боротьбу з правопорушеннями. специфіка службової діяльності має суттєвий вплив на психіку і особистісні властивості співробітників, підвищуючи ймовірність розвитку у них ознак професійної деформації. Важливим фактором профілактики розвитку несприятливих особистісних якостей поліцейських, їх професійного та емоційного вигорання, формального ставлення до виконання службової діяльності стає психологічна робота з співробітниками органів внутрішніх справ. Вона є видом морально-психічного забезпечення, який спрямований на формування у поліцейських професійно значущих психологічних якостей особистості, психологічної стійкості і готовності до ефективного виконання службових завдань [1, с. 32].

Проблема психологічної безпеки останнім часом є однією з найбільш актуальних у психологічній науці. Сьогодні сучасне наукове знання про психологічну безпеку, що знаходиться на стадії інтенсивного і багатоаспектного розвитку, акумулюється в науковій картині світу.

Професійна психологічна підготовка в органах внутрішніх справ проводиться психологом підрозділу в системі морально-психологічної підготовки особового складу і спрямована на підвищення психолого-педагогічної компетентності керівного складу, розвиток комунікативної компетентності співробітників і володіння прийомами саморегуляції. Основною метою психологічної підготовки стає вироблення у співробітників поліції психологічних знань, умінь і готовності до успішного подолання психологічних труднощів службової діяльності в інтересах підвищення ефективності виконання своїх посадових обов'язків [2, с.134].

Як показує аналіз, до основних завдань психологічної підготовки співробітників відносять вивчення і формування наступних характеристик: необхідних психологічних знань для адекватної оцінки і обліку негативних психологічних факторів в процесі оперативно-службової діяльності; професійно-важливих психологічних якостей (емоційна стійкість, спостережливість, пам'ять, мислення, увагу та ін.); психологічної стійкості в процесі подолання труднощів професійної діяльності, в тому числі в екстремальних умовах; психологічної готовності до застосування вогнепальної зброї; вміння використовувати психологічні прийоми для підвищення ефективності вирішення оперативно-службових завдань.

Основною формою морально-психологічного забезпечення в поліції є морально-психологічна підготовка, що є самостійним видом навчання співробітників. Організація і проведення морально-психічної підготовки ґрунтується на принципах цілісного педагогічного процесу, який передбачає розробку таких системних елементів, як: мета, завдання, програми, напрямки, умови, організація, форми, методики, забезпечення, способи контролю і оцінки. Зміст психологічної підготовки визначається метою і завданнями морально-психологічного забезпечення і виражається в програмах, тематичних планах і змісті занять [3, с. 102].

Прийнято виділяти загальну, спеціальну та цільову психологічну підготовку співробітників поліції. Загальна психологічна підготовка має на увазі собою оволодіння загальними знаннями психології, що дозволяють підвищити ефективність службової діяльності; формування і розвиток загальних професійно важливих якостей і здібностей; формування і розвиток навичок вольової саморегуляції, спілкування, концентрації і переключення уваги та ін. Спеціальна психологічна підготовка орієнтується на облік професійної спеціалізації співробітників, особливостей виконуваних ними службових завдань.

Незважаючи на досить опрацьовану систему психологічної підготовки в органах внутрішніх справ, сьогодні існують проблемні питання в плануванні і реалізації заходів щодо формування та розвитку психологічної компетентності співробітників. Найчастіше психологічна підготовка носить узагальнений характер навчальні групи формуються не по напрямках службової діяльності, а за рангом посад. Найбільшу трудність викликають методи психологічної підготовки співробітників [4, с.142].

Так, дуже часто навчання методам психологічної саморегуляції носить теоретичний характер без можливості відпрацювання навичок їх практичного застосування безпосередньо у службової діяльності.

Спроби організувати психологічну підготовку у відриві від основних предметів професійної та спеціальної підготовки не приносять необхідного результату. Таким чином, дослідження шляхів і способів вдосконалення системи професійної психологічної підготовки співробітників органів внутрішніх справ є одним із пріоритетних напрямків у підвищенні ефективності службової діяльності поліцейського.

Таким чином, висока соціальна значимість діяльності органів внутрішніх справ визначає необхідність вдосконалення основних форм, методів, підходів і технологій організації морально-психологічного забезпечення службової діяльності співробітників поліції, освоєння основ розвитку і реалізації власної психологічної безпеки в поєднанні з готовністю до забезпечення психологічної безпеки громадянина, суспільства, держави.

Список використаної літератури

1. Велитченко Л. К. Цільмак О. М. Психологія особистості : тексти та методики : навч. посіб. / за ред. Л. К. Велитченка. Одеса : ОДУВС, 2008. 177 с.
2. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ: теоретичні та прикладні аспекти. К.: Вид-во НАВСУ, 1997. 192 с
3. Платонов І. В. Динаміка психологічної готовності майбутніх офіцерів внутрішніх військ до правоохоронної діяльності: автореф. дис... канд. психол. наук: 20.02.02. / Національна академія Прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2001. 16 с.
4. Ірхін Ю. Б. Організація та здійснення психологічного забезпечення оперативнослужбової діяльності органів внутрішніх справ України: Навчальний посібник. К.: РВЦ НАВСУ, Київський юридичний інститут, 2005.

Джаним Анастасія Сергіївна
здобувач вищої освіти 1-го курсу
Левін Олег Леонідович
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

КОЗАЦЬКА ЗЕМЛЯ. ЗАПОРІЗЬКА СІЧ

Мабуть, 14 жовтня – одне з найважливіших свят осені. Воно охоплює 3 традиційні свята, а саме: *День українського козацтва, День захисника України, Свято Покрови Пресвятої Богородиці*. Більш детально я розкрию сутність свята *День українського козацтва*.

Для кожного українця поняття «козацтво» індивідуальне і кожен розуміє його по-різному, але для мене, по-перше, це уособлення мужності, справедливості та відважності. Який тяжкий і болючий шлях пройшов кожен козак нашої країни. Біль, спрага, голод, війна – фактори, які заважали цим героям цілковито сформувати себе як особистостей. Але незважаючи на всі тортури та перешкоди, вони все ж таки сформували у собі вольовий дух, який допоміг у боротьбі. По-друге, козацький рух, входить в українську історію як найславніший і героїчний рух існування українського суспільства. Наразі, на мою думку, немає людини, яка б не мала хоч малої бази знань про козацтва. Змалечку нас вчать шанувати, пишатись і залишати у своїй свідомості знання про рідні коріння, здобутки і існування таких героїв, як козаків.

Усе своє життя неспинно і цілеспрямовано ці герої добували мир і злагоду для своєї країни. Перша згадка про українських козаків датована 1489 і 1492 р. Саме з цього часу починається велика історія «великих» людей. У 1648-1657 відбулося одне з найважливіших повстань козаків, повстання під керівництвом гетьмана Богдана Хмельницького у Речі Посполитій, у результаті якого стало створення в Наддніпрянщині самоврядної української держави – Війська Запорозького або Гетьманщини [1]. Проте історія їх завоювань і повстань не завершується. Були і поразки, і великі завоювання, і перемоги, кожен їх крок надавав лише сили та витримки, яка згодом відіграла вирішальну роль у подальших здобутках.

Одним з визначальних етапів розвитку українського козацтва і формування Української козацької держави є виникнення за дніпровськими порогами особливої військово-територіальної політичної організації – Запорозької Січі. На думку І. Каманіна, першовитоками Січі варто вважати кінець XV століття. Він переконаний, що вже тоді за дніпровськими порогами знаходився великий постійно діючий сторожовий загін козаків, який не міг обійтись без хоча б примітивних укріплень, що й стали своєрідним зародком майбутньої козацької вольниці [2]. Напевно, вже тоді ці укріплення й отримали такі назви, як «засіки», або «січі», що походять від слів «сікти», «рубати». Вони уявляли собою дерев'яні фортифікаційні споруди, зроблені з січених, рублених колод [3]. Наявність власного житла відіграло вагомий роль у перемогах славних козаків. Навіть у сучасному світі, власний будинок – це твій спокій, урівноваженість та структурування думок. Тож, як на мене, Запорізька Січ була саме тим місцем, де проводилися запеклі

дискусії і створювалися геніальні ідеї щодо подальшого кроку завоювання території ворога.

Неможливо не згадати про символи козацтва, а саме: булава, бунчук, герб, корогва, печатка, литаври. До кожного символу козацьке суспільство відносилось з великою шаною. Мабуть, через таке шанобливе ставлення, ми маємо можливість на власні очі побачити всі перелічені вгорі символи. Кожний символ мав своєрідне значення для кожного воїна. Наприклад, герб Козацького Війська був у вигляді постаті гетьмана, озброєного мушкетом і шаблею, що свідчить про міцну боєздатність козаків. Корогва була найбільшою святістю козаків, це був прапор Війська Запорізького. Під час завоювання певних територій, саме корогва була знаком перемоги у найвищій точці території. Булава – символ гетьманської влади на Запорізькій Січі.

Великої уваги сучасні історики приділили для детального вивчення і ознайомлення життя козаків, в результаті чого було написано сотні наукових статей, оповідань, віршів, пісень у честь шанування пам'яті про славетний рід. Проте не тільки зараз існують шанувальники цим героям, ще у XIX столітті відомий історик Дмитро Яворницький приділив 3-томне видання, присвячене життю козаків, яке мало назву «Історія Запорізьких козаків». Українських живописців завжди цікавила тема козаччини, національно-визвольних війн, історичних постатей, що відіграли вирішальну роль в історії України, це зокрема, Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Петро Сагайдачний, Северин Наливайко, Іван Сірко, Семен Палій, Іван Мазепа та ін. Майстри пензля, починаючи з кінця XVIII ст. і до початку XX ст., зверталися до теми козацтва не тільки з метою «шараварщини» та своєрідної «екзотики», бо, як відомо, у XIX ст. була «мода» в салонах Москви, Петербурга, серед знаті, вельмож на все «малоросійське». Коли говоримо про козаків, то, передовсім пригадуємо історичні козацькі пісні «Засвіт встали козаченьки», «Ой, на горі та й жінці жнуть», «Їхав козак за Дунай»[4]. Також великої уваги для згадки про історію рідного краю приділяють українські школи, ліцеї, університети. Малеча вітає всіх захисників зі святом, дарує подарунки, зроблені власними руками. Саме ці свята є прикладом шанування та формування патріотичної ідеї для молодого покоління. Кожен українець повинен змалечку формувати у себе думку про захист і мир українського народу.

Недарма в цей день відзначається два великих свята – День Українського козацтва і Свято Покрови Пресвятої Богородиці. Як вже нам відомо, з уроків історії України, Богородиця була заступницею Українського народу, покровителькою українського народу, які боронили нашу землю від ворогів. У цей день вся Україна висловлює щире вдячність і пошану всім тим, хто пожертвував власним життям заради світлого майбутнього і народження великих героїв у сучасності. Це свято змушує замислитися кожного з нас, незважаючи чи ми є жінкою, чи чоловіком, дитиною чи змужнілим парубком. Наше подальше життя залежить саме від нас, від наших вчинків і думок. Зробивши хоч один героїчний вчинок, який штовхає нас пишатися собою та надалі надавати приклад своїм друзям, братам та сестрам. Ми не повинні зруйнувати цю дружню, єдину і сильну українську сім'ю, яку століттями будували наші предки. Йти пліч-о-пліч – саме таким гаслом користувалися наші герої, об'єднавши всі свої сили і здібності. Крилатим прислів'ям кожного козака є «Чия відвага, того й перемога», це прислів'я дає нам зрозуміти національну ідею, яку залишили нам наші мужні воїни.

Отже, проаналізувавши всю інформацію і відомості щодо життя Війська Запорізького, можна дійти висновків, що вони несуть тільки повчальний характер. Для мене це люди неймовірної відваги і сміливості. На жаль, на даний час не кожен зможе похизуватися таким міцним і твердим характером, але саме історія допомагає нам залишити у серці кожного українця крихту відважності і патріотизму. Нація козаків повчає молоде покоління до героїчних вчинків, і їх досвід дає нам зрозуміти, що банальне людське «дякую за життя» набагато цінніше за папір.

Список використаної літератури

1. Греченко В., Ярмиш О. Історія України. Всесвітня історія XX-XXI століть. К. 2005. С. 37–39.
2. Каманін І.М. До питання про козачество до Богдана Хмельницького. *Читання історичного товариства Нестора літописця*. Кн.8. Від. 2. К., 1894. С. 88–94.
3. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років XX ст.). Львів, 1992. 712 с.
4. Шепелюк В. М. Українське козацтво у творах живопису та графіки (3 архівних зібрань ЦДАМЛМ України). К., 2014. 135с.

Домантович Віталій Вікторович
здобувач вищої освіти
Маргулов Артур Худувич
професор кафедри міжнародних відносин,
доктор історичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

«ЧОРНА ПІХОТА» НА КРИВОРІЖЖІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Численні дослідження, які стосуються німецько-радянської війни, все ще залишили чимало білих плям, які потребують висвітлення. Серед них і питання «чорної піхоти». «Чорносвітники», «чорножупаники» і «чорна піхота» – не знайти таких назв і понять в офіційних радянських документах, начебто їх і не існувало. Саме тому в історичних працях та інших публікаціях про Другу світову війну жодним словом не згадувалося про переважно примусовий характер мобілізації, майже ніякої інформації немає про діяльність так званих «польових військкоматів», і тим більше відсутні згадки про «чорносвітників».

Серед українських істориків означена тема стала предметом наукового вивчення лише за часів незалежності. Активно цю проблематику досліджували закордонні та вітчизняні дослідники: Михайло Дорошенко, Владислав Гриневич, Олександр Чорний. Усі наведені роботи ґрунтуються на спогадах та свідченнях очевидців та учасників тих подій.

Метою даного дослідження є з'ясувати структурно-логічне розуміння терміну «чорносвітники» та дослідити їх наявність на території Криворіжжя.

Перші свідчення про «чорну піхоту» відносяться до осені 1943 року, коли відбувалося форсування Дніпра. Поняття «чорносвітники» пішло від того, що у показах очевидців про війну містяться свідчення про поповнення, що прибувало на фронт без обмундирування, подекуди ці люди мусили йти у свій перший бій у власній цивільному одязі і без зброї. Їх мобілізацією займалися так звані «польові військові комісаріати», складені зазвичай зі взводу солдат і кількох офіцерів. Забирали всіх здатних тримати зброю, навіть 16-17-річних хлопців. Більшість із мобілізованих зовсім не мали військового досвіду, не проходили жодної підготовки. Новобранці проходили двотижневі навчання, в ході яких оволодіти навіть елементарними навиками поведінки в бою неможливо. Були численні випадки, коли вони вирушали на фронт, не навчившись користуватися зброєю. Такі суттєві недоліки спонукали до зміни системи підготовки молодого поповнення, проте зазвичай навчання залишалося на папері. Мобілізованих одразу кидали в бій. Часто «чорна піхота» з котрогось села практично вся гинула за його околицею у першому ж бою. Іноді їх знаходили і ховали в братських і одиночних могилах, імена декого з них викарбувані на плитах пам'ятників у списках воїнів-визволителів у рідних чи сусідніх селах, але більшість так і залишились «зниклими без вісті».

Не винятком стала і територія Криворіжжя. З приходом радянських військ розпочалася масова мобілізація чоловічого населення на фронт. Разом з тим, у районах, звільнених від німецької окупації, налагоджували роботу і військкомати. Місцевий краєзнавець Володимир Ключков свого часу записав спогади учасників бойових дій Василя Омеляновича Журби, Михайла Андрійовича Бараника та Чередниченко (*ім'я та по-батькові невідомі. – Авт.*). Як свідчив М. А. Бараник в секретний відділ військової частини, в якому він працював, поступила директива вищого військового командування про створення «мобільних польових військових комісаріатів» на звільненій від німецької окупації території. Цей підрозділ мав займатись мобілізацією юнаків, які досягли вісімнадцятирічного віку. Михайло Андрійович зазначав, що однією з головних причин мобілізації цих юнаків було те, що вони залишились на окупованій території.

Ще один свідок, Чередниченко, згадував, що він був мобілізований у вісімнадцять років одним з таких військкоматів в селі Мар'янівка П'ятихатського району Дніпропетровської області. Після мобілізації він був спрямований на територію лозовацько-недайводського фронту, де йому і таким самим бійцям як він, була надана одна гвинтівка на трьох чоловік і п'ять набоїв. Перед ними було поставлене завдання звільнити село. Як зазначає Чередниченко, в ході цього наступу загинули майже всі мобілізовані юнаки.

Після звільнення Лозоватки 8 березня 1944 року в шістнадцятирічному віці був мобілізований і ще один свідок В. О. Журба. Він згадує, що призовників з Криворізького району відправили на територію лозовацько-недайводського фронту для прибирання тіл померлих солдат з полів для поховання в братських могилах, серед цих солдат, як зазначав свідок, більша частина була «чорносвітників».

Краєзнавець з села Іскрівка Петрівського району Кіровоградської області Єванжеліна Кульшенко у своїх працях пише про долю двох «чорносвітників» Михайла Герасименка та Якова Кукленка. На її думку, Михайло Герасименко був мобілізований в жовтні 1943 року у вісімнадцятирічному віці з Криничанського

району Дніпропетровської області. Після мобілізації був відправлений на передову в район села Іскрівка для звільнення навколишніх сіл. Але під час звільнення села Іскрівка в кінці жовтня 1943 року він від отриманих поранень помер в медсамбаті. Єванжеліна Кульшенко говорить, що Яків Кукленко був з села Олексіївка, що на Дніпропетровщині. Як тільки в село вступили регулярні частини радянської армії, його, а разом і з ним багато його однолітків, було мобілізовано і зараховано до одного підрозділу. Я. Кукленку на той момент було теж вісімнадцять років. Після мобілізації його з однолітками було відправлено на передній рубіж бойових дій в район села Іскрівка, де відбувалися жорстокі бойові дії, в ході яких Я. Кукленко загинув.

Проаналізувавши свідчення очевидців тих подій, ми дійшли висновку, що радянське командування ставилося до українців, які пережили окупацію, переважно як до «ворогів народу». Сталінський тоталітарний режим використовував військові мобілізації не лише для поповнення діючої армії живою силою. Вони водночас стали своєрідним інструментом помсти населенню, що залишилося на окупованій Вермахтом території і повинні були власною кров'ю «змити провину перед Батьківщиною та її великим вождем Сталінім». Найбільш виразно це виявилось у відношенні до українського населення, ставши також і методом боротьби режиму з українським визвольним рухом.

Тема «чорносвитників» далеко не вичерпана – ми ще не маємо реальної та повної картини подій. Поки що не можемо точно окреслити характер і масштаби цього, без перебільшення, злочину тоталітарної системи проти людяності та гуманізму.

Список використаної літератури

1. Гриневич В. Військові мобілізації в Україні 1943–1944 років. «Ви повинні змити власною кров'ю провину перед Батьківщиною і її великим вождем товаришем Сталінім». *Дзеркало тижня*. 2005. 2 вересня.
2. Гриневич В. Радянські військові мобілізації в Україні. Історія українського війська (1917–1995). Л.: Світ, 1996.
3. Гриневич В. Між молотом і ковадлом. *Український тиждень*. 2013. № 6 (274). 7 лютого. С. 50–53.
4. Дорошенко М. Українська трагедія. Спогади з Другої світової війни. Нью-Йорк, 1980. С. 59.
5. Кульшенко Є. «Як обірвана струна». *Трудова слава*. 2010. С. 2.
6. Кульшенко Є. «Танки не пройшли». *Трудова слава*. 1978. С. 2.

Єсіна Софія Сергіївна

здобувач вищої освіти 1 курсу,
Ядловська Ольга Степанівна
 доцент кафедри соціально-гуманітарних
 дисциплін, кандидат історичних наук
 (Дніпропетровський державний
 університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО АПАРАТУ НА ЗАПОРІЗЬКІЙ СІЧІ

Козацтво від початку створення перебувало осторонь кріпосницької системи, виступаючи її заклятим ворогом і уособлюючи в собі вольницю. Поступово, в умовах постійної небезпеки, виникла потреба до об'єднання у спільноту, яка згодом почала значитись як військово-політична організація. Відзначаючи специфічні риси політичної організації запорозького козацтва, Січ називають «козацькою республікою», для якої були характерними тільки їй притаманні демократичні риси.

Українська козацька держава XVII ст. пройшла різні фази розвитку, що позначились на її кордонах, устрої та державно-правовому становищі. Найбільший розквіт Запорозької Січі припадає на XVI – XVII ст. У ній сформувалась самобутня організація козацького самоврядування, яка згодом лягла в основу державного механізму Гетьманщини. Так, вищим органом влади Запорозької Січі була військова рада за участю всіх козаків, скликалась за потребою, а обов'язково – 1 січня і 1 жовтня, обирала на рік уряд Січі – військову старшину, а також місцеві органи влади – паланкову і курінну старшину, керувала всіма важливими справами Січі, зокрема, проводила внутрішню і зовнішню політику [1].

Поступово формувалась командно-управлінський апарат Запорозької Січі. З'явилися різні військові посади. Суддя чинив суд над порушниками козацьких законів, видав кошторисом і міг виконувати обов'язки кошового отамана. Писар очолював військову канцелярію й письмово оформляв найголовніші січові справи. Осаул видав організацією військових загонів та їхнім вишколом. Обозний командував артилерією, дбав про її розташування й забезпечення усім необхідним. Нижчу ланку командного апарату становили курінні отамани. Усі командні посади були виборними, що забезпечувало високу військову вправність командного складу козацтва [2] та свідчило про демократичні засади політичного устрою.

Повний штат керівного складу запорозьких козаків налічував велику кількість осіб, послідовні ступені якого виглядають так: кошовий отаман, суддя, осаул, писар, курінні отамани, військові чиновники

та похідні й паланкові начальники. Перші чотири з перелічених посадових осіб, становили власне так звану військову старшину, яка відала всіма справами Війська Запорозького Низового, а наступні після них службові особи лише допомагали головним і виконували їх волю й накази. Кошовий отаман об'єднував у своїх руках військову, адміністративну, судову й духовну владу. У воєнний час кошовий був «головним командиром», у мирний – «конституційним» володарем Запоріжжя, керував усіма областями козацьких вольностей, «володів життям і смертю кожного з козаків». Військовий суддя – друга після кошового особа в Запорізькому Війську, розглядав кримінальні й цивільні справи, після яких виносив вироки злочинцям, однак остаточну ухвалу залишав кошовому отаману або військовій раді. Військовий писар відав усіма письмовими справами війська; надсилав накази по куренях, вів усі рахунки; писав папери до володарів і вельмож від імені всього Запорізького Війська; приймав усі листи, що надходили у Січ на ім'я кошового та всього війська. Військового осавула обирала загальна рада простих козаків низового товариства. Обов'язки: стежив за ладом і пристойністю серед козаків у мирний час у Січі, а у воєнний – у таборі; стежив за виконанням судових вироків за рішенням кошового чи всієї ради як у Січі, так і у віддалених паланках війська; приймав хлібне й грошове жалування; захищав інтереси війська на прикордонній лінії; стежив за ходом битв [3].

Зібрання козаків за їх власної ініціативи називалося чернецькою радою. Були також ради, що проводилися на репрезентативній основі депутацій від куренів, або ж винятково старшинські. На Січі існував військовий суд, який у своїй діяльності керувався козацьким звичаєвим правом, що склалося на основі тогочасного звичаєвого права, пристосованого до умов життя січової громади. Писаних правових норм не існувало. Їхній зміст розкривався через наведення відповідних прикладів-аналогій у процесі самого судочинства. Найтяжчими серед злочинів вважалися зрада, порушення військової дисципліни, вбивство товариша (козака) й посягання на січове майно [4].

Отже, політичний устрій Запорозької Січі був своєрідним сплавом жорсткої військової дисципліни і демократії. Запорізькі козаки мали власне начальство, яке зазвичай щороку змінювалося й неодмінно було нежонатим. Вищим органом влади на Січі була козацька рада, право участі в якій мали всі без винятку козаки. На той час Запорозьке козацтво виробило власні норми соціального порядку, які найбільше відповідали національному характеру українців і їх потребам. Усі здобутки доби Запорозької Січі мали значний вплив на творення нової української держави.

Список використаної літератури

1. Становлення системи центральної адміністрації Гетьманщини. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=798> (Дата доступу: 14.09.2021)
2. Державний устрій козацтва. URL: https://pidru4niki.com/istoriya/derzhavnii_ustriy_kozatstva (Дата доступу: 14.09.2021)
3. Козацький устрій. URL: <https://sites.google.com/site/svyatoshinstation/dola-kozakiv> (Дата доступу: 14.09.2021)
4. Запорозька Січ. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zaporozka_sich (Дата доступу: 14.09.2021)

Завгородня Маргарита Романівна
здобувач вищої освіти 1-го курсу
Руських Ірина Валеріївна
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Державотворення є складною і багатоаспектною проблемою сучасної України. Вона потребує пильної уваги спеціалістів, оскільки стан державотворення в країні відображається на усіх сферах суспільного життя (економічній, політичній, соціальній та інших).

Два десятиліття тому навіть найбільш далекоглядні науковці не могли передбачити, що процес становлення незалежної України буде таким складним, тривалим, суперечливим і навіть болісним. У країні й досі не сформовано ефективної і по-справжньому демократичної влади, яка так необхідна для адекватної відповіді суспільства на нові виклики історії. Ще не розбудовано ефективної економіки, а тому сучасна міжнародна фінансово-економічна криза дуже негативно вплинула на країну. Значно погіршилося геополітичне становище. Й досі в українському суспільстві не склалося соціально-політичної єдності, йому бракує справжнього патріотизму, і таке становище в деяких регіонах набуло загрозливого характеру [1, с.

185].

Державотворення є не просто процесом, а має сутнісні характеристики усвідомлено-розумово-творчого процесу, який вбирає в себе майже нескінченну палітру свідомого, несвідомого та підсвідомого діяння народу та його еліти. Державотворення – це постійний рух, який складається зі стадій зародження, формування, становлення, розквіту (кульмінації), мрійництва («сплячки»). Державотворення є безперервним процесом, який має активні (пасіонарні) та пасивні фази [2, с. 1].

Кожна нація чи народ проходить свій особливий шлях з творення та упорядкування суспільних відносин та інститутів держави. На превеликий жаль, історію українського народу та державності трактують «будь-хто і абияк», завжди на свою користь, тобто українську історію «пишуть» поза межами України або за дорученням тих, хто «допомагає» зробити «правильні» висновки з минулого і визначити пріоритети на сучасне та майбутнє. Тому реальна історія українського державотворення чекає свого національного наповнення й поширення [2, с. 4].

В Україні першим офіційним документом, в якому було вжито поняття «державотворення», став Акт проголошення незалежності України, який був прийнятий Верховною Радою Української РСР 24 серпня 1991 року. У цьому Акті серед головних передумов проголошення незалежності України та створення самостійної держави «Україна» названо «продовження тисячолітньої традиції державотворення на Україні». Тобто в Акті проголошення незалежності України було визнано, що процес творення української держави – це не питання одного дня, місяця, року, десятиліття чи навіть століття. Державотворення в Україні – це довготривалий та складний процес, який вимірюється не менш ніж тисячолітнім проміжком часу, через який пройшли українська нація та український народ для створення власної держави. Поняття «державотворення» також було включено до бюлетеня для голосування на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року, за результатами якого всенародним голосуванням було затверджено Акт проголошення незалежності України [3, с. 87].

Загалом утвердження радянської державності протягом 1921–1991 років як УРСР та її роль у державотворенні в Україні є чи не найбільшим дискусійним питанням у вітчизняній науці. Діапазон думок сягає від не виправданого возвеличення радянської державності до відмови від періоду радянської державності в державотворенні в Україні та її повне несприйняття в національній державній спадщині, особливо в контексті процесу декомунізації в Україні. Варто зазначити, що, попри різне сприйняття періоду радянської державності, він все ж таки мав місце в державотворенні в Україні, прямі наслідки якого очевидні при утвердженні державності сучасної України [3, с. 89].

Отже, процес державотворення в Україні можна визначити як багатомісячний та багатолітній розвиток становлення принципів демократичності, незалежності. На сьогодні серед науковців не існує єдиного погляду на сутність даного процесу, але вивчення поняття допомагає тлумачити державотворення як процес, спрямований на розбудову держави, розуміння складнощів утвердження України як правової, демократичної та самодостатньої країни.

Список використаної літератури

1. Стьопін А. Проблеми розбудови української державності. *Політичний менеджмент*. 2009. № 4(37). С. 185–186.
2. Коник С. М. Державотворення як управлінська категорія. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12KSMDUK.pdf>
3. Нестерович В. Ф. Поняття «Державотворення в Україні» та його сутнісні риси. *Право і суспільство*. № 1. 2020. С. 83–91.

Завгородня Маргарита Романівна

здобувач вищої освіти

Маргулов Артур Худувич

професор кафедри міжнародних відносин,

доктор історичних наук, доцент

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СУЧАСНА СВІТОВА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА КРИЗА: ЧЕРГОВА ПЕРЕМОГА РЕАЛІСТІВ

Світ давно успішно розробив дві домінуючі концепції теорії міжнародних відносин, які мають абсолютно різне ставлення до застосування сили в міждержавних відносинах, ролі моральних факторів у них [1, с. 60–66].

Продовження традиції влади, що панує у відносинах між суверенними політичними одиницями, яка пізніше була представлена поглядами Н. Макіавеллі, була дана сучасними мислителями Т. Гоббсом, Емер де

Ваттель, Г. В. Ф. Гегелем, К. фон Клаузевіцем та ін. ХХ століття називається політичним реалізмом.

Провідні теоретики політичного реалізму (Р. Арон, Е. Карр, Г. Моргентау, К. Нібур, Г. Шварценбергер, Ф. Шуман та ін.) [1, с. 96-116] сформулювали свої класичні положення: міжнародні відносини – це взаємодія держав, що мають однорідну природу, є єдиними учасниками і які, як і люди, егоїстичні у своїх прагненнях; взаємодія держав хаотична, оскільки не існує «транснаціонального центру сили» [1, с. 96–116]. Як результат, міжнародні відносини є «анархічними»; прагнення до влади, особливо військової переваги, що гарантує безпеку держав – головний мотив їх діяльності. Держави передовсім базуються на своїх інтересах.

Класик політичного реалізму Г. Моргентау сформулював шість основних принципів політичного реалізму [1, ст. 450–540].

Перший принцип стосується ймовірного характеру політичної діяльності у сфері міжнародних відносин. Політика, як і суспільство загалом, керується об'єктивними законами, корінням яких є незмінна і далеко не досконала людська природа, спроби змін, які завжди приречені на невдачу, однак можна створити теорію, яка більш-менш правильно відображатиме ці закони, яка повинна встановлювати факти та інтерпретувати їх.

Другий принцип – це принцип національних інтересів, що розуміється з точки зору влади. Поняття національних інтересів дозволяє розглядати міжнародну політику як область, відносно незалежну від таких сфер, як економіка, етика, естетика, релігія, етнічні відносини.

Третій принцип полягає в тому, що інтерес, який визначається з точки зору влади, є об'єктивною, загалом обґрунтованою категорією, хоча сам інтерес може змінюватися.

Четвертий принцип стверджує, що політичний реалізм визнає моральне значення політичних дій. Він також визнає необхідність невідповідності між моральним імперативом та вимогами успішної політики. Якби цю різницю не брали до уваги, могло б статися плутанина моральних та політичних питань, що зробило б політику більш моральним законом та менш суворим, ніж є насправді.

П'ятий принцип говорить про те, що політичний реалізм заперечує тотожність моралі певної нації та загальнолюдські моральні закони. Розрізняючи істину та думку, він також поділяє правду та ідолопоклонство. Усі нації спокушаються, і мало хто буде довго протистояти їм – представляти власні цілі та дії як прояв загальнолюдських моральних принципів.

Шостий принцип розмежовує політичний реалізм та інші теоретичні інститути. Теорію політичного реалізму часто неправильно розуміють і трактують неправильно, хоча вона не суперечить вимогам раціональності, з одного боку, і моралі, – з іншого.

Загалом потрібно підкреслити основні положення неореалізму: міжнародні відносини вважаються цілісною системою, що діє відповідно до певних законів [2].

Тільки систематичний аналіз може розкрити суть міжнародних відносин; переносить центр пояснення міжнародної поведінки на рівень міжнародної системи, структурні характеристики якої не залежать від зусиль малих та середніх держав, а є результатом взаємодії між великими державами. Відносини між великими державами та іншими державами не є однозначно анархічними, оскільки вони залежать головним чином від волі великих держав; будь-які зміни в анархічній міжнародній системі пов'язані з розподілом влади, що впливає на існуючий баланс сил; боротьба за владу та керівництво продовжує визначати суть міжнародних відносин; структурна анархія міжнародної системи є вирішальною у поведінці держав, тобто сукупність її зовнішнього тиску та обмежень, що впливають на державу; основні проблеми міжнародних відносин – баланс «залякування», військова готовність, стримування, раціональний вибір.

Головною метою держав є здобуття влади шляхом збереження ядерного стримування, підвищення престижу шляхом створення наднаціональних організацій, отримання економічних та інших переваг перед іншими державами.

Список використаної літератури

1. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін. /за ред. М. П. Требіна. Х. : Право, 2016. 540 с.
2. Требін М. Войны XXI века. М. : АСТ ; Минск: Харвест, 2015. 608 с.

Кадієвська Ірина Аркадіївна
 доктор філософських наук, професор,
 завідувач кафедри філософії,
 політології, психології та права
Бикова Світлана Валентинівна,
 кандидат психологічних наук, доцент
Огороднійчук Ірина Анатоліївна,
 кандидат педагогічних наук, викладач
*(Одеська державна академія
 будівництва та архітектури)*

MODERN EDUCATIONAL PROCESS IN THE PARADIGMAL ASPECT

The rapid development of world scientific thought and the transition of developed countries to the information society inevitably changes the reality of our daily lives and requires an increasingly rapid response to change. Did not miss this process and education. Having assumed responsibility for human socialization, it must meet the requirements of modernity as much as possible, react sensitively to social movements and change itself in accordance with them, becoming the basis of the future. And it is the requirements for creating a flexible and dynamic structure of education that explain the relevance of our study.

One of the defining characteristics of education is paradigm. At all historical stages of development of society, based on the leading mission of education, there was a paradigm. She formed a model, a model for building educational space and is prominent in social change.

Considering the values of education, characteristic of modern society, we can talk about a significant increase in humanization as a worldview principle of educational transformation. Consequently, special attention is paid to the paradigms of humanocentric orientation. This indicates a focus on the problems of human development, self-actualization, disclosure of creative potential of the individual, overcoming alienation in the process of education and in social communication and human life in general [2, p. 84].

Recognizing the need for educational change, scholars have outlined a new paradigm for which several names have been proposed: "subject-subject", "non-classical humanistic", "innovation paradigm", and so on.

The purpose of the new paradigm of education is the formation and development of the individual's ability to innovate. It is revealed in the readiness to act in a new situation, to navigate in the dynamic processes of renewal of society. Here the main task of education is not only to provide knowledge about the existing world, but also to equip the individual with the methodology of innovation, balanced implementation of innovations in practice.

The main trends of paradigmatic reorientation of education - overcoming the absolute didacticism of the previous model and the assertion of its innovative nature [4, p. 54].

The new paradigm of higher education assumes that its main link will be the individual. Maximum disclosure of her individual abilities, unique, unique features of the psyche and intellect become the main goal of the whole educational process [3, p. 3]. Thus, the authors of one of the new paradigms of higher education - American scientists R. Barr and D. Taga, talk about changing the roles of participants in the learning process, when students are responsible for their own learning. The main task of teachers is to form a desire and creative attitude to learning, creating appropriate conditions. The teacher becomes a coach who develops a game plan, gives useful advice and monitors the work of team members [1, p. 15].

We can also consider synergetics as an integrative paradigm of education, which opens wide opportunities for the humanization of the educational process, the implementation of the principles of intersubjectivity and human dimension. It offers a new model of a creative person, one who is in a state of search, able to independently make non-standard decisions, is inventive, creative, innovative. From the point of view of synergetics, the world around us is not a frozen structure, but a sphere of cognitive and practical uncertainty. It requires to abandon linearity, reproductiveness in education and move to learning, which forms search orientations, creativity, probabilistic thinking [2, p. 89].

The vector of development of modern education in theoretical form is sufficiently developed and formed. At present, it is necessary to put this knowledge into practice, change it and adapt it to the realities of the modern world.

Список використаної літератури

1. Болонський процес і сучасна парадигма освіти в Україні. Методичні вказівки до вивчення курсу «Педагогіка вищої школи і Болонський процес» Укладач: Г. І. Карпенко. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. 18 с.
2. Світлична В. В. Освітній простір в умовах глобалізації: парадигмальний плюралізм і перспективи інтеграції. В. В. Світлична, Т. О. Чистіліна. *Гуманітарний часопис*. 2013. № 2. С. 83–92.
3. Чумак О.В. Парадигма освіти XXI століття: інноваційні аспекти. Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Запоріжжя. 2012. Випуск №1 (7).

URL: virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf

4. Щубелка Н. В. Сучасна освіта в контексті парадигмальних зрушень. *Філософські дослідження*: збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2010. Випуск № 12. С. 51–60.

Кальчук Ілля Васильович

здобувач вищої освіти 1 курсу
факультету для підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,

Токар Андрій Анатолійович

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОПТИМІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Співробітник правоохоронних органів щодня перебуває в умовах, які мають високу стресогенність: контактує з обвинуваченими і підозрюваними, постійно потрапляє під вплив негативної інформації. Часто стрес розглядається з позицій його негативного впливу на духовне і фізичний стан здоров'я співробітника, а також на ефективність виконання службових завдань.

Однак таке уявлення про функції стресу в структурі професійної діяльності суперечить класичній концепції стресу Г. Сельє, згідно з якою стрес є ніщо інше, як неспецифічна реакція адаптації.

Отже, закономірно очікувати, що є умови, при яких стрес буде володіти позитивним впливом на ефективність професійної діяльності співробітників. Під впливом стресу, формується швидше і точніше мислення, постійна зібраність і готовність до непередбачених обставинам, миттєва реакція при появі небезпеки [1].

Людина стає більш рішучою і відповідальною, її менше турбують тимчасові труднощі, набагато гостріше відчуває почуття обов'язку, яке пов'язане з бажанням якісно виконувати поставлені цілі та завдання. До даного переліку можна додати підвищену зосередженість і концентрацію, підприємливість та ініціативність, прояв всіляких сил для виконання завдань, велика наполегливість у досягненні певної установки і бойова схвильованість.

Негативний вплив стресу на професійну діяльність співробітників проявляється в можливості розвитку алкоголізму, наркозалежності (в окремих випадках), психічної напруженості, зниження емоційного тону, характеризується уповільненням реакцій, втратою пильності і хибним занепокоєнням.

Психічна напруженість – це стан, обумовлений передбаченням несприятливого розвитку подій для суб'єкта, супроводжується почуттям страху, тривоги, млявості, втоми, дратівливості і загального дискомфорту [3].

Позитивний вплив стресу на професійну діяльність співробітника полягає в мобілізації резервних можливостей організму, формуванні досвіду, розширенні й зміцненні адаптивних можливостей індивіда, поповненні потенціалу резерву сил, сприянні соматичного, психічного, особистісного розвитку, спонуканні до пошуку рішень у конфліктних ситуаціях і в досягненні життєвих цілей.

Кількість проведених оперативно-розшукових заходів, розглянутих матеріалів і заяв, розслідуваних злочинів, відноситься до кількісних показників оцінки обсягу виконаної роботи. Оцінка ефективності роботи пов'язана з її якісною стороною: тобто якістю проведених оперативно-розшукових заходів і слідчих дій, розкриттям злочинів, часом, який було витрачено.

Крім цього, при оцінці діяльності органів внутрішніх справ необхідно брати до уваги їх морально-психологічний і службово-бойовий стан, а також дотримання вимог законності. З точки зору дотримання законності, в основу оцінки роботи співробітників можуть покладені такі характеристики:

- випадки неправомірних дій співробітників органів внутрішніх справ при виконання службових обов'язків;
- число необгрунтованих затримань і арештів громадян;
- кількість скасованих постанов про припинення кримінальних справ;

Негативний вплив стресу відзначається в цілому ряді психічних феноменів, які мають різний ступінь стійкості і різних характером впливу на ефективність професійної діяльності співробітників.

Один з них – це професійна деформація або деструкція особистості. Можна констатувати надзвичайну розмаїтість дефініцій, і як наслідок цього, широкий діапазон психічних явищ, які можуть бути вміщені в поняття професійних деформацій особистості.

Зазвичай до них відносять: трудоголізм, професійний інструменталізм, професійний фетишизм,

професійна інтолерантність, професійний догматизм, професійна демонстративність, рольовий експансіонізм, професійна агресія, дефектоцентризм, віктимізація, соціальне лицемірство, адміністративний захват, феномен недовіри, синдром емоційного вигорання, синдром всюдозволеності, синдром асоціальної перцепції, синдром жалісливої втоми.

Емоційне вигорання може розглядатися як фіксований на рівні смислових особистісних структур ефект адаптації професіонала до стресогенних умов трудової діяльності. При формуванні синдрому емоційного вигорання трансформується передовсім ставлення до предмету праці, він втрачає свою привабливість для фахівця, володіє або нейтральною, або негативною емоційним забарвленням [4].

Феномен недовіри – це професійна деструкція особистості у специфічних умовах здійснення професійної діяльності, яка жорстко регламентує тип і характер взаємодії з оточуючими.

Провідною умовою, що дозволяє оптимізувати вплив стресогенних факторів на професійну діяльність співробітників, є психологічна підготовка, що забезпечує стійкість до стресів співробітників.

Існує кілька визначень поняття стресостійкості.

Стресостійкість є інтегративним властивістю людини, яка визначається ступенем адаптації до впливу екстремальних факторів середовища, розвитком психічних, фізіологічних і соціальних характеристик особистості, рівнем активації фонових ресурсів організму і проявляється в показниках функціонального стану, працездатності та поведінки людини.

Таким чином, професійно-психологічна підготовка – це організований і ефективно виконаний процес підвищення, підтримки і формування рівня психологічної готовності співробітників до вирішення службових та оперативних цілей, проблем, задач.

Професійно-психологічні навички, вміння і майстерність співробітників вимагають точного, суворого і чіткого дотримання правил безпеки. Це відіграє значну роль в екстремальних умовах, оскільки виконання завдання і безпека всього підрозділу залежить від безпеки кожного співробітника [5].

Список використаної літератури

1. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Наказ Міністерства внутрішніх справ від 06 лютого 2019 року № 88. *Офіційний вісник України*. 2019. № 30. Ст. 1080

2. Про затвердження Положення про Національну поліцію. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2971.

3. Цільмак О. М. Формування психологічної компетентності у курсантів закладів вищої освіти МВС України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*: збірник наукових праць. Харків : ХНУВС, 2018. С. 124–127.

4. Сокурченко В. В. Реформа правоохоронної системи як уособлення практичної реалізації вектора безпеки Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/4/06.pdf> (Дата звернення: 08.08.2019).

Каримов Артем

курсант 1 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Наукові керівники:

Фурса В. В., Токар А. А.,

*(кафедра тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)*

ВИВЧЕННЯ АДАПТОВАНОСТІ КУРСАНТІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ

Аналізуючи сучасний етап розвитку українського суспільства, ми бачимо необхідність у впровадженні нових принципів підготовки професіоналів для органів і підрозділів внутрішніх справ як для структури, яка забезпечує безпечне функціонування і розвиток суспільства. Якісні зміни у структурі правоохоронних органів ведуть до необхідності вдосконалення системи психологічного відбору, підготовки, а також оптимізації професійної адаптації у вищих навчальних закладах МВС України.

Треба відзначити, що процеси соціальної, психологічної та професійної адаптації курсантів у вищих навчальних закладах МВС України рідко стають об'єктом комплексного дослідження. Крім того, також фактично відсутні цілісні дослідження у сфері діагностики рівня розвитку адаптивності курсантів. Хоча відомо, що від цього залежить якість виконання службових обов'язків у майбутньому [1, с. 119].

Кажучи про професійну адаптацію, ми маємо на увазі адаптацію особистості до її офіційного

статусу в групі і до відповідної ролі й умов її здійснення (рольової поведінки), і в середовищі курсантів це має особливе значення. Під час навчання у курсантів формується ставлення до себе як до представника правоохоронної структури і до служби загалом, що надалі складає основу професійної самоідентифікації.

Адаптація – це процес вироблення оптимального стилю, режиму цілеспрямованого функціонування особистості в конкретних умовах, коли фізичні та духовні сили людини спрямовані на виконання нових навчальних і практичних завдань. Це досягається особистісною інтеріоризацією нових зовнішніх умов життєдіяльності, коли людина при цьому може набувати особистісні якості, а не тільки пристосовується, звикає до умов предметної діяльності. У даному контексті психологічна адаптація курсантів до умов навчання є інтегративною. Вхідження курсантів в умови навчання та несення служби в закладі МВС простежується не тільки в пристосуванні особистості до нових соціальних функцій, але і в її перетворенні щодо власного досвіду і оволодіння ними. У зв'язку з цим, аналізуючи процес адаптації курсантів, недоцільно зводити його до пристосування і репродукції в нових умовах життя [2, с.103].

Так, загальна структура процесу адаптації до навчання у закладі має три сторони: 1) соціально-психологічну – зміна соціальної ролі, потреб і системи ціннісних орієнтацій, засвоєння нових норм і цінностей; 2) психологічну – значна перебудова когнітивних процесів – мислення й мови, зростання функцій уваги, пам'яті, посилення процесу формування особистості; 3) діяльній – пристосування до нових психофізіологічних та інформаційних навантажень.

Якщо розглядати процес адаптації детально, то можна виділити також адаптацію на фізіологічному рівні, що особливо гостро проявляється в адаптації курсантів через зміну місця проживання (перїзд у казарму, зміна міста, регіону і т. д.). Важливим моментом при вивченні адаптивності є динамічність процесу, що вивчається, особливо на початку навчання, коли формується той рівень психічної, ідейної та цивільної зрілості, який перетворює підлітка в соціально активну і соціально сформовану особистість, з новими інтересами, прагненнями, ідеями. Але це вносить також якусь розрізненість у процес розвитку особистості через відсутність відповідності між прагненням до самостійної діяльності та недостатньою сформованістю вмінь самостійно працювати, мислити, аналізувати. Загалом динаміка процесу адаптації може розумітися як виникнення, ослаблення і ліквідація реакцій на стресові стимули навколишнього середовища, які мають тенденцію руйнувати внутрішній гомеостаз психологічних, біохімічних і фізіологічних процесів. Отже, перед нами стоїть завдання навчитися виявляти порушення, пов'язані з адаптивними процесами, і виробити комплекс практичних дій, спрямованих на формування високого рівня адаптивності особистості до умов навчання в закладі МВС України [3, с. 72].

Варто зазначити, що психологічна адаптація курсантів до навчання та службової діяльності включає приведення індивідуальної та групової поведінки у відповідність з існуючою в даному середовищі та професійній групі системою норм і цінностей. Курсант стає частиною групи, яку характеризують не тільки нові умови життя, праці, побуту, а й передбачають іншу соціальну поведінку. Система ціннісних орієнтацій і обов'язків пов'язана з несенням служби, суміщенням навчання з практичною діяльністю, охороною громадського порядку, регламентованими статутом і субординацією. З огляду на це, можна зробити висновок, що психологічна адаптація курсантів – це не тільки процес звикання до життєдіяльності в середовищі та колективі закладу МВС, а й формування власної позиції щодо вимог і норм входження в систему службово-професійних відносин у колективі, набуття ними певного психологічного статусу, оволодіння рольовими функціями. Тут особливу роль відіграє функція захисту особистості курсанта, завдяки якій послаблюються або прибираються внутрішні психічні напруги, які виникають під час його взаємодії з іншими курсантами, офіцерами, командирами [4, с. 62].

Важливим моментом адаптивності є професійна складова, деякі аспекти її формуються у процесі навчання. Під час адаптації до навчання у ЗВО МВС відбувається інтенсивне впровадження їх до правоохоронної сфери, тому особливості поведінки в ході службової діяльності визначають ступінь їх адаптованості до професійної діяльності загалом.

Аналізуючи отримані дані, можемо виділити ряд основних рис, які впливають на розвиток адаптивності: стресостійкість, домінантність, відкритість. Розвиваючи ці якості у курсантів, ми можемо підвищити рівень адаптивності до навчання у закладі МВС. Адаптація та її динамічні характеристики опосередковані складним впливом і взаємодією поєднання соціальних причин як особистісних, так і середовища життя. Адаптація виконує важливі функції формування особистості, оптимізації та стабілізації, збереження і передачі досвіду, управління діяльністю. Тому при подальшій розробці теорії адаптації в складних, проблемних ситуаціях ми будемо створювати комплекси практичних дій, спрямованих на підвищення рівня адаптивності курсанта.

Список використаної літератури

1. Соколова І. М. Методи дослідження адаптації студентів. Харків, 2001. С. 28–29.
2. Радько О. В. Особливості соціально-психологічної адаптації курсантів і студентів до навчальної й навчально-службової діяльності. *Теорія і практика сучасної психології*. 2016. № 2. С. 21–26.
3. Павлушенко В. М. Психолого-педагогічні умови адаптації майбутніх офіцерів ВВ МВС України до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04/ НАДПСУ ім. Богдана Хмельницького.

Хмельницький, 2003. 20 с.

4. Дичев Т. Г. Проблема адаптації людини в умовах науково-технічної революції. *Науково-технічна революція, суспільство і медицина*. М.: Медицина, 1973. С. 94 – 95.

Кінах Богдана Ігорівна

здобувач вищої освіти 1-го курсу

Ядловська Ольга Степанівна

доцент кафедри соціально-гуманітарних

дисциплін, кандидат історичних наук

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ВІЙСЬКОВА ЗВИТЯГА КОЧОВОГО ПЛЕМЕНІ КІММЕРІЙЦІВ

Кіммерійці були дуже вправними воїнами та стратегами. Вони вели повносили битви із державами близького сходу. Маючи могутнє військо, кіммерійці успішно захищали територію, на якій мешкали. Ці племена мали великий досвід у веденні воєн і підготовці до них та залишили помітний слід в історії.

Кіммерійцями називають носіїв новочеркаської культури із двокільчастими вудилами, які з'явилися у Північному Причорномор'ї з Північного Кавказу і витіснили місцевих землеробів зі степової смуги України. Вони примусили лісостепових землеробів укріпляти свої поселення і навіть частково мігрувати на лівий берег Дніпра, звідкіля місцеві носії бондарихинської культури, також під тиском кіммерійців, вимушені були відійти на північ. І, що важливо, завдяки войовничій і агресивній політиці кіммерійців, цей етнонім став загальним для всього причорноморського регіону, який лишився в уяві античних авторів «землею кіммерійською» [4].

Вершники, як надто помітна і боєздатна одиниця кіммерійських військових угруповань, значною мірою обумовили військові успіхи цього народу на історичній арені. Саме в той час кіннота, що була елітою кіммерійського війська, стала вирішальною силою у військових діях. Провідна роль озброєних вершників зберіглася у подальшому і в скіфську епоху, і в середньовіччі. Зброєю ближнього бою в кіммерійську епоху були мечі та кинджали з бронзи або заліза. Використовувалася також біметалева зброя з бронзовим руків'ям та залізним клинком. Ці мечі і кинджали прийшли на зміну мініатюрним металевим ножам-кінджалам з кільцевим упором, а також черешковим кинджалам з паралельними лезами і осьовим потовщенням клинка, що використовувався степовим населенням Північного Причорномор'я в епоху пізньої бронзи [3].

У відділенні для стріл носили до 42 стріл, які мали кістяні, бронзові чи залізні наконечники і древки довжиною 55–60 см. Кістяні наконечники були втульчастими і були чотирикутні чи круглі у розрізі (форма кулі від гвинтівки), бронзові вістря були втульчасті, дволопатеві, з ромбічною чи трапецієподібною голівкою, такі ж форми мали залізні наконечники [3]. Меч подібної форми (довгий клинок, велике перпендикулярне клинку перехрестя, кругле навершя руків'я) зображено на кіммерійській кам'яній стелі VIII–VII ст. до н. е. Судячи з цього зображення, довгий меч кіммерійці носили з лівої сторони, щоб зручніше було витягати його у бою правою рукою. Короткі мечі або кинджали носили справа [1].

Використання кіммерійцями щитів підтверджено археологічно – разом із згаданим «зерцальним» обладунком у Слободзеї знайдено і бронзові обклашки для щита. Варто припустити, що його форма була не прямокутна з заокругленим кінцем, як це припускає В. Ключко, а скоріше, форма овалу з паралельними довшими сторонами. Щити такої форми широко відомі за скіфським матеріалом: наприклад, щит з залізними обклашками і бронзовою фігурою риби з кургану Солоха IV ст. до н. е. [2].

Плем'я кіммерійців залишило глибинний слід в історії стародавньої України. Історики з кожним роком знаходять нові археологічні знахідки про ведення бою кіммерійців. Їх сила, міць и повага кіммерійців до землі, на якій вони мешкали гідна вшанування.

Список використаної літератури

1. Кіммерійці – перше плем'я на території сучасної України. *Ветерани.UA*. URL: http://veterano.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6762:kimmerijtsi-pershe-plem-ya-na-teritoriji-suchasnoji-ukrajini&catid=36&Itemid=191. (Дата доступу: 19.09.21)
2. Кіммерійці. IX–VIII ст. до Р.Х. *Ucraina Inter Arma*. 24.02.2012. URL: <https://www.ucrainarma.org/materiali/kimmeriyci.html>. (Дата допуску: 19.09.21)
3. Махортих С. Військова справа кіммерійців. *Культурно-історичний, просвітницький портал «Спадщина Предків»*. URL: <https://spadok.org.ua/kimmeriya/viyskova-sprava-kimmeriytsiv>. (Дата доступу: 19.09.21)
4. Olhovskiy S. Кіммерійці – до проблеми визначення носіїв культури. Історіографічний аспект. URL: <http://museum-monument.knukim.edu.ua/article/view/205323>. (Дата допуску: 19.09.21)

Клеван Іван Віталійович,
здобувач вищої освіти 1-го курсу
Ядловська Ольга Степанівна
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВПЛИВ КОЗАЦТВА НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Військо запорозьке було одним з найвідоміших військових утворень України. Його історія тісно пов'язана з існуванням української держави, військової справи та культури.

Козаччина – одна з героїчних і найславніших сторінок багатовікової української історії. Понад двісті років – з середини XVI ст. і до останньої чверті XVIII ст. – козацтво було рушійною силою поступу України [1].

Козацтво визначає суспільний стан вільних від кріпосного права людей, які займалися господарською діяльністю й обороняли Україну від іноземних загарбників. Козаків називали запорозькими, оскільки основні їхні центри розташовувалися нижче дніпровських порогів. Причинами виникнення українського козацтва можна вважати наступні: економічні – захоплення українських земель польськими та литовськими феодалами, нестача власної землі у селян і як наслідок – переселення селян на «Дике поле», у Запоріжжя та нижнє Подніпров'я; соціальні – посилення феодалного гніту, оформлення кріпосної залежності; політичні – намагання Польщі встановити контроль над втікачами в Подніпров'ї; національно-релігійні – гоніння на православну церкву; військові – необхідність захисту кордонів від зазіхань Кримського ханства. Ці причини послугували утворенню та подальшому розвитку Війська Запорозького, що послугувало появі нової сторінки в Українській історії [2].

Запорозька Січ як державне утворення і як соціальна організація мала яскраво виражений демократичний характер. Це пояснюється тим, що, по-перше, Запорозьку Січ створив сам народ, втілюючи в ній свій волелюбний характер й ідеали суспільного життя; по-друге, щоб вижити в умовах постійної зовнішньої загрози (з боку Криму, Туреччини, Речі Посполитої), козацтву потрібна була внутрішня злагода і стабільність, які забезпечувалися демократичними порядками [3].

Розробка державницької ідеї та власне процес творення Козацької республіки відбувалися за неймовірно складних, винятково несприятливих обставин. Ідея козацької держави виникла у другій половині XVI ст., коли з'явилися для цього певні історичні передумови – настання відповідного етапу національного самоусвідомлення еліти як належної до українського («русського») народу, а також становлення козацтва як привілейованого стану. Різке зростання національної свідомості в українському суспільстві відбулося після Люблінської унії 1569 р., коли Велике князівство Литовське, до якого входила більша частина українських земель, об'єдналася з Коронаю Польською. Ця територія, що залишилася цілком відкритою перед татарськими нападами, в умовах Речі Посполитої могла захиститися здебільшого тільки завдяки самоорганізації, що, зрештою, викликало зростання національної самосвідомості й піднесення значення козацького стану [4].

У козацьких поселеннях, січах, козаки мали свій устрій, свої клейноди, свої правила, звичаї і закони, за якими жили. Головним законом слугували такі принципи, як честь і справедливість. Тому козаки були згуртовані, а це робило їх єдиною, могутньою військовою силою. Прославили козацтво хоробрі талановиті ватажки: Остап Дашкевич, Дмитро Вишневецький, Іван Свірговський, Богдан Ружинський, Іван Підкова, Самійло Зборовський, Северин Наливайко, Максим Кривоніс, Петро Конашевич-Сагайдачний, Іван Сулима та ін. Гетьманство Богдана Хмельницького поклато край так званому золотому спокою. Національно-визвольна війна 1648 – 1657 рр. – це яскрава і важлива сторінка в історії українського народу. Це був переломний етап, який змінив подальшу його долю [5].

Отже, бачимо, що Запорізька Січ була не тільки військовим об'єднанням, а й демократичною державою на той час.

Важко переоцінити вплив Б. Хмельницького на розвиток української історію. Проте діяльність його оцінюється неоднозначно. У більшості досліджень підкреслюється його роль у відновленні української політичної організації, у створенні могутнього високоорганізованого війська, у вихованні плеяди нових діяльних військових керівників, у відродженні почуття національної гордості українського народу, в організації його на визвольну боротьбу проти польської шляхти. Звісно, не минули Б. Хмельницького невдачі, помилки й прорахунки, але багато з них пов'язані з історичними обставинами. Тим часом провину за ці помилки багато істориків і письменників переклали тільки на Б. Хмельницького. Проте ще у XVIII ст. Б. Хмельницький не просто так був лідером козащини, він відіграв важливу роль в історії українських земель та прославив як себе, так і військо запорозьке [6].

Отже, розглядається питання не тільки виникнення козацтва, а й суспільних проблем минулого і наших часів. Ознайомлення з історією козацтва є дуже важливим фактором у сучасних реаліях. Як відомо, історія є циклічним явищем, а вивчення історії козацтва на наших землях є актуальним і в наш час. Висвітлення та вивчення подій часів козащини в сучасному суспільстві стане своєрідним запобіжником для українського суспільства від повторення похибок минулого, та до того ж збільшить рівень знань про військово-політичне життя в переломний період історії країни.

Список використаної літератури

1. Україна земля козацька. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2702>
2. Шевельов В. В. Сторінки історії: виникнення українського козацтва. URL: <http://www.sebt.dn.ua/novyny/250-stornki-storyi-viniknennya-ukrayinskogo-kozactva.html>
3. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ. URL: https://pidru4niki.com/1122061444728/istoriya/viniknennya_ukrayinskogo_kozactva_zaporozka_sich
4. Тернистий шлях до незалежності: перші кроки. URL: https://cdiak.archives.gov.ua/n_2017_08_08.php
5. Крижна В. В., Сокур Ю.В. Козацтво. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/history/material/navmat/tema_3/lekcia.html
6. Переяславський договір. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/35669/>

Красюк Златослава Юріївна
здобувач вищої освіти 1-го курсу
Ядловська Ольга Степанівна
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВОЙОВНИЧІСТЬ ПЛЕМЕНИ ЖІНОК-САРМАТОК

Незважаючи на те, що війна та армія більш чоловіча справа, жінки-сарматки так не вважали. Зараз дуже актуальна тема гендерної рівності. Тому постаті жінок-сарматок привертають увагу для розгляду, адже войовничість жінок-сарматок вражає і сьогодні своїми легендарними подвигами.

«Савромати говорять на скіфській мові, але справдавна спотвореній», – писав Геродот. Старогрецький історик описав у своїй легенді сарматок. Одного разу греки везли на трьох кораблях полонених амазонок, але вони перебили своїх загарбників. У морі почався шторм, і корабель викинуло на берег. Амазонкам вдалося врятуватися, вони знайшли коней і почали грабувати скіфські землі. Скіфи не могли зрозуміти, звідки з'явилися прибульці, і вступили у бій. Коли вони побачили, що борються з жінками, то почали переговори і згодом запропонували їм вийти заміж. Дівчата погодилися, але заявили, що їм складно буде жити в скіфському суспільстві, тому що вони не уміють робити жіночу роботу і займатися господарством. Вони запропонували своїм чоловікам піти на нові землі за річку Танаїс (Дон) [1].

За свідченням античних письменників, сарматські жінки їздили верхи, стріляли з луків, метали дротики і не виходили заміж до тих пір, поки не вб'ють трьох ворогів. Та, яка виходила заміж, переставала їздити верхи, поки не з'явиться потреба загальної мобілізації. У них немає правої груді, бо ще з дитинства їх матері, розжаривши мідний інструмент, прикладають його до правої груді і випалюють її, через що вона перестає рости, а вся сила і багатство соків переходить у праве плече і руку. Робилося це нібито для зручності стрільби з лука [2].

Специфічною рисою військової справи сарматів була участь жінок у бойових діях. Ця гіпотеза базується на свідченнях античних авторів та жіночих похованнях зі зброєю. Проте жінки брали зброю до рук лише у крайньому разі – у бою з ворогом, що кількісно переважав, або у відсутність вояків-чоловіків. Проте Помпоній Мела писав так про сарматів: «Плем'я войовниче, вільне, непокірне і до того жорстоке і люте, що навіть жінки беруть участь у війнах нарівні з чоловіками». Усі вищезгадані свідчення підтверджують те, що ще в античні часи на сучасних українських землях військова справа набула високого рівня розвитку в тогочасному світі. Наші далекі предки, хоч і були жорстокими до ворогів, все ж заклали багато позитивних військових традицій, які передавались з покоління до покоління і дійшли до наших часів. До них належать такі, як: відданість та взаємопідтримка у бою, побратимство і готовність до самопожертви на захист своєї землі, стійкість і витривалість. Ці риси значною мірою були характерні й для давніх слов'ян, про військову організацію яких мова піде далі. Виходячи з повідомлення Помпонія Мели та археологічних даних, сарматські амазонки були легкоозброєними – луком або арканом [3].

Але, незважаючи на свою войовничість, сарматки все-таки залишалися справжніми жінками: вони любили красивий одяг і прикраси. Учені під час розкопок часто знаходили одяг з дорогої тканини. Зазвичай

це були шаровари і довгі сукні, стягнуті поясом і скріплені фібулами, прикрашені бірюзою, емаллю, золотими бляшками, вишивкою золотом і бісером. Взуття було загостреним і теж пишним. Наряд зазвичай доповнювали намиста, браслети, діадеми, сережки, кільця. У Миколаївській області був розкопаний курган, в якому знайшли пурпурну тканину із золотою вишивкою, на якій, окрім орнаментів, були зображені капітелі, колони, гілочки оливи [1].

Загалом можна зазначити, що жінки-сарматки хотіли довести своїми діями свою могутність та рівність з чоловіками і на певному етапі розвитку це їм вдалося. Самих сарматів називали «підвладними жінкам», а жінок-сарматок – амазонками. Безстрашність сарматок настільки вражала оточуючих, що назва «амазонка» і сьогодні асоціюється з войовничістю та звитягою жіноцтва.

Список використаної літератури

1. Гончарук Е. Что мы знаем о сарматских женщинах? *Школа Жизни*, 2020. URL: <https://www.google.com.ua/amp/s/amp.shkolazhizni.ru/culture/articles/55352/> (Дата звернення: 28.09.2021)
2. Симоненко А.В. Сарматские всадники Северного Причерноморья. СПб. : Факультет філології та соціології СПбГУ; Нестор-История, 2010. 328 с.
3. Беккер А. Сармати. URL:<https://m.facebook.com/UkrainianLandForces/photos/%EF%B8%8F%EF%B8%8F/1273334422869413/> (Дата звернення: 21.09.2021)

Мацілецький Нікіта Владиславович
курсант І курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
Токар Андрій Анатолійович
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЖІНОЧЕ НАСИЛЬСТВО СТОСОВНО ДО ПОДРУЖЖЯ

Жіноче насильство по відношенню до чоловіків набагато рідше є раптовим, непередбачуваним; як правило, воно формується протягом тривалого часу. Крім того, спочатку воно виражається в психологічному впливі – приниження, образи, а вже після пасивна роль чоловіків призводить і до фізичного кримінального впливу на них (психологи стверджують, це може зайняти до 20–25 років). Переважання психоемоційного насильства над фізичним особливо відрізняє жіноче девіантну поведінку від чоловічої [1, с. 43].

Проживання в подібних умовах може спричинити для чоловіків такі наслідки, як почуття страху, провини і сорому, недовіра до людей; занепокоєння; озлобленість; занижена самооцінка і ненависть до себе; сексуальна дисфункція та імпотенція; втрата контакту з дітьми; депресія, суїцидальні думки; хвороба; зловживання алкоголем або наркотиками; фізичні травми. Як вже говорилося, систематичні, нехай навіть і незначні, прояви насильства з часом здатні привести до важкої кримінальної розв'язки, особливо якщо чоловік і жінка (або обидва, або один з них) зловживають спиртним. Тяжкий злочин може бути скоєно як жінкою в пориві чергового гнівного нападу, так і чоловіком, втомленим терпіти витівки партнерки (примітно, що половина опитаних нами чоловіків вважає останнім найбільш імовірним результатом перманентної тиранії з боку дружини).

«Жертва» – це людина, яка відчуває, що від неї нічого не залежить. Вона безвільна і знаходиться в пошуку винних в ситуації, що склалася, нарікаючи на те, що не може вибрати (формувати) модель своєї поведінки. Така людина живе почуттями, не маючи чітких цілей і можливості самоконтролю, скаржитися на «нелегку долю» [2, с.109].

Якщо жінка не змінить ставлення до чоловіка, до ситуації загалом, всі зусилля будуть марними. Єдиний вихід – припинення сімейних відносин. Хоча і це не завжди дозволяє уникнути насильства. Ось характерний приклад, описаний чоловіком на спеціалізованому форумі для жертв насильства. «Мені 44 роки. Людина я м'яка, поступлива, добра і відповідальна. Шкідливих звичок немає. Люблю дітей. Виховувався в невеликому місті, в повній сім'ї, в атмосфері любові та злагоди. Одружився рано. У мене і в моєї дружини по дві вищі освіти. Дружина – людина запальна, владна, авторитарна і зла. З перших років спільного життя у нас були скандали, які я «провокував» тим, що не купив хліба, не запропонував погуляти з дитиною та ін. Кожен раз все йшло за класичним циклом: наростання напруги, сплеск насильства, «медовий місяць». Кілька разів намагався йти, але кожного разу повертався, оскільки дуже люблю дітей. Після останнього конфлікту жили нарізно більше року. Потім дружина спровокувала бійку, увірвавшись з дітьми в квартиру, де я жив окремо, зімітувавши перелом пальця. Порушили кримінальну справу за

заподіяння тілесних ушкоджень та мене засудили. Врятувала амністія. Дізнавшись про амністію, дружина бігала до слідчого і питала: «Що можна зробити, щоб його посадити?» Тепер ми знову живемо разом. Молодшій дитині вже 18. Скандали і пресинг тривають». Як видно, обидва «ходять по колу», повертаючись до звичного для себе стереотипному способу життя: він – «жертва», вона – «тиран» «переслідувач», «буркотун», «примхлива дівчинка» – система зворотного зв'язку прекрасно функціонує!

Ігнорування проблеми створює не тільки негативні наслідки особистісного (поєднання психічних реакцій – апатії, відмови від відповідальності за себе та інших, безпорадності, безнадійності, зниження психологічної самооцінки й т. п., комплексу знедоленої людини), соціального (розлучення, зниження психічного здоров'я, морального рівня і т. д.) плану, а й загострення кримінальної обстановки, адже нерідко затяжні конфлікти закінчуються тяжкими злочинами [3, с. 78].

Безумовно, органи внутрішніх справ повинні робити свій внесок у профілактику насильницької поведінки жінок у сімейних відносинах. Втручання поліцейських у приватне життя, що не супроводжується протиправною поведінкою (а найбільш характерне для жінок психоемоційне насильство, як правило, не є протизаконним), дуже обмежено. У зв'язку з цим основний акцент повинен бути зроблений на інформаційно-пропагандистській роботі [4, с. 56].

Жіноче насильство по відношенню до подружжя – вельми поширене, але латентне явище. Тому профілактика такого роду протиправних діянь силами поліції переважно носить інформаційний характер. Вона повинна бути передовсім орієнтована на виявлення чоловіків, які потребують допомоги, а також доведення до них інформації про доцільність звернення до фахівців. Доречно поєднання прийомів інформування, переконання як «впливу на свідомість через звернення до критичного судження» і навіювання, «зверненого до чистих емоцій впливу». Подібна діяльність, що відноситься переважно до компетенції підрозділів інформації і громадських зв'язків, дільничних уповноважених поліції дозволить підвищити правосвідомість населення, захистити права потерпілого. Успішності роботи сприятиме перманентна, системна співпраця поліції із засобами масової інформації, із соціальними службами, громадськими формуваннями, кризовими центрами та ін., діяльність у мережі «Інтернет».

Список використаної літератури

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
2. Завгородня О. Проблема психологічного здоров'я: теоретичні та прикладні аспекти. *Психологія і суспільство*. 2007. № 3. С. 124–13
3. Іващенко В.О. Домашнє насильство: аналіз складу злочину. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 200–203
4. Запобігання насильства в сім'ї / під заг. ред. А. В. Довженко, А. Й. Присяжнюк, В. А. Ганцюра. Київ : ТОВ НОВА, 2004. 136 с.

Мельник Дар'я Сергіївна

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Токар Андрій Анатолійович
 старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
 (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Поліцейський має перевагу використовувати фізичні прийоми, спеціальні засоби та озброєння. Закономірність визначає це як «примус поліції». Варто зазначити, що умови використання способів впливу чітко розроблені законом і повинні виконуватися відповідно до нього. Як правило, використання цих способів попереджують, щоб у вас була можливість зупинити протизаконні впливи або залишити ризиковану зону. У разі безпосередньої погрози життю чи здоров'ю осіб або робітників поліції ці засоби можуть бути використані відразу, хоч застереження все ще потрібно. Оці інструменти використовуються тільки в тому випадку, якщо усі наступні заходи вичерпано та не призвели до довгоочікуваних наслідків.

Попередження можна робити на великій відстані, чи звертаючись до великої групи людей, – через гучномовці, й в обох подіях потрібно звернутися словами до тих, супроти кого застосовуються ці інструменти. Це необхідно зробити більше двох разів, даючи достатньо часу, щоб зупинити злочин.

Використання спеціального обладнання заборонено щодо дітей, вагітних жінок, людей похилого

віку або інвалідів. За винятком їх сукупного нападу, який справді загрожує життю та здоров'ю інших осіб та поліцейських. У разі збройного нападу або збройного спротиву, якщо неможливо зупинити їхні впливи іншими засобами та засобами. Пам'ятайте, що вони не можуть використовувати бронезилети, шоломи тощо як спеціальні засоби утримання. Застосування фізичної сили, спеціального обладнання та вогнепальної зброї заборонено супроти осіб з очевидними особливостями, а саме: вагітності, малолітніх, осіб з властивостями інвалідності та або старості – за винятком подій озброєного чи спільного нападу, збройного опору поліцейському, погрози існуванню чи здоров'ю іншої особи, за умови, якщо неможливо відбити такий напад чи опір тими чи іншими засобами (стаття 43, частина 5 Закону про Національну поліцію). Якщо застосування сили неминує, воно не повинно перевищувати того, що потрібно для виконання поліцейських обов'язків, а також мінімізувати шкоду здоров'ю правопорушників та інших (пропорційність сили).

Надмірне застосування сили, включаючи спеціальні засоби та озброєння, тягне за собою відповідь, встановлену законом. Одне з найсерйозніших втручань правоохоронних органів влади в житті громадян – це застосування до них заходів тиску з боку поліції. Поліція в Україні є не тільки надійним предметом забезпечення та визнання людини як найвищої соціальної значимості в країні, від якої залежить ефективність виділення пріоритетних напрямів та сфер цієї діяльності, наукова організація та правовий супровід охоронної роботи поліції фізичні особи загалом, але також центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству, забезпечуючи захист прав і свобод права людини, попередження злочинів, громадської безпеки.

Кожен поліцейський самостійно визначає тяжкість примусових заходів та враховує конкретні обставини ситуації, характер злочину та індивідуальні особливості особи, яка вчинила правопорушення. Вогнепальна озброєння – найскладніший вид примусу. Застосовується у виняткових випадках: якщо це загрожує життю або якщо винний має збройний опір. Заява повинна бути оголошена заздалегідь, за винятком випадків, коли особа виявляє збройний опір або намагається захопити зброю. Не потрібно використовувати вогнепальну зброю там, де існує ризик заподіяння шкоди іншим.

Щодо застосування спеціальних заходів українськими поліцейськими силами, то поліцейські сили України визначаються не лише їх значимістю до впливу заходу. Насамперед цю роботу варто оцінювати з точки зору законності. Це означає, що в будь-якому випадку без винятку воно повинно відповідати вимогам норм і правил.

Правовою основою використання спеціального обладнання є сукупність правових принципів, норм і стандартів, що визначають прийняття або адаптацію операційної системи та її характер використання. Поліцейський повинен письмово повідомити керівника про використання спеціальних процедур. Якщо поліцейський постраждав внаслідок використання спеціального пристрою, керівник такої поліції повинен негайно повідомити про це відповідного прокурора.

Список використаної літератури

1. Вогнева підготовка : навч.-метод. посіб. С. П. Максимов, О. В. Запорожанов, О. Г. Шкапа та ін. К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. 108 с.
2. Тактико-спеціальна підготовка: Навчальний посібник. Авторський колектив: В. А. Дідковський, Д. В. Лук'янов, І. М. Мазур, С. В. Полікарпов, В. В. Свінцицький. К.: НАВС, 2015. 320 с.
3. Козяр М. Професійно-стрілецька підготовка особового складу ОВС України у швидкісних стрілецьких вправах: навчальний посібник. ЛПБ МВС України. Л., 2002. 110 с.

Мякінін Микита Олегович

здобувач вищої освіти,

Науковий керівник:

Руських Ірина Валеріївна,

старший викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін,

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

На жаль, формування національної держави було досить складним і зайняло багато часу для українського народу. Однак, незважаючи на всі труднощі, українська державність зміцніла і має довгу історію. Висловлювалися різні міркування щодо кількості етапів у розвитку української державності, і тут останнє слово належить історикам, юристам, але якщо мова йде про основні, то вони зазвичай виділяють такі: етап Київської Русі – княжа доба; Козацька державність XV–XVIII століть; державність Української Народної Республіки; державність Радянської України; сучасна відроджена українська держава. Особливість вивчення історії національної держави пояснюється тим, що територія нашої Батьківщини в давнину була

одним із центрів не лише східнослов'янської, а й усієї європейської культури.

Перший етап відносився до формування Київської Русі. Радянський вчений, академік Б. Рибаків, аналізуючи значний матеріал різноманітних джерел, дійшов до висновку, що «східнослов'янська державність визрівала на півдні, в багатій та родючій лісостеповій смузі Середнього Подніпров'я. Тут за тисячі років до Київської Русі було відоме землеробство. Темп історичного розвитку на півдні був більш швидким, ніж на далекій лісовій півночі з її пісними ґрунтами...». Смоленська, полоцька, новгородська, ростовська північ такої багатой спадщини не отримала і розвивалась набагато повільніше. Навіть у XII столітті, коли південь і північ багато в чому вже зрівнялися, нерівномірності історичного розвитку були відчутні [1].

Другий етап відбувся після розпаду Київської Русі, це була національно-визвольна війна 1648–1657 рр. Вона призвела спочатку до встановлення української державної та політичної автономії, а потім до незалежної української козацької держави. Українська козацька держава того періоду – з центральною та місцевою владою, адміністрацією, судами та військами, зі своєю територією (але вона не мала визначених кордонів, бо вони могли змінюватися залежно від ситуації у зовнішній політиці), як вважає Олександр Святоцький, за формою правління була демократичною республікою на чолі з виборним гетьманом. Однак істотним недоліком новоствореної держави стало невирішення важливої соціально-економічної проблеми – селянство не звільнилося від особистої залежності заможних землевласників, його борги та численні зобов'язання не були ліквідовані [2].

Основними причинами втрати Україною незалежності та державності були постійні конфлікти між політичною елітою та відсутність єдності між цією елітою та нацією. Козаки, позбавлені лідерства політичної еліти, поводитися пасивно. Тому спроби відновлення української державності гетьманами І. Виговським, П. Дорошенком, І. Мазепою були зірвані. А приєднання України до інших держав – Росії та Речі Посполитої – стало помилкою. У результаті Україна не тільки втратила незалежність і державність, а й перетворилася у звичайну провінцію цих країн.

Наступний етап боротьби українського народу за свою незалежність відбувся в 1917–1921 рр. Влада в Україні дуже часто змінювалася, спочатку революцію очолювала Центральна Рада. Згодом в умовах окупації України австрійськими та німецькими військами правила Гетьманщина. Особливою проблемою в національному державному відродженні було утворення в західних регіонах України в жовтні 1918 р. Західної Української Народної Республіки.

Нарешті, майже одночасно зі створенням Західно-Української Народної Республіки, на більшій частині території України проходило відновлення УНР на чолі з Директорією, що призвело до її об'єднання з ЗУНР. Це також був важливий етап у розбудові держави.

На жаль, наприкінці 1920 – на початку 1921 рр. процес національного державного відродження був перерваний перемогою об'єднаних радянських збройних сил, встановленням радянської влади на більшій частині України та окупацією західноукраїнських регіонів Польщею, Румунією, Чехословаччиною [3].

На межі 1980-х і 1990-х років в Україні відбувалися одні з головних історичних подій сучасності. В умовах глибокої соціально-економічної та політичної кризи в республіці розпочався процес руйнації тоталітарної більшовицької системи та демократизації соціально-економічної та державно-правової системи. Цей процес виявився утвердженням гласності та політичного плюралізму, ліквідацією ідеологічного та політичного панування комуністичної партії в країні. Суверенітет України був наповнений конкретним, реальним змістом, що в кінцевому підсумку призвело до проголошення незалежності України в серпні 1991 року.

Отже, український народ завжди боровся за свою незалежну державу, яку і здобув. Головне на сьогоднішній день – не забувати історію своєї країни, відстоювати її незалежність, розвивати свою батьківщину, передавати історію з покоління в покоління, щоб нащадки пишалися могутнім українським патріотичним духом.

Список використаної літератури

1. Капустян Г. Українська державність: етапи становлення. URL: <https://okrain.net.ua/uk/article/read/Ukrainskaja-gosudarstvennost-etapy-stanovlenija.html>

2. Українська державність: поняття, основні ознаки, символи, атрибути, витоки та етапи встановлення. URL: <http://www.golos.com.ua/article/314085>

3. Українська державність: основні етапи розвитку. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/history/35779/>

Оголь Анастасія Олександрівна
здобувачка вищої освіти 1-го курсу
Ядловська Ольга Степанівна
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Україна змінила формат військової операції на сході країни 30 квітня 2018 року з Антитерористичної операції на Операцію об'єднаних сил (ООС). Відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» та наказу Верховного Головнокомандувача ЗС України з 30 квітня розпочалася Операція об'єднаних сил. Після початку ООС на території Донецької та Луганської областей розпочав діяти особливий порядок. Рішення щодо посилення пропускнуої системи, переміщення військових і цивільних осіб у зоні бойових дій тепер ухвалюватимуть лише військові.

Операція об'єднаних сил, яка розпочалася 30 квітня, відрізняється від антитерористичної операції тим, що це є військова операція зі стабілізації ситуації на Донбасі та його соціального відродження. Задля вирішення найбільш болючих питань і досягнення основної цілі операції, завдання реалізовуватимуться в тісній взаємодії з керівниками Донецької і Луганської військово-цивільних адміністрацій. На всій території Донецької та Луганської областей запроваджують особливий порядок пропуску, розділений на три зони: «зелена», де доступ громадян необмежений, «жовта» – перебування дозволене за наявності документів (у цій зоні проводиться огляд речей та транспорту) та «червона» – перебування осіб тимчасово обмежене або заборонене. Межі цих районів визначатиме командувач Об'єднаних сил [1].

Українські військові прийшли на Донбас не для того, щоб роздмухувати конфлікт, а щоб прискорити його завершення. Про це на прес-брифінгу у Краматорську повідомив командувач Об'єднаного оперативного штабу Збройних сил України генерал-лейтенант Сергій Наєв, зазначивши: «Жителі Донбасу побоюються активізації бойових дій. Ми не прогнозуємо загострення бойових дій. ООС спрямована на встановлення миру та ліквідацію будь-яких штучних бар'єрів, що нині розділяють громадян України. Ми прийшли не роздмухувати конфлікти, а для того, щоб прискорити його завершення». Командування Об'єднаних сил виходить з того, що наразі окупували частину території України. Одне з головних завдань є припинення безкарних обстрілів з боку бойовиків. Також головним є поновлення верховенства права у контрольованих українською владою територіях» [2].

За словами генерал-майора Віктора Ганущака на момент провадження ООС противник провів інформаційну оманливу операцію щодо доведення хибної інформації до населення, яке тимчасово знаходиться під окупацією. Людей довели до того, що вони проводять ці заходи під керівництвом органів управління, які на тимчасово окупованих територіях. Люди там в паніці. Людям кажуть, начебто будуть якісь наступальні дії. Відповідаючи на запитання щодо пропагандистських повідомлень про підготовку бомбосховищ в окупованому Донецьку, Ганущак зазначив, що це свідчення гібридної війни та нагнітання паніки [3]. Як зазначив генерал-лейтенант Сергій Наєв, громадяни України з числа мешканців Донбасу, незалежно від того, знаходяться вони в районах навколо лінії розмежування або на тимчасово окупованих територіях, мають бути впевнені – Об'єднані сили зроблять все можливе та необхідне для поновлення на цих територіях верховенства права. Це та категорія, про яку люди, які перебувають під окупацією, вже давно забули [4].

Згодом у штабі ООС навесні 2021 р. таким чином оцінили військову загрозу. З огляду на ситуацію, що склалася, посилення угруповання російських військ поблизу державного кордону України може становити потенційну загрозу національній безпеці України у військовій сфері. За оцінками, у разі схвалення керівництвом Російській Федерації відповідного політичного рішення, найбільш сприятливим терміном для підготовки операції на Орлово-Воронезькому та Донському операційному напрямках вважається період підготовки та проведення спільних стратегічних навчань. На обстріли окупантів військовослужбовці Об'єднаних сил відкривали вогонь у відповідь [5].

Аналізуючи ситуацію ООС, варто зазначити негативні наслідки та усвідомити її вкрай болючі прояви: багато військових загинуло від агресії Росії, від війни потерпає населення. Українське суспільство повинно поважати тих, хто захищає нашу Батьківщину та пам'ятати героїв. На сьогодні Операція об'єднаних сил продовжується.

Список використаної літератури

1. Зміна АТО на ООС: які нововведення очікуються на Донбасі. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/05/04/infografika/bezpeka/zmina-ato-oos-yaki-novovvedennya-ochikuyutsya-donbasi> (Дата

доступу:17.09.2021)

2. Наєв С.: Ми прийшли на Донбас для того, щоб прискорити завершення конфлікту. *Укрінформ*. 02.05.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2452376-naev-mi-prijsli-na-donbas-dla-togo-sob-priskoriti-zaversenna-konfliktu.html>

3. Об'єднані сили готові до будь-яких сценаріїв розвитку подій на окупованих територіях Донецької та Луганської областей. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3229213-v-obednanih-silah-gotovi-do-budakih-variantiv-rozvitku-podij-na-shodi-ukraini.html> (Дата доступу:17.09.2021)

4. Командувач ООС розповів, як повертатиме окуповані території під контроль України. URL: <https://novynamnia.com/2018/05/02/komanduvach-oos-rozpoviv-yak-povertatime-okupovani-teritoriyi-pid-kontrol-ukrayini/> (Дата доступу:17.09.2021)

5. Військова загроза Росії: як оцінюють ситуацію у штабі ООС. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3229388-vijskova-zagroza-rf-ak-ocinuut-situaciu-u-stabi-oos.html/> (Дата доступу:17.09.2021)

Рудик Ганна Сергіївна

здобувач вищої освіти

Руських Ірина Валеріївна

старший викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

UKRAINIAN STATEHOOD: CONCEPTS, MAIN FEATURES AND SYMBOLS

For a long time, the formation of Ukrainian statehood was quite difficult for the Ukrainian people. Today, Ukrainian statehood has preserved strength and its ancient history, concepts, main features, and symbols. Scholars have studied the stages of the development of Ukrainian statehood. Thus, they name the following: the period of Kyiv Rus, Cossack statehood in XVI-XVIII centuries; the Ukrainian People's Republic; Soviet Ukraine; modern Ukrainian state. Traditionally, the first stage of forming a state was when the tribes of the Northern Black Sea region (on the territory of the modern city of Mykolaiv, Kherson, part of the Odesa region) have tried to form states. It should be noted that the territory of Ukraine was one of the centers not only of East Slavic but also of the European culture.

There are many studies devoted to Ukrainian statehood, concepts, main features, and symbols, namely the works of such scientists as K. Wolczuk, U. Schmid, O. Myshlovska, E. J. Simmons, S. Velychenko, D. Arel [1; 3].

According to K. Wolczuk's research, 'after the collapse of the USSR and the beginning of the formation of independent states, in particular the Ukrainian one, the urgent issue of the formation of Ukrainian statehood arose. During the existence of the USSR, this was impossible, because the Soviet state denied the original existence of the Ukrainian people and their statehood, considering them as an integral part of Russia. And only with the proclamation of Ukraine's independence did the Ukrainian one face the problem of ethnic and political self-identification' [3].

Nevertheless, in the modern world, the term 'statehood' is used as a literary metaphor, without defining precise content. Accordingly, this situation contributes to the emergence of many speculations around the concept of statehood. Now, statehood is associated with the category 'state', using these words as synonyms. Statehood is the structure of the entire material and spiritual life of people. U. Schmid and O. Myshlovska stressed that 'the notion of what is "Ukrainian" emerged relatively late as a comprehensive ethnonym'.

In addition, based on the opinion of the scientist K. Wolczuk, 'The new 1996 constitution finally provided a blueprint for the Ukrainian state: it described the new polity in institutional, territorial, national, and socio-economic terms. Firstly, it established the parameters of the 'political community by defining the nature and attributes of the 'nation'.

As for the symbols of Ukrainian statehood, we can identify the following:

- 1) the nation's right to independence, which is the first step towards its statehood;
- 2) the presence of public authorities in two forms – state power (the head of state; legislative, executive, and judicial authorities; law enforcement agencies (police, state security agencies, armed forces) and municipal power (the representative and executive bodies of local self-government);
- 3) state sovereignty, which provides for the supremacy of the state on its territory and independence in international relations;
- 4) a system of legal norms (laws and regulations) governing the relevant social relations;
- 5) international recognition of the state and, as a consequence, its international legal identification.

Furthermore, state symbols have been formed over millennia. State symbols are official signs (images or objects), any sounds that symbolize the sovereignty of the state. The state symbols of Ukraine are the State Flag, the State Emblem, and the National Anthem. These symbols are the basis of the historical consciousness of citizens and

the processes of Ukrainian state formation.

For the formation of any state it is necessary to indicate the following factors:

- 1) to own territory with defined borders;
- 2) the official name;
- 3) the time of foundation or date of the first written mention of the state which are important elements of sovereignty and political identification of the state;
- 4) national costumes, national dishes, national musical instruments, national folk songs;
- 5) outstanding historical and modern figures;
- 6) the official language is the most important marker of national self-identification.

Therefore, the scientist D. Arel noted 'Ukraine, however, stands out as a case where an enduring political consensus has yet to occur over the foundational aspects of language politics, namely, the political status of the two main languages fighting for public space (Ukrainian and Russian) and state regulations aimed at providing incentives to use Ukrainian' [1].

It may be concluded that many factors influenced the formation of the modern Ukrainian state, its sovereignty, and its identity. With the collapse of the USSR, Ukrainians have acquired the right to their history and state symbols. Ukrainian statehood has more than a thousand years of history. For the further development of the Ukrainian state, it is necessary to focus on all aspects of the structure of the material and spiritual life of the Ukrainian people.

Список використаної літератури

1. Arel D. Language, Status, and State Loyalty in Ukraine. *Harvard Ukrainian Studies*. 2017-2018. Vol. 35, №. 1–4, pp. 233–263.
2. Concise Encyclopedia Ukraine. Ed. by V. Kubijovych. University of Toronto Press, 1971. Pp. 10–22.
3. Wolczuk K. The Moulding of Ukraine: The Constitutional Politics of State Formation. Central European University Press, 2001. 340 p.

Родь Катерина

здобувач вищої освіти 2 курсу магістратури
Головіна Ольга Володимирівна,
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СУЧАСНИЙ СТАН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

До утворення Збройних Сил України, які було утворено 6 грудня 1991 р., Україна проголосила Незалежність. Головною метою проголошення Незалежності були мирні відносини з усіма країнами світу, але не дивлячись на це, існувала ймовірність збройного конфлікту і саме для охорони цілісності країни утворено ЗСУ, оскільки до цього раніше охорона інтересів здійснювалась лише адміністративно.

Після їх утворення була підписана воєнна доктрина, на основі якої вони працювали. Головним завданням доктрини було вирішення конфліктів міжнародного характеру мирним способом, утворення боєздатного війська, оборона держави в разі необхідності. Україна не мала жодних претензій до сусідніх країн стосовно своїх кордонів, і ця доктрина підтверджувала, що територіальні межі остаточно сформовані.

З самого початку Збройні Сили формувались та базуються на таких принципах як:

– Принцип гуманізму. Це означає що в будь-якому випадку найголовнішою цінністю є людина та її життя, його охорона. Найголовнішим є створення таких умов, щоб в армії людина мала можливість розвиватись.

– Верховенство закону. Наступний принцип базується на тому, що існує Головний закон. Усі дії і формування, що відбуваються, мають відповідати закону та виконувати Конституційні закони України, статuti Збройних Сил України. Накази командира обов'язкові до виконання. Будь-які їх порушення тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

– Ефективність управління. Командир перед тим, як прийняти будь-яке рішення, має дослухатися до думки та позицій військової ради, офіцерів, солдатів. Цей принцип походив ще з часів Запорозької Січі і забезпечує ефективність управління.

– Різновиди військової служби. Військова служба була і є Конституційним обов'язком для чоловіків. Служба є як контрактна, так і строкова. Строкова служба базується на призові чоловіків на строкову військову службу. Служба за контрактом можлива лише за добровільної згоди громадянина та підписання певного контракту.

– Відповідальність військовослужбовця. Розголошення будь-якої інформації та державних таємниць тягне за собою кримінальну відповідальність, оскільки рівень безпеки країни не повинен знижуватись. Військовослужбовці Збройних Сил України також не можуть належати до політичних партій, оскільки існує принцип позапартійності і армія та флоту мають виконувати свої функції перебуваючи поза політикою.

Актуальність теми є досить важливою, оскільки сучасний стан Збройних Сил України – це сутність безпеки не тільки держави, а й її громадян.

Проводяться окремі дослідження, розгляд питань вченими щодо вдосконалення державного управління військовими формуваннями в Україні. На даний момент відчувається необхідність у повних, комплексних дослідженнях державного управління формуваннями Воєнних організацій в країні. Необхідно досягти впорядкування військових формувань у ході проведення адміністративних реформ, застосовувати нові підходи до їх діяльності та розвитку, здійснити реформування.

У 1998 році відбувся військово-адміністративний розподіл території України, оскільки запроваджено нову військову систему і було утворено оперативно-стратегічні об'єднання замість військових округів. Оперативно-стратегічні об'єднання мали головною мету – виконання призначень оборони на встановлених територіях у воєнний та мирний час.

Перехід на нову систему тилового забезпечення було здійснено у 1999 році. Відбувалось за територіальним принципом. Завдяки цій системі вдалося скоротити кількість тилових структур, забезпечити об'єднання ресурсів та сил – це відбувалось в інтересах Збройних Сил України та усіх структур для ефективного використання.

У 2006–2011 роках було скорочено чисельність осіб у структурі Збройних Сил. Сферу діяльності міжнародного військового співробітництва розширено. Переозброєння новою технікою проходило повільними темпами через економічну кризу.

У 2014–2016 роках в Збройних Силах України відчувалась недостатня кількість військової боєздатності, через загострення ситуації на сході країни. На той момент чисельність війська була 120 тисяч, наразі Збройні Сили України налічують 250 тисяч. У ті роки основним завданням було збільшити кількість війська. Починаючи з 2016–2017 року було створено нові програми, що стосувалися Збройних Сил та збільшення військової сили. Застарілі радіостанції замінили на нові системи зв'язку, удосконалили основні танки. У кінці 2019 року завершився оборонний огляд і почали розробляти доктрини, що стосуються подальшого удосконалення та розвитку ЗСУ на найближчі роки. Рівень підготовки значно покращився, модернізовано техніку.

У 2014 році проходили ротні навчання, а починаючи з 2015 року – командно-штабові стратегічні навчання, аби надати досвід для подолання масової агресії.

Протягом часу існування Збройні Сили України скорочувались і збільшувалась кількість інших військових формувань. Не дивлячись на утворення інших військових структур, саме ЗСУ залишається основною державною структурою, що може реагувати на внутрішні та зовнішні воєнні загрози.

Кількість Збройних Сил України порівняно з 2014–2016 роками збільшилась з 120 тис. до 250 тис., більшість військовослужбовців звільняються після закінчення першої контрактної служби. Передовсім це пов'язано з обмеженістю ресурсів і саме це є головною проблемою, що не дає змоги одразу вирішувати завдання, які належать до ЗСУ.

Через звільнення багатьох військовослужбовців після першого контракту з'являється проблема в постійності кадрів, неможливо утримувати чисельність на одному рівні.

Збройні Сили оцінюються за чотирма критеріями: доктринальна готовність, достатня забезпеченість необхідною технікою, готовність та кваліфікація бійців, наявність достатньою кількістю необхідних кадрів.

У складі Збройних Сил України проводять інтенсивні навчання, підготовка військовослужбовців порівняно удосконалюється, рівень практичних знань та вмінь збільшується, здійснюється підготовка фахівців, що здатні виконувати доручення у складі оперативних та оперативно-тактичних сил на тих напрямках, де це необхідно. Відновлюється військова техніка та озброєння. Переважна більшість військовослужбовців, що перебувають, служать за контрактом. Відбувається створення умов, що необхідні для вдосконалення кваліфікації, рівня матеріального забезпечення військовослужбовців. Триває робота над удосконаленням Збройних Сил України відповідно до вимог для прийняття до НАТО.

Список використаної літератури

1. Сучасний стан Збройних сил України. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/dpju/25022/>
2. Основна проблема нашого війська – обмеженість ресурсів. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/zmi-pro-nas/2019/12/16/osnovna-problema-nashogo-vijska-%E2%80%93-obmezhenist-resursiv-%E2%88%92-mikola-beleskov/>
3. Чому військовослужбовці звільняються з армії? URL: <https://cedos.org.ua/chomu-vijskovosluzhbovczi-zvilnyayutsya-z-armiyi-kejs-doslidzhennya-problem-v-zsu/>
4. Сучасний стан та хід реформування Збройних Сил України в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України. URL: <https://kazakhstan.mfa.gov.ua/news/61662-suchasnij-stan-ta-khid-reformuvannya-zbrojnih-sil-ukrajini-v-umovah-provedennya-antiteroristichnoji-operaciji-na-skhodi-ukrajini>
5. Історія Збройних Сил України (з 1991 р.). URL: <https://www.zsu.gov.ua/menu/5fe440852f429b1f88ce9c9cb>

Сарана Валерія Валеріївна
здобувач вищої освіти
Левін Олег Леонідович
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО. ДУХОВНІСТЬ ТА СИЛА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Перша згадка про козаків на теренах України датується 1489 роком. Саме ця подія увійшла в історію як поява нової політичної та соціальної верстви зі своїми традиціями, обов'язками, судочинством та системою державного управління.

Історик Сергій Плохій вважає, що період козацтва приносить нове. Козаки і, зокрема козацькі гетьмани, приходять на зміну залишкам князівської верстви. Цей процес закінчується у XVII ст. [1]. Його думка цілком точна та об'єктивна, адже ці вільні люди повністю змінюють державний лад у країні.

З цим періодом пов'язані насамперед видатні особи, а саме Дмитро Вишневецький (Байда), який на о. Мала Хортиця створив Запорозьку Січ. Вищим органом влади виступала Січова Рада, до повноважень якої входило оголошення війни і підписання миру, організація військових походів, покарання злочинців, розподіл угідь. Рішення Ради вважалися рішеннями всього війська і були обов'язковими для виконання [2].

Козаки захищали свої території від татарських нападів, освоювали нові землі, споруджували мости, а також прокладали шляхи. Вони брали участь у народних зборах та повстаннях, сформували основи козацької державності. Прикладом формування є період Богдана Хмельницького.

За часів правління Богдана Хмельницького як гетьмана, формується Україна як держава. Він створює структуру державності, а саме: збройні сили, митну, фінансову та судову служби. Країна утвердилася на міжнародному рівні. М. Грушевський у своїй праці «Історія України-Русі» дав ревізію не тільки взагалі дотеперешніх оцінок Хмельницького, але й власних на нього поглядів. Дослідивши діяльність гетьмана так докладно, як іще ніхто перед ним, вчений прийшов до висновку, що Хмельницький був «великим діячем, людиною дійсно великою своїми індивідуальними здібностями і можливостями». Він вважав добу Хмельницького «великим етапом у поході українського народу до своїх соціальних, політичних, культурних і національних ідеалів. Від Хмельниччини веде свій початок нове українське життя, і Хмельницький, як головний потрясатель, залишиться героєм української історії» [3].

Ще Сергій Плохій доповнює своєю думкою, що якби не козаки, то України не було. «Я переконаний, що ми би мали іншу назву. Бо коли я кажу про середньовічне вживання поняття «Україна», йшлося про означення території, яке не пов'язане з соціальними чи державними структурами. Україна [як державна структура] з'являється у другій половині XVII сторіччя, після повстання Богдана Хмельницького. Це слово почало вживатися як означення козацької держави, або Гетьманщини» [4].

Козаки були дуже віруючими людьми, Богородиця є покровителькою українського козацтва та всіх українських збройних сил. Також запорожці мали на Січі церкву на честь Покрови Пресвятої Богородиці з іконою її Покрова. Окрім того, на свято Покрови в Україні відбувалася Велика рада, що обирала гетьмана, визначала, як козацтву жити далі.

Саме 14 жовтня – день, який має 3 свята: українського козацтва, Покрови Пресвятої Богородиці, а також День захисників та захисниць України.

У нашій країні з 2014 року триває війна з Росією. Причиною стало розширення території Росії, анексія Криму. Україна для захисту землі та народу створює Антитерористичну операцію на сході України (АТО).

22 травня 2014 року набрав чинності Закон України № 1233-VII від 6 травня 2014 року «Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», яким частину першу статті 6 «Особи, які належать до учасників бойових дій» визначає категорії осіб, які належать до учасників бойових дій. Це були військовослужбовці, працівники підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в антитерористичній операції в районах її проведення у порядку, встановленому законодавством [5].

Бойові дії і зараз відбуваються на території Донецька, Донбасу та Луганська. Кожна родина пам'ятає цей сум, коли відпускали своїх рідних на війну. Люди були вимушені покинути свої домівки та намагалися вийти якнайдалі від небезпечної зони.

14 жовтня народ вшановує пам'ять чоловіків, які мужньо відстоювали нашу країну, захищали честь та своїх найрідніших. Можна вважати, що юнаки та сильні чоловіки, які зараз воюють з ворогом, наші сучасні козаки.

Існує легенда, що козаки намагалися врятуватись від загарбників та звернулися до Богородиці про порятунок, а вона вкрила їх своїм покровом так, що вороги не побачили цих людей. Сподіваємося, що Богородиця так само буде оберігати наших воїнів, захисників та захисниць України, бо недарма ці три великі свята співпали в один день.

Отже, ще з найдавніших часів і до сьогодні тривали війни та повстання, які тільки піднімають бойовий дух народу. Ці події показують, що українські люди найсильніші та можуть подолати всі перешкоди на своєму шляху, чого б це не вартувало. Ми спостерігаємо, що існує певний зв'язок між історичним минулим та сучасним, між козаками та нашими захисниками. Що нездоланне в різні часи, так це віра та мужність усього українського народу.

Список використаної літератури

1. Плохій С. Ми б не звалися Україною, якби не козаки. URL: <https://hromadske.ua/posts/mi-bi-ne-nazivalisya-ukrayinoyu-yakbi-ne-kozaki-istorik-sergij-plohij>
2. Сторінки історії: виникнення українського козацтва. URL: <http://sebt.dn.ua/novyny/250-stornki-storyi-viniknennya-ukrayinskogo-kozactva.html>
3. Оцінка особи Б. Хмельницького в історичній літературі. URL: https://studopedia.su/16_163139_otsinka-osobi-bhmelnitskogo-v-istorichnij-literaturi.html
4. Плохій С. Ми б не звалися Україною, якби не козаки. URL: <https://hromadske.ua/posts/mi-bi-ne-nazivalisya-ukrayinoyu-yakbi-ne-kozaki-istorik-sergij-plohij>
5. Закон України про «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T355100.html

Семченко Анастасія Олександрівна
здобувачка вищої освіти 1-го курсу
Ядловська Ольга Степанівна
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

БОЙОВІ ОПЕРАЦІЇ НА ДОНБАСІ: СУЧАСНА СТОРІНКА

Питання щодо вторгнення російських військ до кордонів України досі залишається актуальним для української громади. Війна призвела до зовнішніх конфліктів, які заважали розібратися у ситуації, але сьогодні можливо провести аналіз даних подій, незважаючи на перепони. Суспільство зацікавлене почути правду. На шпальтах українських засобів масової інформації висвітлюються думки експертів щодо видів озброєння у протистоянні на Сході України та аналізуються військові дії протиборчих сторін.

Як стверджує штаб ООС бійцями українського підрозділу (біля Світлодарської дуги) було захоплено безпілотний літальний апарат «Застава» ізраїльської розробки та зібрана на російському виробництві (наведено місце та заводський номер), таку техніку знаходили і 2015 р. (Луганська область, біля кордону з РФ). Речник міжнародної розвідувальної спільноти «InformNapalm» М. Макарук зазначає, що зараз у російській сторони є велика прогалина в БПЛА, і вони намагаються це наздогнати. Угрупування «ЛНР» та «ДНР» обходяться саморобними апаратами. Технічний директор компанії виробника дронів «Ukrspesystems» О. Чендеков, підкреслює, що насправді досить нескладно, маючи доступ до боєприпасів і цивільних дронів, зробити імпровізовану ударну систему. Вони достатньо прості і дозволяють виконати точкове завдання зі знищення або пошкодження одного незахищеного об'єкту [1].

Україна запропонувала з 1 квітня запровадити великодні перемир'я, у відповідь Росія відповіла, що наразі ще чинне перемир'я від 27 липня, тому немає сенсу підтверджувати те, що уже погоджено. Російська сторона наполягає на тому, що режим тиші зберігатиметься, якщо перестануть стріляти українські військові (тобто фактично вони не відмовлялись від перемир'я) та прагне налагодження прямого діалогу з невизнаними республіками та врегулювання правового аспекту особливого статусу на Донбасі з боку України. Як підкреслює військовий експерт О. Жданов: «Зараз ми бачимо холодну війну. Росія та країни НАТО ведуть гонку озброєнь, а Україна, яка де-факто перебуває у війні, є серединою цього конфлікту» [2].

Накопичення військових сил одразу за кількома напрямками має на меті розширити маневреність росіян, з одного боку: аби вони мали можливість здійснювати дії на відволікання уваги і вдаряти за іншим напрямком. З іншого – розрахунок на те, що це розпоршує сили і пильність ЗСУ ще до будь-яких операцій. Усе це супроводжується завершенням так званого «режиму тиші» на Донбасі, дипломатичним протистоянням Росії із Заходом [3].

Донбас все більше стає для керівництва Російської Федерації питанням внутрішньополітичним.

Після прийняття нових конституційних змін в РФ до Донбасу можна буде застосувати поняття «федерально керованої території», новації, яка там присутня. Багато політиків у Євросоюзі хотіли б просування у ситуації навколо Донбасу, але точно не за рахунок суспільної дестабілізації у регіоні [4].

Події на Сході України знаходяться у затяжній стадії та потребують вирішення. Змінюються Збройні Сили України, зміцнюючи свої сили. Однак, на жаль, військові дії не припиняються. Перебіг подій та наслідки операцій АТО та ООС потребують ретельного дослідження та оцінки.

Список використаної літератури

1. Стек Л. Донбас-2020: Україна оприлюднила нові докази вторгнення Росії. *Радіо Свобода*. 21 квітня 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-reali/30566671.html> (Дата звернення: 19.09.2021)
2. Загроза чи залякування: що відбувається на кордоні України з РФ. *Аналітичний портал «Слово і діло»*. 2 квітня 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/04/02/statija/polityka/zahroza-chy-zalyakuvannya-vidbuvayetsya-kordoni-ukrayiny-rf> (Дата звернення: 23.09.2021)
3. Золкіна М. Синдром загострення: чого чекати від Росії і як їй протидіяти? *Українська правда*. 20 квітня 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/04/20/7290797/> (Дата звернення 28.09.2021)
4. Клімкін П. Донбас для порятунку Путіна: для чого Росія погодилася на нормандську «зустріч». *Європейська правда*. 30 квітня 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/04/30/7109369/> (Дата звернення 28.09.2021)

Скиба Елеонора Костянтинівна

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, доктор філософських наук, професор
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУВЕРЕННОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Для більш ефективного та продуктивного дослідження в будь-якій сфері питання термінології є одним із перших ступенів у процесі поширення знань. Це зумовлено тим, що обсяг знань у всіх галузях значно розширився і цей процес продовжується. Ми бачимо, що знання як одна із найвищих цінностей суспільства, є цікавим не тільки для спеціалістів, але й для нефакхівців.

Деякі поняття залишаються на рівні термінології, але деякі отримують в сучасному дискурсі більш складне значення і втілюють, таким чином, різне інформаційне наповнення. У сучасному науковому знанні поняття, що собою уособлюють фрагменти знань, за допомогою яких можна моделювати, створювати загальні картини світу називають концептами. Поняття *державність* і є прикладом поняття широкого інформаційного наповнення, а саме:

- а) як синонім держави або держави певного історичного типу;
- б) як засіб характеристики політичної системи суспільства;
- в) як інструмент визначення ступеня розвитку системи органів держави.

Найголовнішою рисою поняття *державність* є те, що її сутність обумовлена обсягом суверенітету конкретної держави.

Цікаво дослідити поняття *державність* у роботах класиків, завдяки яким можемо зрозуміти витоки сучасного бачення та збагнути філософсько-історичне значення цього поняття для розбудови незалежності та стабільного існування країни.

Робота Аристотеля «Політика» розглядається сьгоднішніми науковцями як взірць наукового дослідження позитивних та негативних аспектів різних проектів державних устроїв.

Аристотель намагався побудувати на підставі аналізу своє бачення державного устрою, який би у якості діючого механізму виконував своє суспільне призначення. Представники різних сфер знань та діяльності шукають відповіді і до сьогодення. На підставі яких цінностей має будуватись держава? Які ідеали є основними ідеологічними настановами? Аристотель намагається у своїй роботі розібрати питання структури, та запропонувати свої принципово важливі складові.

За Аристотелем, метою держави є загальне благо. Виходячи з його бачення людини як політичної істоти, яка усі свої зусилля спрямовує на спілкування, на репрезентацію себе у суспільстві, ми бачимо, що за Аристотелем, держава як організація спільноти є необхідною складовою людського спілкування.

Давньогрецький мислитель зазначає, що будь-яка держава є свого роду спілкування, всяке ж спілкування зорганізовується заради будь-якого блага. Більше інших і до вищого з усіх благ прагне те спілкування, яке є найбільш важливим з усіх і охоплює собою всі інші спілкування. Це спілкування і називається державою або спілкуванням політичним. Отже, за Аристотелем, держава має забезпечити благо народу та можливість політичного спілкування. Поряд із питанням політичного спілкування постає питання

про суб'єкт цього спілкування. Хто є цим суб'єктом? Якщо під державою ми називаємо сукупність громадян, – зазначає філософ, – то громадянами ми вважаємо тих, хто бере участь в суді та в народних зборах. Для античного мислителя важливо зазначити, що не кожен із тих, хто проживав на конкретній території мав права громадянина. Саме за часів життя Аристотеля, зважаючи на фінансову необхідність держави, можна було купувати громадянство. Він вбачав у практиці видачі громадянства за певну плату великим соціальним злом. Держава потребувала фінансової допомоги, почали практикувати видачу громадянства за певну плату, але це було несумісним з поняттям Аристотеля служіння чеснотам. Він вважає, що ремісники не належать до громадян, як і взагалі будь-який інший прошарок населення, діяльність якого спрямована не на служіння чеснот. Але постає питання: «Що ж таке служіння чеснотам?» Грунтуючись на його ідеї, що потрібно турботу про військові справи вважати прекрасною, ми дійдемо до висновку, що служіння чеснотам, за Аристотелем, – це заняття політикою та війною.

Але ж досвід людства доводить, що усі верстви населення: і ті, хто захищають державу, і ті, хто працюють задля створення загального блага суспільства, – всі вони служать чеснотам, всі вони мають права на громадянство, оскільки створюють благоустрій країни. Щоб довести останнє твердження, нам треба уявити, що в одній державі немає жодного солдата, в іншій немає ні одного землероба чи ремісника. Звичайно, перша держава, ставши легкою здобиччю для сусідів, буде невдовзі завойована. Друга держава загине, тому що потреби воїнів не має кому задовольнити. Хтось може заперечити, що воїни нападуть на іншу державу і отримають усе необхідне. Військо, позбавлене налагодженої системи постійного постачання буде нездатним вести війну і в решті-решт згадуються на милість переможця.

Коли Аристотель казав, що владою має користуватись *більшість*, що саме він мав на увазі? За Аристотелем, громадянами мають бути воїни та чиновники, отже, виходить, що від загальної кількості населення в державі Аристотеля громадянами є дуже невеликий відсоток населення. Тоді такому цілком можливим є влада цієї *більшості*. І воїн і чиновник – це є люди, які перебувають на службі у державі і мають хоч владу над тими, хто в державі є пересічними громадянами. Бачимо, Аристотель говорить владу певного кола, аристократії.

Цікавим та важливим є зауваження Аристотеля про необхідність змішувати усі державні устрої. Він зазначає, що правильніше змішувати кілька видів, тому що той державний лад, який складається з багатьох видів, справді є найкращим.

Безумовно, робота Аристотеля «Політика» піднімає дуже багато інших питань. Ми зосередили свою увагу на питаннях державності. На нашу думку, сучасний розвиток суспільства, увесь досвід людства доводять безперечно нам, що ототожнювати державу з армією, а армію з державою – помилково. Ігнорувати внесок ремісників, землеробів та інших прошарків суспільства у загальний розвиток держави, нехтувати їх правами на користь воїнів чи політиків виглядає відвертим спотворенням сучасного розуміння сталого стабільного розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Політика. URL: <https://muzruk.if.ua/info/citati/uk/aristotel-citati-z-knigi-politika/> (дата звернення 15.10.2021).

Стоєва Тетяна Іванівна

здобувач вищої освіти 1-го курсу

Левін Олег Леонідович

доцент кафедри соціально-гуманітарних

дисциплін, кандидат історичних наук, доцент

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

РОЛЬ БИТВІ ПІД ЖОВТИМИ ВОДАМИ У НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНІЙ ВІЙНІ (1648–1654 рр.)

Дана доповідь розкриває найважливіші етапи ідей відновлення української державності доби козаччини. Проаналізовано основні здобутки української державності в битві під Жовтими Водами. Значення битви для України та українського народу в добу козаччини.

Дана робота покладена на дослідження і визначення основних здобутків та втрат Жовтоводської битви, яка стала першою великою переможною битвою українців під проводом політика, полководця Богдана Хмельницького проти польських військ на початку Національно-визвольної війни.

У середині 17 століття розпочинається Національно-визвольна війна українського народу проти Речі Посполитої. Очілником цієї війни стає гетьман Богдан Хмельницький. Існувало декілька вагомих причин для початку Національно-визвольної війни. Однією з цих причин є соціально-економічна. Відбувається

швидке закріпачення селян і їх становище погіршувалося в умовах панування панщино-фільваркової системи господарювання. Другою найважливішою причиною стає політична, суть якої полягала в обмеженні прав козацтва та запровадження заходів, спрямованих на ліквідацію його як стану. Також національно-релігійна причина, для якої було характерно утиски православ'я та братських шкіл. Мета цієї битви полягала в прагненні козаків створити незалежну від Речі Посполитої державу в етнічних межах їхнього проживання. Загалом заради перемоги та кращих умов життя на війну проти польського володарювання спільними зусиллями виступили козацтво, селяни й міщани.

Першою переможною та найважливішою битвою, яка дала поштовх для відновлення української держави та зародження національної гідності українців – битва під Жовтими Водами 29 квітня – 16 травня 1648 року. Заручившись підтримкою Туреччини, у лютому–березні 1648 р. у Бахчисараї українські послы уклали угоду з кримським ханом Іслам Гіреєм III про військову допомогу у війні проти Речі Посполитої [1].

Загалом, українсько-татарський союз у Визвольній війні відіграв важливу та ефективну роль. Завдяки цій угоді гетьман зумів розв'язати декілька важливих питань. По-перше, недостатності власної кавалерії. По-друге, уникнення несподіваного нападу татарського народу, що було б особливо небажаним під час воєнних дій проти Польщі.

Дізнавшись, що Хмельницький розпочав повстання, уряд Речі Посполитої відправив проти нього двох гетьманів, Потоцького і Калиновського, з військами. 29 квітня поляки, окопавшись, стали табором під Жовтими Водами. Козаки замкнули звідусіль польський табір, обстрілювали та періодично йшли на нього приступом: «...день і ніч боротьба з ними була, і по кілька разів на день». Під час облоги польського табору Богдану Хмельницькому вдалося переконати реєстрових козаків, що йшли на підкріплення польському війську, перейти на його бік. Уночі 16 травня польські війська спробували вийти з оточення. Їх рішуче атакували козаки та татари. За наказом Потоцького проти Хмельницького мали висунутися реєстрові козаки, але ті повстали проти шляхти. Польська армія не отримала підкріплення та зазнала нищівної поразки [2].

Перша перемога породила надії українського народу до виходу з-під польського ярма. На той час битва мала велике воєнне значення. Саме перша перемога укріпила надії українського народу щодо виходу з-під польського панування. Жовтоводська битва стала початком розгрому польської армії та подальшого розвитку української армії. Також битва відіграла політичну роль для українців. Перехід реєстрових козаків на бік повстанців зробив вагомий внесок у перемогу козаків проти польського володарювання.

Засновуючись на всьому вищевикладеному, можна стверджувати, що битва під Жовтими Водами відіграє важливу роль в історії України. Жовтоводська битва стає першою масштабною та ефективною битвою у період Національно-визвольної війни українського народу. Битва у Національно-визвольній війні стала початком зародження національної гідності української держави, українці усвідомили, що можуть створити незалежну від Речі Посполитої державу.

Список використаної літератури

1. Битва під Жовтими Водами: перша перемога козаків у Визвольній війні URL: <https://armyinform.com.ua/2021/05/bytva-pid-zhovtymy-vodamy-persha-peremoga-kozakiv-u-vyzvolnij-vijni/>
2. Битва під Жовтими водами: козацька слава не вмре, не загине! URL: <https://armyinform.com.ua/2020/05/bytva-pid-zhovtymy-vodamy-kozaczka-slava-ne-vmre-ne-zagyne/>

Тараненко Анастасія Олександрівна
здобувач вищої освіти
Руських Ірина Валеріївна
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДО ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ В УКРАЇНІ

Головним поштовхом до розвитку державності в Україні був розпад СРСР, який послугував каталізатором для консолідації українського народу. З проголошенням Україною незалежності у 1991 році сформувалась потреба у національному самовизначенні, постало питання самоідентифікації, це супроводжувалося створенням державних символів та атрибутів держави. Основними атрибутами державності можна вважати Герб, Прапор і Гімн.

На сьогоднішній день процес формування державної символіки в Україні ще остаточно не завершений [1]. Вважають, для того, щоб вирішити проблеми державної символіки, необхідно ввести закони про Державний Прапор і Герб, затвердити єдиний стандарт для кольорів прапора.

Державність не має сталого визначення та чіткого змісту. Але ще у 1949 році Володимир Винниченко у своєму творі «Заповіт борцям за визволення» визначив «державність як комплекс тих інститутів економіки, політики, культури, які діють на території національного колективу, які зв'язують його в компактну цілість та забезпечують його розвиток в майбутньому» [2].

Українська державність є першою та головною потребою українського суспільства, вона має важливу роль на рівні з незалежністю. Тому важливим рішенням стало нововведення президентом Указу Дня Української Державності (28 липня). Це обумовлено залученням народу до пізнання свого історичного минулого, головна місія – об'єднання усіх громадян України та збереження пам'яті про державність, адже, народна пам'ять – найважливіший ресурс. Слід пам'ятати слова Володимира Винниченка: «Нація без державності є покалічений людський колективний організм... для кожної нації власна держава є найкращим засобом збереження життя і розвитку...» [2]. Отже, державність є своєрідним фундаментом, корінням держави.

Список використаної літератури

1. Ковалевський С. І. Історія української державності. Львів, 1999. 348 с.
2. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/671/67149/vynnychenko-volodymyr-kyrylovych-zapovit_ia.pdf

Титаренко Оксана Олексіївна
кандидат історичних наук, доцент
(*Донецький державний університет
внутрішніх справ*)

**РАДЯНСЬКІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ В КОНТЕКСТІ
ГЕНОЦИДАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

Історія радянських військовополонених є прикладом однієї з найбільш масштабних трагедій Другої світової війни. Ставлення до радянських військовополонених визначалося не лише расистською ідеологією, але й політичними міркуваннями. Німецьке політичне і військове керівництво розцінювало військовополонених не тільки як представників нижчої раси, а й як потенційну загрозу, перешкоду на шляху завоювання Німеччиною нового «життєвого простору».

З самого початку війни політико-правова парадигма ставлення до радянських військовополонених визначалася переконанням німецької сторони в тому, що вони не зобов'язані дотримуватися положень Женевської конвенції 1929 року щодо військовополонених, а також не повинні брати на себе зобов'язання Гаазької конвенції 1907 року про закони і звичаї війни. Аргументом було те, що нібито і СРСР, який не ратифікував Женевську конвенцію 1929 року, відмовився від своїх зобов'язань стосовно полонених. Під час Другої світової війни німецький вермахт взяв в полон приблизно 5,7 млн. радянських військовослужбовців. З них до 1945 р померло понад три мільйони, тобто більше половини. Після німецького вторгнення в Радянський Союз у червні 1941 р. нацисти збільшили кількість таборів для військовополонених. Деякі нові табори було побудовано у вже наявних комплексах концентраційних таборів (наприклад, у Аушвіці) в окупованій Польщі. Табір у Любліні, пізніше відомий як Майданек, був заснований восени 1941 р. як табір для військовополонених і став концентраційним табором у 1943 р.

Проте найбільша кількість таборів була створена на окупованій території СРСР. Політичне і військове керівництво «третього рейху» розглядало радянських військовополонених не тільки як людей «неповноцінної раси», а й як потенційних ворогів націонал-соціалістичної Німеччини на окупованій нею території. Десятки тисяч полонених червоноармійців, багато з яких були поранені, вмирали вже на шляху проходження до збірних і пересильних таборів, частина загинула під час транспортування у стаціонарні табори. Недостатня кількість приміщень і жахливі умови в них, надзвичайно погане харчування, медичне обслуговування викликали восени і взимку 1941–1942 рр. епідемію висипного тифу, що призвело до непомірно високої смертності серед військовополонених. Зокрема, до лютого 1942 р з приблизно 3,3 млн. радянських солдатів, які потрапили в німецький полон, близько 2 млн. померло від голоду, холоду, епідемії або було розстріляно.

Висока смертність радянських військовополонених була викликана не лише байдужим ставленням німецького військового командування, адміністративних і господарських служб, але й цілеспрямованими геноцидальними акціями. Знищувалися тяжкопоранені солдати, від яких вермахт хотів позбутися, в першу чергу, а також військовополонені, політичні переконання або расова приналежність яких виділяли їх із загальної маси. Практика «особливого поводження» з військовополоненими була покладена на оперативні та особливі команди поліції безпеки і СД, члени яких, власне, і мали здійснювати «відсортування» підозрілих радянських полонених [1].

Найвідомішим порушенням норм міжнародного права був так званий «Наказ про комісарів» від 6 червня 1941, який приписував розстрілювати на місці політичних працівників Червоної армії. Такого самого жорстокого ставлення зазнавали і жінки-червоноармійки, особливо на початку бойових дій. Радянські військовополонені були практично беззахисні перед свавіллям нацистського терору [2].

Одночасно з ідеологічними мотивами згодом у ставленні до полонених червоноармійців стали враховуватися й потреби економіки. Уже в армійських збірних пунктах та пересильних таборах із полонених, які вижили, формувалися робочі групи для потреб військових частин. Так, вже у листопаді 1941 року близько 140 тис. військовополонених, які працювали в обслуговуванні шляхів сполучення та залізниці, у грудні – 112 тис. полонених використовувалися на різних роботах. Після виходу директиви Г. Герінга від 7 листопада 1941 р., яка дозволяла використовувати військовополонених на німецьких підприємствах, їхня кількість стала зростати на промислових підприємствах у Німеччині. Так, у серпні 1944 року в економіці Третього Райху працювали 631 559 радянських військовополонених. Найбільше їх було у видобувній промисловості та на металургійних підприємствах.

Радянські військовополонені, поставлені у нелюдські умови виживання, стали також важливим джерелом поповнення допоміжних та охоронних підрозділів Вермахту й поліції на окупованій території. За даними німецьких джерел, до 1 млн. військовополонених вступили до лав Російської визвольної армії генерала А. Власова та інших збройних формувань, що знаходилися на службі Третього Райху.

Військовий полон став невід’ємною складовою Другої світової війни. Жорстоке ставлення до радянських військовополонених стало результатом довільного трактування норм міжнародного гуманітарного права з боку нацистського командування та керівництва вермахту, расової та політичної індоктринації виконавців на місцях. Дослідження трагічної долі радянських військовополонених має стати об’єктом ретельного аналізу не лише істориків, але й правників, політологів, соціологів.

Список використаної літератури

1. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). Київ : Альтернативи, 1999. Т.12. С. 196-218.
2. Штрайбер Г. Військові раби в «третьому рейху». *Вторая мировая война*. М.: «Весь мир». 1997. С. 601-609.
3. Донетчина в годы Отечественной войны 1941 – 1945. Донецк: АОЗТ «Издательство «Донеччина», 2008. С. 169–172.

Тітова Ірина Валеріївна

здобувач вищої освіти 1-го курсу

Ядловська Ольга Степанівна

доцент кафедри соціально-гуманітарних

дисциплін, кандидат історичних наук

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ПРИЧИНИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ ПІД ПРОВОДОМ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Національно-визвольна війна українського народу вибухнула на початку 1648 р. під проводом Богдана Хмельницького поставила перед старшиною та очільником безліч важливих проблем щодо осмислення державотворчих перспектив. Постали питання формування політичної системи держави, боротьби за незалежність у складі Речі Посполитої чи навіть повний державний суверенітету, встановлення кордонів території. З огляду на зазначений ряд проблем виникла необхідність вибору продуктивного захисту прав козаків, міщан, селянства, православної віри, а також вироблення зовнішньополітичних орієнтирів та пошук союзників та інше. Отже, на середину XVII ст. на українських землях склалась ситуація вкрай гострого соціального напруження та передумови виникнення власного державного утворення.

Серед головних причин початку Національно-визвольної війни виділяють такі: селянство потерпало від покріпачення; дрібна шляхта незадоволена своїм становищем; свавілля аристократів у містах; козацтво незадоволене своїм становищем і розуміє свої можливості; релігійне питання: утиски православних; поява уявлення про окремішність народу, що проживав на українських землях. Багато могутніх українських магнатів покатоличилися і ополячилися. У цій війні вони опинилися з іншої сторони барикад і захищали Річ Посполиту [1].

На першому її етапі Б. Хмельницькому важливо було, уникаючи прямих зіткнень з поляками, забезпечити підтримку реєстрового козацтва і домогтися спілки з Кримським ханством. До березня 1648 р. на бік гетьмана перейшли 6 тис. реєстровців, а кримський хан прислав 4 тис. кінних воїнів. В українсько-польських переговорах, які передували початкові воєнних дій, Б. Хмельницький наполягав лише на автономії козаків – вимагав вивести польське військо, ліквідувати управління Речі Посполитої і дати

козакам право на міжнародні стосунки. У відповідь коронний гетьман М. Потоцький вирішує розбити повстанців. Проте Б. Хмельницький випереджає поляків і під Жовтими Водами у травні 1648 р. завдає їм нищівної поразки. Не давши супротивникові отямитись, Б. Хмельницький готує засідку у районі Корсуня, де поляки також були розгромлені, а коронний гетьман потрапив у полон [2]. Після перемог під Жовтими Водами і Корсунем гетьман звернувся з універсалами до українського народу, в яких закликав піднятися на боротьбу проти поневолювачів, приділивши особливу увагу питанням створення козацької армії та забезпечення її боєздатності.

Перші перемоги надихнули українців і налякали поляків. По всій країні, по обидва боки Дніпра утворювались нові полки, які або приєднувались до Богдана Хмельницького, або підіймали власні повстання. Сповнені сил і натхнення, козацько-селянські загони нищили маєтки шляхти і безжалюбно проливали кров. Значна частина польської знаті вирішує полишити свої володіння і відступити на Західні землі з Яремою Вишневецьким. Разом зі своїм військом шляхта винищувала села та здійснювала жорстокі каральні акції проти повсталих українців. Вони вбивали не лише чоловіків, що захищали господи, а й жінок, дітей та літніх людей. Водночас з подіями на Західних землях, гетьман Хмельницький осів у Білій Церкві і зосередився на формуванні дисциплінованої армії. Наприкінці літа 1648 року загони повстанців перетворились на непереможну силу, яка досягала 100 тисяч воїнів [3].

Протягом наступних двох років українська та польська сторони вели дипломатичні війни, фактично шукаючи союзників для подальшого протистояння. 1651 р. бої поновилися і розпочався новий етап Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.

Національно-визвольна війна стала одним з найважливіших етапів створення козацької держави, хоча ідею соборності українських земель не було реалізовано, а Б. Хмельницький пристав на позицію автономії в межах Речі Посполитої. Сформувалась українська державність переважно військового характеру. Разом з тим, процес формування української державності продовжувався та знайшов вияв у згаданих подіях. На жаль, імперські амбіції вже Російської імперії стали на заваді створення незалежної козацької держави.

Список використаної літератури

1. Національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького середини XVII ст. Спецпроект EDERA та освіторії. URL: <https://znohistory.ed-era.com/m2/18> (Дата звернення 25.09.2021)
2. Національно-визвольна війна на Україні у середині XVII ст. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/34866/> (Дата звернення 25.09.2021)
3. Національно-визвольна війна. URL: <https://myukraine.org.ua/nacionalno-vizvolna-vijna/> (Дата звернення 25.09.2021)

Токар Андрій Анатольович
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РОЗВИТОК ЗБРОЙНИХ СИЛ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Важливим аспектом державотворення України як незалежної держави є створення її Збройних Сил (ЗСУ), які повинні гарантувати суверенітет, територіальну цілісність країни, забезпечувати надійний захист національних інтересів від воєнних загроз. Особливою актуальністю та потребою в сучасних ЗСУ набуло з моменту розпочатих агресивних дій з боку сусідньої та такої собі «братської» Російської Федерації (РФ). Окупація РФ Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, підтримка нею сепаратистського руху на значній частині Донецької і Луганської областей призвели до порушення територіальної цілісності України та державного суверенітету. Була розв'язана гібридна війна проти суверенної української держави. Збройні Сили України вступили в реальні бойові дії з добре озброєним і навченим ворогом, який раніше ніколи у наших штабах не розглядався як імовірний противник [1].

Як безпосередній учасник бойових дій на сході України починаючи з 2014 року, хочу засвідчити той досить ганебний стан ЗСУ та Національної Гвардії України (НГУ), з яким ми зустріли досить підготовлені війська супротивника. При підготовці до входу у сектор Антитерористичної операції (АТО) наш командир батальйону на пряму заявив, що у нас, крім радянської стрілецької зброї, старої форми та сталевих касок, нічого немає «...і вам в секторі знадобиться майже все, від форми та бронежилетів до рацій, генераторів, спальників та їжі». На що ми, мобілізовані та добровольці, самі купували та шукали всі перераховані предмети. У першу свою ротацию ми їхали у шкільних автобусах «Богдан», а додаткову позаштатну зброю збирали по всіх частинах НГУ. Навіть інструкторів із бойової підготовки, які були б спроможні хоча б

показати, як вправлятися із зброєю в сучасних реаліях та розробках, не було. Й тому ми самі знайшли кількох «спеців» з СБУ та приватної охорони, які на громадських засадах провели кілька занять.

Важливим етапом реального відсічу ворога та майбутнього звільнення окупованих територій стало створення добровольчих батальйонів (ДБ). Зважаючи на поступову втрату контролю представниками МВС та СБУ над ситуацією на Донбасі, у квітні 2014 р. МВС приймає рішення про створення альтернативних військових формувань, які б взяли на себе функції правоохоронців. У структурі міністерства виникають добровольчі спецпідрозділи з охорони громадського порядку – батальйони патрульної служби міліції особливого призначення (далі – БПСМОП).

За формами підпорядкування та приналежністю новостворені підрозділи можна поділити на батальйони територіальної оборони (далі – БТРО) та спеціальні батальйони міліції (далі – СБМ).

Серед створених ДБ лише деякі повноправно відповідають назві «добровольчі». З початком воєнних дій тільки частина підрозділів формувалася на добровольчих засадах, без залучення правоохоронців. Серед них: «Азов», «Айдар», «Тимур», «Донбас», «ДУК», «ОУН». Інші підрозділи, які офіційно у своїй назві мають визначення «добровольчі», добровольчими були частково. Винятково з добровольців були сформовані військові підрозділи, які склалися з іноземців: «Грузинський легіон», тактична група «Білорусь», як приватна структура «Добровольчого українського корпусу «ДУК» та бійці батальйону «ім. Джохара Дудаєва», до якого переважно входили чеченці. Від початку війни на Сході України діють добровольчі загони «Правого сектору» (далі – ПС) – «ДУК» та «ОУН», які не були підконтрольні МВС та Міністерству оборони [2].

Добровольці з ДБ зіграли значну роль у звільненні багатьох міст окупованої території. Багато з них зробили це ціною свого життя. На їх боці була велика вмотивованість, сміливість, самостійність. Коли до нас на позиції заїхали бійці одного з ДБ з метою посилення цієї ділянки при можливому наступі військ РФ, ми реально зраділи, що поруч з нами будуть воювати такі обстріляні бійці.

Але необхідно сказати, що ДБ формувались «пожежними кроками» і туди прийшли різні люди, деякі з кримінальним минулим і за патріотичними гаслами відбувались протиправні дії та відвертий кримінал.

З метою упорядкування штату, приведення всіх військових формувань до чинного законодавства України, всім ДБ було запропоновано перейти до штатних бригад ЗСУ та НГУ на контрактній основі. Деякі ДБ перейшли майже всім складом до офіційних формувань. Наприклад ДБ «Айдар», «Донбас» та ін.

У 2015 році була затверджена програма «Україна-2020» та оновлена редакція Стратегічного оборонного бюлетеня України. Згідно з цими документами, була розроблена нова оборонна політика, що передбачала збільшення фінансування оборонної сфери країни, реформування і функціональну оптимізацію всіх підрозділів ЗСУ, а також приведення української армії у відповідність стандартам НАТО до 2020 року.

Суть реформи полягає у чіткому поділі повноважень між органами військового управління, які займаються розвитком, підготовкою і забезпеченням (генеруванням) Збройних сил, та тими, які здійснюють застосування військ. За принципами країн НАТО оборонне відомство як орган центральної влади має здійснювати демократичний цивільний контроль над Збройними силами, ресурсне забезпечення армії, а також визначати оборонну політику, а Генеральний штаб – реалізовуватиме її.

Починаючи з 2014 року, у ЗСУ було створено фактично з нуля декілька механізованих бригад, в які увійшли нові окремі батальйони територіальної оборони, що були створені у межах часткової мобілізації. Деякі кадрові частини збільшили свою чисельність до штатів військового часу.

16 червня 2016 року Верховна Рада України прийняла Закон № 1420-VIII, згідно з яким структура ЗСУ була доповнена новим окремим родом військ – Силами спеціальних операцій ЗС України (ССО). Структурно в них увійшли окремі підрозділи спеціального призначення та центри інформаційно-психологічних операцій.

Верховна Рада на останньому пленарному засіданні п'ятої сесії прийняла президентський проєкт Закону «Про основи національного спротиву» (№5557). Складовими національного спротиву в Законі визначено територіальну оборону (ТРО), рух опору та підготовку громадян України до національного спротиву. Наразі у кожному обласному центрі створені підрозділи ТРО, які поступово нарощують свою спроможність та міць, проводячи військові навчання як регіонального характеру, так і участі у міжнародних навчаннях, наприклад: «Весняний Шторм – 2019» в Естонії [3].

Але незважаючи на всі дії України із захисту своєї незалежності та територіальної цілісності, залишається відкритим питання з деокупації її територій. Тільки у зовнішньому військовому союзі з цивілізованими країнами ми можемо відновити свій статус та вгамувати імперські амбіції Росії. На теперішній час, вступ до Північноатлантичного альянсу (НАТО) підтримує вже 54% громадян України. На саміті в Брюсселі в червні 2021 року лідери НАТО підтвердили рішення, прийняте на Бухарестському саміті 2008 року, про те, що Україна стане членом Альянсу з Планом дій щодо членства (ПДЧ) як невід'ємною частиною процесу та правом України самостійно визначати своє майбутнє та зовнішню політику, звісно, що без втручання ззовні [4].

Список використаної літератури

1. Історія Збройних Сил України (з 1991 р.). URL: <https://www.zsu.gov.ua/menu/5fe440852f429b1f88ce9cbc>.
2. Богдалов А. Історія формування та діяльність добровольчих батальйонів у зоні проведення АТО. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6688/1/Bogdalov.pdf>.
3. Проект Закону про територіальну оборону України Кабінет Міністрів України (kmu.gov.ua). URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-teritorialnu-oboronu-ukraini>
4. NATO — News: Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021, 14-Jun.2021

Топчій Карина

курсант

Науковий керівник:

Токар Андрій Анатолійович

старший викладач кафедри

тактико-спеціальної підготовки,

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

НОВІ НАПРЯМКИ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Ефективна поліція завжди вимагала унікальної комбінації фізичних, когнітивних, емоційних та міжособистісних навичок. Хоча більша частина часу, проведеного офіцером під час виконання службових обов'язків, містить такі загрози, як реагування на дорожньо-транспортну пригоду, необхідно підготувати офіцерів до гірших сценаріїв. За даними Міжнародної асоціації начальників поліції (2001 р.) рівень застосування сили поліцейськими становить лише 3,61 на 10000 дзвінків на службу. Однак у тих рідкісних ситуаціях, коли офіцера закликають застосовувати силу, ці засвоєні навички та тактики стають критичними.

Когнітивні навички. Поліцейські університети можуть легко інтегрувати основні когнітивні навички у поточні навчальні програми. У посібнику з психологічного скринінгу офіцера миру, про такі навички йдеться [0]:

– Прийняття рішень передбачає здоровий глузд, гострий розум на вулиці та здатність приймати обґрунтовані рішення, що демонструється здатністю швидко розмежовувати ситуації, визначати та вживати відповідних заходів.

– Увага до безпеки передбачає життя належних запобіжних заходів та уникнення імпульсивної або надмірно ризикованої поведінки для забезпечення безпеки себе та інших. Вона включає здатність і схильність мислити перед тим, як діяти – утримувати власні бурхливі реакції ритму в колінах і замість цього поводитися з усвідомленою увагою до більшої ситуації.

– Добросовісність передбачає старанну, надійну, сумлінну модель роботи та своєчасне, логічне виконання відповідно до правил, положень та організаційної політики.

– Адаптованість передбачає здатність перемикає передачі та легко пристосовуватися до різноманіття.

Емоційні навички. Робота поліції викликає емоційні труднощі. На багатьох рівнях емоції поліцейських впливають на те, наскільки якісно вони виконують свою роботу і як довго вони зможуть добре виконувати свою роботу. Щодо довголіття, багато писали про емоційні наслідки, які поліцейська робота спричиняє для офіцерів, що може призвести, серед інших наслідків, до виснажливих рівнів вигорання [0]. Фактором, що сприяє, крім рутинного впливу травм та людських страждань, було виявлене емоційне виснаження, яке постійно демонструють публічні емоції, крім того, що вони насправді відчувають, наприклад, залишаючись спокійними, коли вони огидні, або посміхаються, коли насправді злі. У певний момент гострі емоції поліцейських суттєво впливають на їх роботу.

Емоційні навички можуть покращити ступінь успішного управління поліцейськими емоційними викликами на роботі. Однією з таких навичок є емоційне регулювання до стресу, яке включає здатність зберігати самовладання і тримати контроль, особливо під час критичних надзвичайних подій та інших стресових ситуацій. Сюди входить сприйняття негативних аспектів роботи та підтримка рівномірного темпераменту, а також прийняття критики, а не надмірний захист або перешкоджання виконанню роботи.

Інша важлива навичка – це емоційний інтелект, який, у більшості визначень, також включає регулювання емоцій. Емоційний інтелект передбачає ступінь, до якої люди:

– розпізнають свої емоції та розуміють, як емоції впливають на їх поведінку;

– контролювати імпульсивні почуття та успішно управляти їх емоціями;

– визначати емоційні підказки інших, не дозволяючи власним емоціям заважати поведінці;

– підтримувати добрі стосунки, чітко спілкуватися, впливати на інших, добре працювати в команді

та управляти конфліктами.

Соціальні навички. Робота поліції є соціально складною. На додаток до навичок, необхідних для ефективної орієнтації на труднощі, які часто зустрічаються під час спілкування з членами громади, поліцейські стикаються зі значними перешкодами, справляючись із напругою, яку створює поліція на їхніх дружніх стосунках та стосунках з коханими. Цей тиск особливо важкий для жінок-поліцейських і, тим більше, для заміжніх жінок-офіцерів з дітьми. Поліцейські часто борються за збереження здорового балансу між робочим життям та можуть принести із собою додому свою поведінку, що може негативно позначитися на членах їх сім'ї та, особливо, на їхніх шлюбах. Подібним чином подружжя та діти поліцейських переживають різноманітні труднощі, що так само призводить до додаткового напруження на них. Це додає стресу, отже, негативно впливає на результати роботи офіцерів [0].

Трансакційний характер та складність стресу з боку поліції та сім'ї диктує, що правоохоронні органи вживають заходів для задоволення потреб сімей поліції. Це можна зробити кількома способами. По-перше, психологічна реабілітація повинна бути легко доступна для офіцерів, їхніх подружжя та їхніх дітей. По-друге, тренінгові центри повинні вдосконалювати методи навчання своїх офіцерів, щоб підготувати їх до стикання з джерелами небезпеки. Цей тренінг повинен бути зосереджений як на виявленні ранніх попереджувальних ознак сімейного стресу, так і на способах запобігання багатьом загальним його джерелам. По-третє, установи можуть безпосередньо залучати подружжя та членів сімей своїх офіцерів.

Під час навчання у курсантів відбувається інноваційна програма для подолання стресу з боку поліції та сім'ї та безпосередньої підготовки сімей поліції до того, чого очікувати, коли їх коханий стане поліцейським, яку реалізувала велика столична поліцейська служба. Це починається під час підготовки до вступу до лав Національної поліції.

Моральні навички. Робота поліції є складною з моральної точки зору. Офіцери регулярно стикаються з моральними дилемами, які можуть призвести до провалів у етичній поведінці. Ситуації часто бувають досить буденними, наприклад, рішення про те, чи випускати штраф або попередження та як відповісти, коли пропонують винагороду, наприклад, безкоштовну їжу. У той же час поліцейські регулярно стикаються з набагато більш серйозними етичними спокусами під час щоденного виконання своїх обов'язків, наприклад, підкупом людей, які прагнуть уникнути арешту та легкого доступу до грошей та інших цінностей під час забезпечення чи збору доказів на місцях злочинів. Інша морально складна частина поліцейської роботи впливає з прихильності працівників публічної безпеки та контролю за злочинністю [0].

Моральним навичкам можна навчати і зміцнювати їх. Зокрема, однією з фундаментальних психологічних навичок, яка вимагається від співробітників поліції, є добросесність, яка передбачає підтримку високих стандартів особистої поведінки [0].

Сьогоднішня поліція вимагає сучасної поліцейської підготовки. Для того, щоб досягти успіху, ця зміна вимагає двох значних ініціатив. По-перше, викладачі університетів, тренери та наставники повинні підтримувати та вірити в цінність цієї зміни. Усі тренери також повинні бути ретельно підготовлені, щоб мати можливість належним чином навчити новобранців із вищезазначеними психологічними навичками. Другим важливим фактором, необхідним для того, щоб навчання психологічних навичок стало сучасним у навчанні поліцейських, є зміна культури на організаційному рівні. Поліцейські органи повинні бачити цінність психологічно кваліфікованого офіцера та вимагати, щоб університети наголошували на розвитку цих навичок у своїх курсантів.

Список використаної літератури

1. Andreoletti C., Lachman M. E. Susceptibility and resilience to memory aging stereotypes: *Education matters more than age. Experimental Aging Research*, 2004. Vol. 2, pp. 129–148.
2. Лісун С. Л. Довіра як основоположний принцип взаємодії Національної поліції України з населенням. *Юридична психологія*, 2017. №2 (21), С. 176–182.
3. Appel M., Weber S. Do Mass Mediated Stereotypes Harm Members of Negatively Stereotyped Groups? A Meta-Analytical Review on MediaGenerated Stereotype Threat and Stereotype Lift. *Communication Research*, 2017. pp. 1–22.
4. Deemer E. D., Thoman D. B., Chase, J. P., Smith J. L. Feeling the threat: Stereotype threat as a contextual barrier to women's science career choice intentions. *Journal of Career Development*, 2014. Vol. 41(2), pp. 141–158.

Харченко Денис Сергійович

здобувач вищої освіти 1-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ

Психологічна робота в навчальних закладах МВС України виступає як один з компонентів системи освіти, головною метою якої є «сприяння психічному здоров'ю, освітнім інтересам і розкриттю індивідуальності та соціалізації особистості, а також корекція різного роду труднощів в її розвитку». Відповідно, психологічна робота в освітніх організаціях спрямована на повноцінне гармонійне формування особистості фахівців на всіх етапах навчання, позитивної мотивації до навчання, а також визначенню психологічних причин порушення особистісного і соціального розвитку, профілактики умов виникнення подібних порушень [1, с. 69].

Організаційною структурою, в межах якої реалізовується психологічний супровід курсантів, виступає підрозділ психологічної роботи (відділ, відділення, група). До складу даної організаційної структури входять фахівці: психологи, поліграфологи, а також функціональні кабінети Центру психологічної допомоги. Володіючи необхідним рівнем професійної кваліфікації, фахівці підрозділу психологічної роботи несуть персональну відповідальність за зміст і наукове забезпечення заходів психологічної роботи, а також за якість, обґрунтованість і достовірність психологічних рекомендацій. У їх обов'язки входить здійснення заходів, які передбачають застосування спеціальних психологічних процедур і методів, а також надання методичної допомоги іншим посадовим особам [2, с. 43].

Метою психологічної роботи в навчальних закладах МВС України є формування у курсантів і співробітників професійно-значущих психологічних якостей особистості, психологічної стійкості та готовності до ефективного виконання оперативно-службових завдань. Мета реалізується за допомогою вирішення наступних завдань:

- 1) адаптація курсантів 1-х курсів і молодих співробітників до службової діяльності, розвиток у них необхідних особистих і ділових якостей;
- 2) надання психологічної допомоги курсантам, слухачам;
- 3) психологічна підтримка реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні і вихованні курсантів і слухачів навчальних закладів;
- 4) психопрофілактика надзвичайних подій, порушення службової дисципліни і законності серед особового складу;
- 5) формування сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальних і службових колективах для підвищення ефективності навчальної і службової діяльності особового складу навчальних закладів [3, с. 112].

Цілі і завдання системи психологічної роботи обумовлюють її функціональне призначення. Аналіз сучасної психопрактики в МВС України дозволяє виділити основні функції психологічного забезпечення навчальної та службової діяльності навчальних закладів МВС України.

Навчально-розвиваюча функція реалізується за допомогою формування у курсантів, слухачів і співробітників освітньої організації системи необхідних психологічних знань, вироблення відповідних умінь і навичок, розвитку професійно важливих якостей співробітників, створення умов для їх повноцінного особистісного становлення і самовизначення на кожному етапі навчання і проходження служби.

Гностична функція спрямована на інформаційне забезпечення освітнього процесу шляхом збору, обробки, аналізу та інтерпретації психологічно значущих відомостей внутрішнього і зовнішнього характеру. Реалізується через вивчення психологічних основ професійної діяльності; психологічний аналіз проблемних професійних ситуацій; вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості; моніторинг соціально-психологічних явищ і процесів, що протікають у службових колективах і морально-психологічного стану особового складу.

Профілактична функція передбачає попередження виникнення явищ дезадаптації, негативних психо-емоційних станів курсантів і співробітників у навчальних закладах МВС України; своєчасне попередження можливих порушень в становленні особистості і розвитку інтелекту [4, с. 77].

Корекційна функція – це спрямований психологічний вплив на певні психологічні структури з метою забезпечення повноцінного розвитку і функціонування індивіда. Ця функція знаходить відображення в підтримці та відновленні психологічного здоров'я курсантів, слухачів, співробітників; психологічної корекції негативних особистісних рис і девіантної поведінки; наданні психологічної допомоги особовому складу, сім'ям співробітників; підвищенні ефективності групової діяльності.

Консультативно-демократична – надання допомоги курсантам, слухачам, курсовим офіцерам, керівникам підрозділів, педагогам у питаннях розвитку, виховання і навчання. У процесі консультування виявляється психологічна проблема, яка надалі аналізується, і виробляється алгоритм для розв'язання проблеми, при необхідності, здійснюється психологічна підтримка у виконанні необхідних дій.

Вищенаведений перелік напрямів психологічної роботи не є вичерпним. Різноманітність психологічних заходів, з одного боку, вказує на досить широкі можливості системи психологічного забезпечення в рішенні задач, що стоять перед МВС України, а з іншого – обумовлює існування великої психологічної практики.

Список використаної літератури

1. Ірхін Ю. Б. Психологічна підготовка працівників оперативних підрозділів: навч. посіб. К. : РВЦ КНУВС : Друкарня МВС, 2007. 94 с.
2. Лефтеров В.О. Психологічні тренінгові технології в органах внутрішніх справ: монографія. Том II: Психотренінг в ОВС: практичний досвід, організація проведення та перспективи подальшого впровадження. Донецьк: ДНОІ, 2008. 286 с.
3. Староконь Є. Г., Яценко К. А. Основи морально-психологічного забезпечення діяльності військ : Навчальний посібник. Житомир : ЖВІ, 2019. 212 с.
4. Вилко В. В. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник ; у 2-х ч. ; Ч. I. / В. М. Вилко, В. М. Грицюк, В. Г. Дикун; за заг. ред. В. В. Стасюка. К. : НУОУ, 2012. 464 с.

Хмеленко Катерина Михайлівна,
здобувач вищої освіти,
Маргулов Артур Худувич
професор кафедри міжнародних відносин,
доктор історичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СТАНДАРТИ НАТО В УКРАЇНІ ЯК НОВА ГЕОПОЛІТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ

Останнім часом наша держава впевнено рухається до вступу в НАТО. У сучасній геополітичній ситуації це єдиний вихід для забезпечення нашого безпекового формату. У 2019 році до Конституції України були внесені зміни: з'явилося законодавче закріплення стратегічного курсу на набуття повноправного членства в НАТО. Це стало поштовхом та одночасно офіційним приводом до продовження активного впровадження стандартів НАТО у різні сфери держави з метою інтеграції України до Північноатлантичного Альянсу. До цього, у 1997 році, було укладено Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору, яка стала основою взаємовідносин України та НАТО.

Стандартами називають норми та одночасно документи, у яких ці норми закріплені. Система стандартів НАТО об'єднана у складну систему нормативних документів, що стосуються стандартизації. Серед них можна виділити:

- союзні стандарти: власне стандарти НАТО та стандарти окремих держав-членів НАТО;
- супровідні документи: угоди зі стандартизації (STANAG) та рекомендації зі стандартизації (STANREC);
- інші документи, які пов'язані із стандартами (SRD — Standardization Related Documents) [1, с. 4].

Стандарти НАТО впроваджуються в оборонній, правовій (реформування судової, прокурорської систем), економічній та внутрішньополітичній сферах України. Важливим напрямком є подолання корупції, з метою формування прозорості та зниження ризиків корупційних дій в системі оборони.

Провідну роль посідають стандарти, що стосуються оборони.

По-перше, варто надати визначення поняттю «стандарт НАТО». Основне трактування надається законодавцем у статті 1 Закону України «Про оборону України»: «стандарт НАТО – це стандарт, розроблений, прийнятий та опублікований Організацією Північноатлантичного договору» [2]. В інформаційному бюлетені «Біла Книга – 2019-2020 року. Збройні Сили України, Держспецтрансслужба» наведено більш розширене визначення цього ж поняття, яке містить основні характеристики: «стандарт НАТО – комплекс заходів, що включає вивчення та прийняття рішення про застосування у секторі безпеки і оборони положень (норм, вимог) стандарту НАТО, прийняття до прямого застосування або розроблення на основі стандарту НАТО відповідного акту законодавства чи документа з військової стандартизації (внесення відповідних змін та/чи доповнень до чинних документів), надання йому чинності в установленому порядку, застосування розробленого документа в діяльності складових сектору безпеки та оборони України» [3, с.

56]. Стандарти НАТО виступають підґрунтям для впровадження реформи оборони, яка є пріоритетом на шляху до повноправного членства України у Північноатлантичному Альянсі.

Стандарти НАТО в оборонній сфері містять: стандарти індивідуальної базової загальновійськової підготовки, стандарти фахової підготовки для всіх військово-облікових спеціальностей видів військ ЗСУ, стандарти індивідуальної підготовки для органів військового управління, стандарти фахової підготовки в НЦ (школах) Збройних Сил України та стандарти колективної підготовки. Велика увага приділяється реформуванню освіти у сфері оборони: у межах програми DEEP (Defence Education Enhancement Programme) українські військові проходять Курси лідерства вищого рівня для сержантського і старшинського складу (ЗСУ), тримісячні пілотні курси базової військової підготовки; спільно з українськими військовими країни-союзники та члени НАТО проводять заняття із дисциплін «Протидія тероризму», «Прийняття військових рішень за стандартами НАТО (MDMP)» тощо. Виділяють таку класифікацію лідерських курсів: L-2 – тактичний рівень; L-3 – оперативний рівень; L-4 – стратегічний рівень (прийняття стратегічних рішень).

Окрему увагу можна приділити змінам у нормах фізичної підготовки військовослужбовців. Так, за стандартами НАТО починають з'являтися нові військово-прикладні види спорту, наприклад, військовий кросфіт, що розроблений для розвитку витривалості. Впровадження нових військово-прикладних видів спорту допомагає сформувати професійні компетенції (витривалість, швидкість, силу, уміння працювати у команді) у військовослужбовців і впливає на підняття рівня професійної підготовки українських військових до рівня підготовки військових НАТО.

Наведемо статистику: на кінець 2020 р. опрацьовано 192 стандарти, з яких:

- запроваджено 128 стандартів НАТО, на основі положень яких розроблено 145 національних і військових нормативно-правових актів та нормативних документів;
- відносно 52 стандартів прийнято позитивне рішення щодо їх прийняття та запровадження у майбутньому (у 2021–2025 рр.);
- 12 стандартів запроваджуватися не будуть через їх остаточне скасування стороною НАТО або зв'язку із тим, що таке запровадження є недоцільним (наприклад, дії Військово-Морських Сил в арктичних умовах) або вимоги національних нормативних документів жорстокіші, ніж вимоги стандартів НАТО (наприклад, спричинені зовнішніми факторами обмеження, які впливають на працездатність льотного екіпажу);
- 27 стандартів НАТО – у стадії опрацювання [3, с.56].

Існує основна класифікація стандартів НАТО за функціональним призначенням:

1) оперативні (становлять близько 49%) – оперативне планування застосування військ та військова практика: тактика, стратегія, бойова підготовка, проведення навчань, управління військами, підготовки бойових документів тощо. В оперативній галузі стандартизації існує п'ять сфер: сухопутна, повітряна, морська, медична та міжвидова [1, с. 7]. В українській оперативній сфері було розроблено 205 національних документів, що стосуються військової поліції, логістики, морально-психологічного та медичного забезпечення, миротворчої діяльності, воєнної розвідки тощо [3, с. 57].

2) матеріальні (технічні, становлять близько 50%) – встановлюють єдині вимоги до військової техніки та озброєння держав-членів Альянсу, кодифікації предметів постачання, системи управління, командування і контролю (С3), комплектуючих, інтерфейсів, витратних матеріалів, таких як боеприпаси і паливо тощо [1, с. 7]. В Україні було видано 74 національні документи у цій сфері щодо вимог до обладнання, озброєння, військової і спеціальної техніки, їх оцінювання, 16 документів стосуються речового забезпечення та ін. [3, с. 57].

3) адміністративні (становлять близько 1%) – стосуються термінології, військових звань, визначають порядок обміну інформацією, роботи з документацією тощо [1, с. 7]. До національних документів, що регулюють адміністративну сферу, відносяться документи стосовно військової освіти, кадрового менеджменту, гендерних перспектив, державного гарантування якості тощо. Усього їх 26 [3, с. 57–58].

На думку експертів, запровадження стандартів і керівних документів НАТО забезпечує планомірне нарощування боєздатності військ (сил) та досягнення взаємосумісності з силами та засобами провідних країн світу, сприяє підвищенню ефективності використання державних ресурсів у сфері оборони [4]. Процесом реалізації стандартів займаються уповноважені інституції НАТО та Міністерства оборони України, до яких належать: Офіс НАТО зі стандартизації, Комісія з проблем військової стандартизації (Україна) та інші.

Отже, стандартизація НАТО в Україні є невід'ємною умовою та пріоритетним завданням на шляху до євроатлантичної інтеграції. Впровадження стандартів НАТО в оборонній сфері спрямоване на посилення обороноздатності та військової безпеки держави. Реформування військової освіти, зміна її відповідно до чинних норм Північноатлантичного Альянсу – одне із завдань України на даний момент. Міністерство оборони України, використовуючи приписи STANAG або STANREC, видає національні документи, які визначають вектор розбудови оборонної сфери України.

Список використаної літератури

1. Гетьманчук А., Зарембо К., Фахурдінова М. Україна і стандарти НАТО: як влучити у «рухому ціль»: дискусійна записка. Центр «Нова Європа», 2019. 16 с. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/DP_Stand_NATO_ukr_inet.pdf
2. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. *Відомості Верховної Ради*. 1992. №9, ст.1
3. Біла Книга – 2019-2020 року. Збройні Сили України, *Держспецтранцслужба: інформаційний бюлетень*. Міністерство оборони України. 2021 р. 195 с. URL: https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2020_FINAL.pdf
4. Стандарти НАТО: механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/02/standarty-nato-mehanizm-i-tempy-vprovadzhennya-adaptacziya-do-ukrayinskyh-realij/>

Шитикова Валерія Станіславівна

здобувач вищої освіти 1-го курсу

Науковий керівник:

Ядловська Ольга Степанівна

доцент кафедри соціально-гуманітарних

дисциплін, кандидат історичних наук

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

**АРМІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ**

Історія Армії Української Народної Республіки – це славетний етап становлення військових сил України у боротьбі за незалежність. Армія УНР є одною з перших офіційних українських воєнних об'єднань, яке мало великий вплив на суспільство тагуртувало єдність громадян. Подальша доля армії була такою ж трагічною, як і самої української держави, яка не витримала більшовицької навали. Однак звитяга у Зимових походах та взагалі утворення української армії сприяли неабиякому піднесенню національної свідомості серед широких мас українського населення у добу Української національної революції 1917–1921 рр.

Армія Української Народної Республіки – збройні сили України періоду боротьби за відновлення національної державності 1917–1921 рр. Підвалини Армії УНР були закладені 1917 після краху російського царизму за умов бурхливого зростання національно-визвольного руху в Україні. Ідея відновлення її державності здобула підтримку серед солдатів-українців російської імперської армії. На поч. 1917 із 6 млн 798 тис. особового складу діючої армії і 2 млн 260 тис., які перебували у запасних частинах, українці становили 3,5 млн. Однак, виходячи з концепції автономного статусу України у складі Росії та перебуваючи під впливом пацифістських настроїв, ЦР вважала, що регулярні ЗС їй не потрібні: їх має замінити народне ополчення (народна міліція). Лише радикально налаштовані самостійницькі кола, речником яких виступав М. Міхновський, одразу висунули вимогу повної державної незалежності України й рішуче виступили за організацію боєздатної регулярної української армії. 17 грудня 1917 більшовицька Росія розв'язала агресію проти УНР. 16 січня 1918 ЦР ухвалила тимчасовий «Закон про утворення Українського Народного Війська» [1].

Великим історичним етапом армії УНР є Антигетьманське повстання. Січові Стрільці були опорою всієї Директорії. Про ці події на початку 1919 року і про причини поразки УНР вкрай мало написано. У книжці італійського історика Андреа Граціозі «Більшовики і селяни в Україні у 1918-1919 роках» сказано: «Надзвичайна легкість, з якою більшовикам дісталася перемога, була зумовлена поведінкою повстанських загонів, які залишили Петлюру. Сформована на хвилі спротиву режиму гетьмана Скоропадського, націоналістична армія наприкінці 1918 року налічувала понад 100 тисяч бійців, але майже одразу почався її драматичний розпад. Уже в лютому Петлюра міг розраховувати лише на Січових стрільців та на деякі загони загальною чисельністю не набагато більшою 20-ти тисяч осіб. Між тим, чисельність більшовицької армії Антонова-Овсієнка виросла з 8-9 тисяч у середині грудня 1918 року до 40 тисяч наприкінці січня 1919-го. Завдяки такому швидкому зростанню, її командири поставили цілі, які йшли значно далі за вказані Москвою» [2].

Армія УНР здійснила велику кількість історичних звершень, до яких можна зарахувати перший та другий Зимові походи, де військові проявили свою єдність та відвагу, відстоюючи свою батьківщину. Головним мотивуючим та об'єднуючим фактором була почесна присяга воїнів, яка формувала їх права та обов'язки, давала можливість вшанувати свою рідну Батьківщину. Польський Верховний головнокомандувач маршал Юзеф Пілсудський звернувся до українських військ з прощальним листом, у якому він, зокрема, писав: «Наша армія пам'ятає криваві бої, у яких українські війська постійно брали участь як у дні перемог, так і в години випробувань. Спільно пролита кров і братські могили заклали наріжний камінь взаємного порозуміння і дружби наших народів. Зараз, після двох років важкої

боротьби з варварським напасником, я проводжаю прекрасні війська УНР і стверджую, що у найважчі моменти, у нерівних боях, вони високо несли свій прапор, на якому написано гасло «За нашу і вашу свободу», що є свідченням віри кожного чесного солдата». На території Польщі українські війська були розміщені у таборах для інтернованих, де вони зберігали внутрішню організацію. На цьому воєнні дії армії УНР як регулярної збройної сили завершилися. Водночас польський уряд почав поступову ліквідацію таборів для інтернованих українських вояків. Наприкінці серпня 1924 року було закрито останній табір у Каліші [3].

Досліджуючи події Української революції 1917-1921 років, вчені завжди акцентують увагу на діяльності парламенту, уряду, дипломатичних служб. Але роблячи аналіз подій та їх наслідків, необхідно зазначити, що одним з найважливіших чинників життєздатності кожної держави є також військо, яке забезпечує її незалежність та безпеку. На жаль, більшовицькі угоди з Польщею та крах української держави поклали край існуванню Армії УНР, проте залишили яскраву сторінку військової звитяги українців.

Список використаної літератури

1. Голубко В. Є. Армія Української Народної Республіки. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=43271
2. Шурхало Д. Сила Більшовиків полягала у слабкості українського уряду – історик Михайло Ковальчук. *Радіо Свобода*. 26 січня 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28261408.html>
3. Руккас А. Армія УНР: рік 1920. Українська революція. *Історична правда*. 2 вересня 2020. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/09/2/158059/>

Ядловська Ольга Степанівна
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЗАКОН ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ПЕРСОНАЛЬНУ АВТОНОМІЮ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Доба Української національної революції 1917–1921 рр. в історії України посідає окрему сторінку потужного державного будівництва та боротьби за самостійність. І хоча втримати незалежність не вдалося, проте українська держава все ж сформувала сторінку своєрідної історичної міфологеми патріотично-національного успіху та можливості проголошення незалежності, дала унікальний шанс реалізувати власний український проект – об'єднати українські землі. Підкреслимо також, що провідники українського політикуму враховували й думку іноетнічного населення, представників національних меншостей, зокрема у діяльності Української Центральної Ради. Зазначимо, що у Генеральному Секретаріаті генеральний секретар з міжнаціональних справ, тобто міністр, мав трьох товаришів, тобто заступників, від трьох найчисельніших національних меншин: росіян, євреїв та поляків. І діловодство вони проводили паралельно українською мовою та мовами своїх націй. У структурі Генерального Секретарства з міжнаціональних справ існував окремий підрозділ – Віце-Секретарство з єврейських справ. Політика національної толерантності та визнання потреб на самовизначення в межах держави знайшла вияв у прийнятті Закону Української Центральної Ради (УЦР) «Про національно-персональну автономію».

Українська національно-демократична революція 1917–1921 рр. давала унікальний шанс зреалізувати власний український проект – об'єднати українські землі, розділені між Російською імперією та Австро-Угорщиною, і створити Українську самостійну соборну державу. Поруч з українцями, до нього долучилися представники інших народів, які з давнини проживали на українських етнографічних землях, зокрема болгари, вірмени, греки, євреї, німці, поляки, росіяни, словаки, татари, угорці, чехи та ін. Одним із пріоритетів відновлення української державності у форматі Української Народної Республіки стала розбудова толерантних відносин з меншинами, прагнення заручитися їхньою підтримкою українських визвольних змагань. У внутрішній політиці Української Центральної Ради (далі УЦР) отримали практичну апробацію теоретичні засади європейської соціал-демократії, ідеї національно-персональної автономії національних меншин, обґрунтовані австрійським соціалістом К. Реннером [3, с. 80]. На жаль, далеко не всі представники іноетнічного населення Центральної Ради ці кроки українців оцінили належно. Зокрема, під час голосування на засіданні Малої Ради за проголошення державної незалежності України з присутніх представників національних меншин цю споконвічну українську мрію підтримав лише представник революційної фракції Польської партії соціалістичної В. Корсак. Державотворча діяльність Центральної

Ради не була для політичних сил національних меншин України принциповим інтересом. Вони, як і раніше, її підтримували (або хоча б не заперечували), але лише тією мірою, якою вона гарантувала й узаконювала права національних меншин [3, с. 81].

Отже, український політиком був готовий запропонувати нові підходи до міжнаціональних відносин, протилежні етнополітиці Російської та частково Австрійської імперій, яка базувалася на ігнорванні або обмеженні прав національних меншин [4, с. 181].

Не можна погодитися з деякими дослідниками, які й сьогодні вважають цей закон лише декларацією, про наміри української демократії задовольнити запити національних меншин. Дуже швидко національні меншини змогли переконатися в реальності намірів Центральної Ради надати їм можливість самостійно влаштувати життя на території України. Розпочинають роботу польські, єврейські та інші навчальні заклади, національні театри, бібліотеки, утворюються культурно-освітні товариства тощо, хоча нестабільне політичне та економічне становище республіки та складні зовнішні обставини прирікали їх на тяжке і коротке існування [2, с. 360].

Закономірність озброєння принципами національно-персональної автономії формувала й сама доба. Вона означена становленням національних держав на руїнах імперій і, як результат, імперативом інтеграції недомінуючих соціальних груп у нові політичні реалії із забезпеченням собі максимальних можливостей на розвиток своєї самобутності. До того ж, ухвалення Центральною Радою закону про національно-персональну автономію фактично ознаменувало першу в світовій практиці спробу реалізувати засади екстериторіальної автономії у державному будівництві [1, с. 219].

Прийняття закону про національно-персональну автономію стало унікальним явищем у світовій юридичній практиці, адже національні меншості отримували можливість творити національне життя, реалізувати свої освітні, культурні, мовні права, а також, за певних умов, політичні. Така політика Української Центральної Ради стала різкою відмінністю до попереднього імперського ладу. Також Центральна Рада зробила спробу окреслити конституційні рамки співжиття з іноетнічним населенням в державі та забезпечення їх прав. Далеко не у всьому (і навіть у проголошенні самостійності) національні меншості підтримували Центральну Раду, проте згаданий закон є прикладом конкретних кроків з боку держави до підтримання міжнаціональної згоди в українському суспільстві.

Список використаної літератури

1. Гон М. М. Інститут національно-персональної автономії: досвід запровадження ЗУНР. *Прикарпатський вісник НТШ*. Думка. 2016. № 3(35). С. 216-225.
2. Гусев В. Закон Центральної Ради «Про персонально-національну автономію»: передумови прийняття, історія, уроки. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України: Збірник наукових праць*. К., 2007. Вип. 34. (підсерія «Курасівські читання»). С. 439 – 444.
3. Калакура О. Етнополітичний контекст соборності України на тлі століття Української революції. *Збірник наукових праць «Україна_Європа_Світ»*. №20, 2017. С. 79–88.
4. Лазарович М. В. Етнополітика української влади доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років: компаративний аналіз: моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 760 с.

Яцечко Олександра Олександрівна,

здобувачка вищої освіти 1-го курсу.

Науковий керівник:

Левін Олег Леонідович,

доцент кафедри соціально-гуманітарних

дисциплін, кандидат історичних наук, доцент

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ УКРАЇНЦІВ

Питання національної ідеї постало на всьому пострадянському просторі одночасно, одразу після виникнення незалежних держав. Ідеали комунізму розвіялися, залишивши за собою порожнє місце, яке вимагало заповнення.

Для того, щоб з'ясувати зміст національної ідеї, спочатку потрібно визначитися з такими поняттями, як «національна» та «ідея». «Національна – та, яка стосується до нації, національності, пов'язана з їх суспільно-політичною діяльністю» [1]. «Ідея – поняття, уявлення, що відбивають дійсність у свідомості людини та виражають ставлення її до навколишнього світу» [2].

Науковець О. Яковлев зазначає: «в основі світу лежить не матерія, а інформація. Елементарна частина, атом, молекула, нація, суспільство, людина, країна, світ, Всесвіт – це передусім інформаційні

системи. Матерія лише наповнює їх, служить для розвитку, саморозвитку, самовдосконалення, переходу інформації з одного виду в інший і т. п.» [3]. Звідси виходить, що національна ідея – це сенс національного існування. Поняття «національна ідея» пов'язане з формуванням нації та етносу і з поняттям «нація», яке впродовж історичного розвитку наповнювалось зовсім різним змістом.

З багатьох народів і народностей нашої планети далеко не всім вдалося об'єднатися і створити власну державу, домогтися визнання спільноти всього світу. Українці не входять в це число, адже мають в історії свого краю численну кількість подій, що свідчать про нездоланне прагнення українського народу до свободи. Ми з давніх-давен навчилися боротися, долати розчарування поточними невдачами й негараздами, завжди слідувати поклику наполегливо добиватися світлої мети. Непереможна жага до вільного життя врешті-решт дала свої результати.

Одне з головних завдань національної ідеї – здобуття народом власної держави. Вирішальним для нашої країни став 1991 рік, коли Верховна Рада Української РСР прийняла історично значущий документ, а саме Акт проголошення незалежності України, в якому зазначається: «продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні, виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує Незалежність України та створення самостійної української держави – України» [4].

Хочемо зазначити, що вищенаведений Акт прийняв сам народ, маючи повне право на самовизначення, тобто це дійсно об'єктивна потреба, новий етап розвинення людства. 1 грудня 1991 року українці мали довести свою небайдужість до майбутнього своєї Батьківщини та показати відповідальність на республіканському референдумі – спільно підтвердити акт проголошення незалежності, що, звісно, і зробили.

Не менш важливим завданням для молодшої новоствореної держави було формування надійних Збройних сил, без яких важко було б довго проіснувати. Тому невдовзі був підписаний Закон «Про Збройні Сили України», який визначає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними. Також, бажаючи забезпечити економічний суверенітет і ввійти у світове господарське товариство, прагнучи отримати добробут і всі положення для вільної, творчої праці громадян, Україна прийнялася за перехід до ринкової економіки, визначила рівність форм власності.

Зараз день Незалежності України відзначається як день результату тисячолітньої складної боротьби за щасливе, спокійне життя, із подоланням перешкод і багатьох переслідувань ворогів і недоброзичливців. Ми все-таки зробили це, для того, щоб наші діти спокійно спали, знаючи, що вони живуть у незалежній країні.

Розглядаючи питання щодо становлення державності в Україні, нам обов'язково слід зазирнути в найдавніші часи, у часи Київської Русі: 882 рік, який став міцно прокладеним фундаментом та великим стартом зведення української державності. Після розпаду Київської Русі з князівств, що існували на території України виділилася Галицько-Волинська земля, роки її існування – 1199–1340. Завдяки всім відомому гетьману Запорізького війська, Богдану Хмельницькому, українська державність повністю відродилася в середині XVII століття. Гетьман очолив національно-визвольну революцію, яка й відновила державність, втрачену після падіння Галицько-Волинського князівства. Він досяг того, щоб Україна була визнана на міжнародному рівні. І дійсно, на початку 1649 р. була підписана угода з Туреччиною – відомий українсько-турецький договір, якому нараховується вже понад 360 років.

Ці історичні події зумовили появу національної державної ідеї, яка стала для наступних поколінь українців: неписаним заповітом у боротьбі за незалежність, потужним імпульсом для розвитку національної самосвідомості.

«Національна ідея є відповіддю громадськості на виклики сьогодення. Національна ідея – основа суспільного договору, негласної угоди між громадянином і державою щодо взаємозалежних зобов'язань та гарантій, принципів особистого життя і життя суспільства, етичною платформою, дотримання якої дає особі повне право захищати себе до певної нації, пишатися нею, поважати своїх співвітчизників, передати це почуття у спадок» [5].

Отже, виходячи з вищесказаного, можна дійти висновку, що зародження національної ідеї українців відбулося ще понад тисячу років тому. Національна ідея є незмінною протягом історичного періоду. Вона має ядро, свій головний зміст, заснований на глибинній психології народу впродовж всього часу його існування. Спільна для всієї нації ідея відображає становище країни на світовій арені в конкретний час.

Національна ідея – річ не матеріальна, її можна відчутти тільки серцем. А щоб це зробити, треба бути українцем, і не лише на словах: розмовляти українською, читати українську класику, знати історію своєї країни. І. Франко зазначає: «Українська культура, мова, преса – інструменти пробудження національної свідомості».

Тож, тільки знаючи історію і культуру, ставши її частиною, ми зможемо визначити, відчутти українську національну ідею. Основний інтерес нашої країни – збереження наявних позитивних факторів та

їх примноження. Потрібно добре знати свої цінності та вміти їм відповідати, для цього насамперед вимагається: приводити законодавство, суспільну мораль, програми відповідно до важливих цілей планування майбутнього України.

Список використаної літератури

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/nacionaljnyj>.
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/ideja>.
3. Яковлев О. Передмова. Обвал. Передмова. М. : Новини, 1992. С. 54.
4. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 38. Ст. 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.
5. Одарченко К. У пошуках української національної ідеї: вебсайт. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/u-poshukakh-natsionalnoi-idei-453124.html> (дата публікації: 09.07.2018).

Наукове видання

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ЗВИТЯГА –
ФУНДАМЕНТ ДЕРЖАВНОСТІ

Матеріали регіонального круглого столу
(м. Дніпро, 22 жовтня 2021 року)

Упорядники:

д. філос. н., проф. О. В. Халапсіс,
к. іст. н. О. С. Ядловська

Редактори, оригінал-макет –

Є. В. Коваленко-Марченкова, А. В. Самотуга

Підп. до друку 10.03.2022. Формат 60x84/8. Друк – цифровий, трафаретний. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 6,00. Обл.-вид. арк. 7,5. Тираж – 20 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvy_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 6054 від 28.002.2018